

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 25.

Fredagen den 18 juni.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, som anförde: Herr talman! Efter kammarens medgivande har herr Pettersson i Dahl — med förmålan att enligt uppgifter i pressen vissa undersökningar genom vederbörande vägingenjörskontor påginge för vägbyggnader av autostradatyp längs västkusten — framställt följande frågor till mig:

Svar på
interpellation.

1. Planeras ifrågavarande vägbyggnadsprojekt med herr statsrådets vetenskap?

2. Om så icke är fallet, anser då icke herr statsrådet, att detta arbete bör avbrytas?

Innan jag besvarar interpellantens frågor, anser jag mig böra med några ord klargöra min principiella inställning till vägprojekterandet.

Med den knapphet på medel för vägbyggnader, vilken nu råder och såvitt man kan överblicka även kommer att fortbestå under den närmaste framtiden, kunna nya vägföretag endast i begränsad omfattning igångsättas. Man bör därför räkna med att det i regel kommer att dröja avsevärd tid, innan vägprojekt, som nu uppkomma, kunna genomföras. Bristen på arbetskraft liksom även på drivmedel för vägarbetsmaskiner verka i rådande läge ytterligare hämmande på vägbyggnadsverksamheten. Eftersom arbetsplaner för väg- och broföretag kunna bli föråldrade och ofta efter någon tid kräva revidering, är det angeläget att återhållsamhet nu iakttages i fråga om upprättande av sådana planer. I cirkulärskrivelse den 7 maj 1940 till samtliga länsstyrelser har jag, med framhållande av synpunkter av denna innebörd, anmodat länsstyrelserna att iakttaga återhållsamhet beträffande projektering av nya vägföretag.

Interpellantens frågor avse utförda eller pågående undersökningar för vissa sträckor av rikshuvudvägen från Skåne längs västkusten till norska gränsen. Vid de utredningar jag i anledning av interpellationen låtit utföra har det utränt, att inom *Kristianstads* samt *Göteborgs och Bohus* län icke genom vägväsendets försorg eller under dess medverkan utförts några undersökningar av den art interpellanten avser.

Inom *Malmöhus* län kunna två vägundersökningar vara av intresse i detta sammanhang.

I mars månad detta år avlämnades en i interpellationen omnämnd arbetsplan för omläggning av rikshuvudvägen Malmö—Vellinge—Åkeshög. Förordnande att verkställa denna undersökning meddelades av länsstyrelsen i Malmöhus län redan den 25 februari 1939, alltså innan det pågående krigets utbrott. Arbetsplanen har enligt anvisningar av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen

Svar på interpellation. (Forts.)

uppgjorts så, att vägen till en början skall kunna utföras med endast *en* körbana jämte skyddsremсор och cykelbanor och senare, när trafiken eventuellt kan motivera detta, utbyggas till större bredd.

Beträffande rikshuvudvägen norrut från Malmö ha undersökningar utförts angående omläggning av hela vägsträckan inom Malmöhus län. Undersökningen aktualiserades av att vägstyrelsen i Luggude vägdistrikt genom skrivelse den 2 februari 1942 hos länsstyrelsen gjorde framställning om förordnande i vederbörlig ordning av förrättningsman att uppgöra förslag till omläggning av vägdelen genom distriktet. Sedan vägingenjören hos länsstyrelsen anhållit, att det ifrågasatta förordnandet måtte komma att avse även övriga delar av vägen, förordnades vägingenjören den 9 april 1942 att uppgöra preliminärt förslag till omläggning av rikshuvudvägen Malmö—Göteborg beträffande delen inom Malmöhus län. Större delen av ifrågavarande vägför rättning är nu utförd. Enligt vad vederbörande vägingenjör meddelar projekteras omläggningen beträffande delen Malmö—Saxtorp så, att vägen i framtiden kan utbyggas med dubbla körbanor, medan vägomläggningen i övrigt planeras för enkel körbana jämte cykelbanor.

Såsom av dessa uppgifter framgår, avse undersökningarna i Malmöhus län icke anläggning av någon västkustautostrada. På utfartsvägarna närmast Malmö planeras en utbyggnad i etapper så att vägarna i ett andra utbyggnadsstadium kunna förse med dubbla körbanor. Ett sådant förutseende torde vara motiverat med hänsyn till trafiken, vilken på dessa sträckor, enligt vad trafikräkningar visat, är av ungefär samma storleksordning som på vägen Stockholm—Södertälje. Det framgår vidare av utredningen, att undersökningarna tillkommit enligt väglagens föreskrifter och efter initiativ, som ursprungligen utgått från vägdistriktet.

I *Hallands län* pågå utredningar angående en nordsydlig fjärrtrafikled genom hela länet. Frågan aktualiserades ursprungligen genom regionplanarbetet för Göteborg med omnejd. Regionplanekontoret anhöll under hand hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen om vägmyndigheternas medverkan för utredning angående ny rikshuvudväg från Mölndal förbi Kungsbacka till regionens gräns vid Ölmevalla, och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställde hos länsstyrelsen i Hallands län, att denna måtte uppdraga åt vägingenjören i länet att efter nödiga rekognosceringar på marken verkställa för förslag till markreservation erforderlig utredning beträffande nämnda vägsträcka. Den 12 mars 1941 anbefallde länsstyrelsen vägingenjören i länet att verkställa den avsedda utredningen.

Denna utredning sammanhänger med det pågående, på lång sikt lagda och redan före världskriget påbörjade regionplanarbetet för Göteborg med omgivningarna och avser den starkt trafikerade utfartsvägen från Göteborg söderut. Såvitt av föreliggande handlingar kan bedömas, synes utredningens fullföljande vara motiverat.

Vad angår den av interpellanten åsyftade utredningen beträffande övriga delar av rikshuvudvägen inom Hallands län, synas mig förhållandena ligga annorlunda till. De utredningsuppdrag, som härutinnan meddelats åt vägingenjören, ha beträffande olika sträckor av vägen givits genom särskilda beslut av länsstyrelsen den 28 juli 1941 och den 28 september 1942 efter det att vägingenjören gjort framställning om uppdrags meddelande samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse till länsstyrelsen uttalat önskvärldheten av att preliminära utredningar komme till stånd, i den mån så med hänsyn till utredningarnas syfte kunde anses påkallat. De av länsstyrelsen meddelade förordnandena avse ej heller utarbetande av arbetsplaner i väglagens mening utan preliminära utredningar angående den framtida sträckningen av rikshuvud-

Svar på interpellation. (Forts.)

vägen Malmö—Göteborg i syfte att skapa ökad klarhet om riksvägens framtida sträckning med hänsyn till uppkommande frågor om partiella förbättringar samt bedömningen av byggnadsplane- och andra dylika frågor. De igångsatta utredningarna i här avsedda delar synas mig emellertid icke hänförliga till förhållanden av sådan aktualitet, att arbetets fullföljande i nuvarande läge kan anses motiverat. Det vill ock förfalla, som om nämnda utredningar i viss mån fått en större omfattning och en vidare syftning än som torde ha avsetts, då länsstyrelsens beslut meddelades. Jag är med hänsyn till vad nu anförts av den uppfattningen, att utredningsarbetet i dessa delar bör avbrytas. Vid en överläggning i ämnet, som jag nyligen hållit med landshövdingen i länet, har denne förklarat sig ha för avsikt att — då utredningarna, så långt de nu fortskridit, syntes vara tillfyllest för det nuvarande behovet — upptaga frågan om förordnandenas återkallande utom i vad de beröra Göteborgs regionplaneområde. Man kan sålunda utgå från att utredningarna i här avsedda delar icke komma att för närvarande fullföljas.

Med det sistnämnda torde interpellantens fråga nr 2 få anses besvarad. Beträffande frågan nr 1 vill jag meddela, att ifrågavarande undersökningar icke före interpellationen kommit till min kännedom. Enligt gällande väglag förordna länsstyrelserna förrättningsmän för vägundersökningar, och dessa frågor föras upp till Kungl. Maj:t endast i de tämligen fåtaliga fall, då besvär anföras.

Härefter yttrade

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Jag vill också säga till herr statsrådet, att jag är mycket belåten med svarets innehåll, och jag tror mig våga betyga, att den allmänna opinionen nere i de trakter, som det här gäller, kommer att bli mycket tillfredsställd med att de planerade arbetena avbrytas.

Jag vill endast såsom en liten kommentar beträffande det arbete, som är avsett att fullföljas, alltså regionplanearbetet för Göteborg med omgivning, tillägga, att det vore önskvärt, om vägsträckningen i denna del inte får så stora proportioner, som tidigare avsetts.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 197—210, bevillningsutskottets betänkanden nr 40, 41 och 46—51, första lagutskottets utlåtande nr 48, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 48—52 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 60—62.

§ 3.

Herr **Lindqvist** erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först statsutskottets utlåtanden nr 184—195 samt därefter bevillningsutskottets betänkanden nr 38, 39 och 43, sammansatta bevillnings- och första lagutskottets memorial nr 3, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 59—66, jordbruksutskottets utlåtande nr 54, bevillningsutskottets betänkanden nr 32 och 33, jordbruksutskottets utlåtanden nr 55—62, statsutskottets utlåtanden

nr 197—202 och 206—210, bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 48—51, första lagutskottets utlåtanden nr 45—48, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 46, 48—52, 45 och 47, konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 203—205, bevillningsutskottets betänkanden nr 42, 44, 45, 40, 41 och 47 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 14.

Denna hemställan bifölles.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes andra lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 57, i anledning av dels väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ökat skydd åt hyressökande familjer med barn, dels ock väckt motion om ändring av 10 § lagen om hyresreglering.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.14 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 19 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 53 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må i enlighet med motionerna II: 319, såvitt angår anslagsfrågan, och II: 335 förklara sig icke kunna bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 120, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 120 samt med avslag å motionerna II: 319, såvitt angår anslagsfrågan, samt II: 335, till *Upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område* för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisat ett anslag av 38,000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 47 Ja och 130 Nej.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 69 Ja och 42 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 47 Ja och 130 Nej, sammanräkningen visade 116 Ja och 172 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nejpropositionens innehåll.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på fråga.

T. f. chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**, som anförde: Herr talman! Ledamoten av denna kammare, fröken Hesselgren, har till statsrådet och chefen för justitiedepartementet riktat den frågan, när det kan förväntas, att den av riksdagen år 1939 begärda översynen av behörighetslagen i dess helhet kommer att igångsättas.

I egenskap av tillförordnad departementschef får jag härpå lämna följande svar.

Såsom fröken Hesselgren angivit anhöll riksdagen i skrivelse den 1 mars 1939, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en fullständig översyn av lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att in-

Svar på fråga. (Forts.)

nehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. Med anledning härav utverkade chefen för justitiedepartementet den 22 juni 1939 Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillsätta en kommitté för detta utredningsarbete. Då det andra världskriget utbröt vid slutet av sommaren samma år, var frågan om personvalet för denna kommitté under behandling i justitiedepartementet. Krigsutbrottet medförde som bekant en allmän omläggning av det statliga utredningsväsendet dels av besparingshänsyn och dels på grund av nödvändigheten att i första hand utnyttja tillgängliga arbetskrafter för sådana utredningsuppdrag, som föranleddes av krisförhållandena. Jämlikt Kungl. Maj:ts proposition nr 79 till urtima riksdagen 1939 vidtogos åtskilliga åtgärder för begränsning av statsutgifterna, däribland en nedskärning av pågående och planerade utredningar. I bilaga 16 till denna proposition uttalades om den här ifrågakvarande utredningen, att dess genomförande då icke kunde anses vara oundgängligen påkallat, och att skäl därför syntes föreligga att tills vidare dröja med tillkallande av sakkunniga. I enlighet härmed har detta utredningsarbete ännu icke påbörjats. Det är emellertid min förhoppning, att utredningsarbetet skall kunna igångsättas under den närmaste tiden.

Härefter yttrade:

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för hans tillmötesgående svar på min fråga. Jag läste nämligen ur det, att det icke skall dröja så länge innan utredningen igångsättes. Att jag låtit mig nöja under alla dessa år utan att ställa denna fråga eller söka göra någon påtryckning har naturligtvis berott på, att jag ansett det vara en fråga, som i nuvarande kritiska tider tills vidare kunde anstå — men icke hur länge som helst. Jag tror, att det ur flera synpunkter är lämpligt, att man börjar göra något åt saken. Vi skola komma ihåg, att riksdagen upprepade gånger i sina uttalanden har hänvisat till den utredning, som man väntat skulle komma till stånd.

Vidare är det en annan sak, som just i år gjort, att jag ansett mig nu böra göra en påstötning. Det är det faktum, att riksdagen i flera sammanhang uttalat, att kvinnornas speciella arbetsproblem skulle komma med vid de undersökningar och utredningar, som skola göras i fråga om efterkrigsproblemen. Det är nämligen så, att kvinnornas arbetsproblem och behörighetslagen ha ett ganska nära samband med varandra. Dessa lagbestämmelser lägga nämligen mer eller mindre onödiga hinder i vägen för vissa arbetsuppgifter, som kvinnor med fördel kunna användas till. Det visar sig också, att det praktiska livet helt enkelt gått förbi behörighetslagen. Jag kan bara peka på en sådan kuriös bestämmelse som att kvinnor icke få användas vid manliga hospital för »sådan vård av sinnessjuka, vilken icke skall handhavas av kvinna». Ingen kan begripa vad som menas med detta. Det har också visat sig att kvinnor i stor utsträckning trots behörighetslagen användas vid manliga hospital. Beträffande gymnastiken är det stadgat, att kvinnor ej få meddela undervisning i gymnastik för manliga elever. Där går man också förbi lagen. Jag kan också peka på de militära uppgifterna, som uteslutas från behörigheten. Där ser det åtminstone nu ut som om kvinnor skulle komma att användas för den ena uppgiften efter den andra, som kan räknas in under försvarsförhållandena. Det är naturligtvis icke bra att en lag kan på detta sätt saklöst åsidosättas.

Å andra sidan finnas bestämmelser, som utgöra direkta hinder för kvinna att inneha viss tjänst. Jag kan peka på den bestämmelse, som säger, att kvinnor ej få användas till »tjänst, med vilken är förenad skyldighet att ansvara för eller biträda vid upprätthållande av allmän ordning». Det kan låta vackert.

Svar på fråga. (Forts.)

Man kan därmed ha avsett, att kvinnor icke skola behöva uppträda vid uppror och andra dylika svårigheter. Men det är icke där problemet sitter, utan däri, att denna bestämmelse gör det omöjligt att använda kvinnor för kvalificerade befattningar i länsstyrelserna. När man tänker på hur länsstyrelserna få det ena uppdraget efter det andra för vilket kvinnlig erfarenhet vore värdefull kan man tycka, att det vore synnerligen lämpligt att kvinnlig sakkunskap komma till användning. Jag vill bara peka på länsstyrelsernas befogenheter i fråga om mödrahjälpen, vissa bostadsfrågor, vissa barnmorske- och skyddshemsfrågor o. s. v. Där tror jag, att man har behov av kvinnlig sakkunskap. Man kan icke härför vara betjänt av de lägre tjänstemännen, utan det måste vara någon, som har något att säga till om.

Jag måste säga, att det enda rationella naturligtvis vore att upphäva hela behörighetslagen. Lagen kom till därför att människorna voro så rädda för att om man bara öppnade en port skulle kvinnorna strömma in oavsett om de lämpade sig för uppgiften eller ej. Nu visar erfarenheten, att så är ej förhållandet. Det är ingen översvämning av kvinnor, därför att möjligheter öppnas på det ena eller andra området. Jag tycker, att man kan säga, att de gångna årens erfarenhet borde lugnat sådana farhågor. Jag tycker, att det nu borde vara på tiden, att kvinnorna i vårt land erkändes som behöriga medborgare utan alla reservationer.

Det första steget till att avskaffa lagen är emellertid att denna översyn får påbörjas. Därför hoppas jag, att det blir gjort snart. Jag tror ej, att det blir något mera betungande eller dyrbart arbete, därför att kvinnoarbetskommittén på sin tid gjort undan en hel del av detta arbete. Jag kan icke tänka mig, att det behövs ett stort antal sakkunniga för att utreda denna fråga; och att det skulle vara för dyrbart för staten har jag svårt att finna.

Jag vill sluta, herr statsråd, med att uttala den varma förhoppningen, att det nu givna halva löftet snart skall övergå till ett helt.

I detta anförande instämde fru *Västberg*, fru *Gustafson*, fru *Rydh Munck af Rosenschöld*, fröken *Nygren* och fröken *Öberg*.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Endast ett par ord. Jag skall icke taga någon ståndpunkt för eller mot behörighetslagen, men jag skulle bara vilja erinra om, att när man talar om behörighet det i närvarande stund icke är opåkallat att erinra något litet om skyldigheter och om de väsentligt större skyldigheter mot samhället, som i dessa beredskapstider åvila männen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter andra lagutskottets utlåtanden nr 55 och 57.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts *Inrättande av proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning jämte i en överstyrelse för yrkesutbildning.* ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 232 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 21 april 1943, förelagt riksdagen förslag om inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning och därmed sammanhängande frågor.

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

I samband därmed hade utskottet till behandling förehåft åtskilliga inom riksdagens kamrar väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och motionen II: 385, måtte

1. besluta inrättandet av en överstyrelse för yrkesutbildning i överensstämmelse med vad utskottet i sin motivering förordat;

2. godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas i vad avsåge överdirektörstjänsten, en byråchefstjänst samt den extra ordinarie byrådirektörstjänsten tills vidare från och med den 1 juli 1943 och i övrigt tills vidare från och med den 1 januari 1944;

3. godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas under budgetåret 1943/44;

4. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 136,000 kronor;

5. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 22,300 kronor;

6. till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Utrustning för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 50,000 kronor;

B) att motionerna I: 268 och II: 386 samt I: 264 och II: 383 måtte anses besvarade med vad utskottet anfört och hemställt.

Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle ämbetsverkets byråchefer tillerkännas ledamots ställning.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Oscar Olsson*;

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Sundberg, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Steneberg, *Lindholm* och *Eriksson* i Frägsta;

3) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Sundberg, Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Steneberg och *Eriksson* i Frägsta;

4) av herrar *Bäcklund, Gustaf Ivar Anderson, Persson* i Tidaholm, *Mårtensson* och *Wallentheim*, vilka anset, att utskottet bort föreslå, att det nya ämbetsverkets byråchefer icke skulle tillerkännas ledamots ställning.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Genom att första kammaren nästan enhälligt har biträtt ett där i kammaren ställt improviserat yrkande om ändring i utskottets förslag har läget blivit sådant, att jag enligt den uppfattning jag har anser, att andra kammaren ganska lätt kan komma till ett beslut i denna fråga. Men innan jag meddelar första kammarens beslut, till vilket jag tänker yrka bifall, så skulle jag vilja säga några ord om utskottsförslaget. Jag anser det nämligen icke opåkallat att redogöra för de synpunkter, som varit bestämmande för utskottet.

•

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

Utskottet har nämligen, som kammarens ärade ledamöter behagade finna, gjort en del förändringar beträffande sammansättningen av den ifrågavarande överstyrelsen. Departementschefen har velat göra arbetsmarknadskommissionens och skolöverstyrelsens chefer till självskrivna ledamöter i styrelsen. Den nya styrelsens chef, överdirektören, skulle visserligen vara ledamot av styrelsen, men vem som skulle bli ordförande förbehöll sig Kungl. Maj:t rätten att bestämma. Vad som varit avsikten med denna märkliga konstruktion av styrelsen skall jag lämna därhän. Det skulle ju kunna tänkas, att arrangemanget, därest man bifallit Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, hade blivit sådant, att styrelsen rent av hade kunnat bli en underordnad styrelse under skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsen hade blivit praktiskt taget den egentliga styrelsen eller i vart fall ett slags custos för den nya styrelsen. Därjämte skulle i det allmänna medvetandet den uppfattningen kunnat kvarstå, att den praktiska undervisningen är av ganska underordnad betydelse i jämförelse med den teoretiska. Den praktiska undervisningen skulle alltså fortfarande enligt den allmänna uppfattningen framstå såsom tämligen deklasserad.

Det är denna uppfattning som utskottet ej har velat giva något stöd åt. Därför har man företagit de förändringar, som äro gjorda. Det kan vara rimligt, att det finnes en förbindelseman mellan skolöverstyrelsen och yrkesskolestyrelsen, liksom mellan arbetsmarknadskommissionen och den nya yrkesskolestyrelsen. Men det är icke absolut nödvändigt, att det under alla förhållanden måste vara respektive chefer i dessa båda myndigheter, som utgöra förbindelsemännen. Det kan tänkas, att i såväl arbetsmarknadskommissionen som skolöverstyrelsen det kan finnas andra män än cheferna, som äro bättre lämpade att vara förbindelselänkar mellan de olika organen. Följaktligen har utskottet skrivit sitt utlåtande på det sättet, att det icke med nödvändighet måste vara cheferna i de styrelser jag nämnt, som skola sitta i den nya styrelsen. Vi ha också satt chefen för överstyrelsen som ordförande i styrelsen, vilket vi anse vara rimligt.

Skall man göra någon anmärkning mot såväl departementschefens som utskottets förslag, är det närmast den, att styrelsen är för stor. Man har kunnat tänka sig olika lösningar för att minska styrelsen, men därigenom hade uppstått nya olägenheter. Hade man tagit bort byråcheferna från styrelsen, som åtskilliga yrkat på, så hade man fräntagit dem det ansvar, som man enligt utskottets mening måste kräva av dem.

För att få det nödiga underlaget i arbetsmarknaden har Kungl. Maj:t liksom utskottet varit med om att i överstyrelsen placera representanter för olika organisationer inom arbetsmarknaden, vilket kan vara av en betydande moralisk effekt. Men det är ett misstag, om man tror, att en stor styrelse bara därför att den är stor också med nödvändighet måste vara en effektiv styrelse. Oftast kan raka motsatsen inträffa. En skevhet i Kungl. Maj:ts förslag funno vi däri, att arbetarsidan var underrepresenterad: det fanns bara en av sex som representerade arbetarna. Nu är denna styrelse visserligen ingen ekonomisk intresseorganisation. Därför kan man ju säga, att det inte har någon större betydelse, varifrån representanterna för arbetsmarknaden komma. Men det är av viss vikt, att man redan från början kan väcka förtroende för den nya styrelsen även på arbetarhåll.

Då utskottet fann sig böra vidtaga en rättelse i detta avseende och införde två egentliga arbetarrepresentanter, funno vi på den utvägen att flytta åt sidan den av Daco föreslagna representanten. Jag medger gärna, att därigenom uppstod en annan svaghet i styrelsens sammansättning. Styrelsen blev icke bra, men vi kunde för ögonblicket ej hitta någon bättre utväg. Sannolikt hade det varit ändamålsenligt att föreslå, att handelskamrarnas representant hade

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)
fått träda åt sidan till förmån för Dacos. Men det fanns många intressen, som hävdade och som skulle, förstodo vi, komma att hävda den uppfattningen, att handelskamrarna, köpmännens egentliga organ, måste vara representerade.

I första kammaren ömmade man för Dacos representant, vilket jag mycket väl kan förstå. Då man icke ville skjuta åt sidan någon av de föreslagna, vidtog man den förändringen, att man ökade ut den redan förut orimligt stora styrelsen och föreslog en ny representant, alltså sju representanter från arbetsmarknaden. Det är ingen idealisk lösning. Den improviserades i en hast. Men det är, såsom saken nu ligger till, i varje fall, såvitt jag kan förstå, den bästa lösningen. Det kunde ju tänkas, att andra kammaren skulle kunna fatta ett annat beslut. Men därigenom bleve saken komplicerad, och den är ej värd det omaket.

Det beslut, som första kammaren fattade, bestod i en ändring på 21 sidan i utskottets utlåtande i det första stora stycket på denna sida, där den andra meningen strykes. Denna mening börjar med »Såsom departementschefen» och slutar med »förslagsvis tre år». Vidare strykas de två sista meningarna i samma stycke, d. v. s. det avsnitt, som börjar med »Då utskottet icke finner» och slutar med »som bör träda tillbaka». I dessa meningars ställe insättes följande: »Då utskottet icke anser, att någon av de i propositionen nämnda organisationerna bör träda tillbaka, föreslår utskottet således, att antalet representanter för näringsliv och arbetsmarknad bestämmes till sju. Dessa böra i enlighet med vad i propositionen förutskickats utses för en tid av förslagsvis tre år.»

Om denna förändring bifalles av riksdagen, vilket jag hoppas, skulle Daco kunna få sin efterlängtnade representant, något som ju utan varje tvivel kan vara motiverat.

I den brådska, varmed första kammaren intog sin position, glömde den bort en sak, nämligen att det skall vara ersättning också till den nye ledamoten. Han kan ju icke gå utan ersättning, medan de andra sex skola ha ersättning. Man glömde att föreslå en ändring i klämman, som skulle betyda en höjning av ett anslag på 4,500 kronor till 5,000 kronor. Nu skulle det vara korrekt av andra kammaren att fatta ett beslut sålunda, att man också ökade den anslags-siffran, som jag talat om. Men därigenom skulle saken bli onödigtvis komplicerad, och vi skulle få en gemensam votering, som saken icke är värd. Det är heller icke absolut nödvändigt, därför att anslaget är förslagsvis betecknat och sålunda kan av Kungl. Maj:t överskridas.

Jag yrkar således bifall till utskottets förslag med den ändring däri, som innefattas i den ordalydelse beträffande motiveringen, som jag nyss föredragit.

Häruti instämde herrar *Molander, Lindholm* samt fröken *Hesselgren*.

Herr *Eriksson* i Frägsta: Herr talman! I det läge frågan nu har kommit finns det ju strängt taget icke någon anledning taga till orda. Jag har biträtt en reservation, som är fogad vid utlåtandet. Jag skall icke uppehålla tiden med att förklara, varför jag gjort detta, ty det saknar ju betydelse, men jag vill bara säga, att jag icke delar herr Conrad Jonssons uppfattning i fråga om styrelsens sammansättning. Det är här icke fråga om någon intresseorganisation i egentlig mening, utan styrelsen kan förväntas fungera på samma sätt som våra övriga ämbetsverk och vid äredenas handläggning anlägga uteslutande objektiva synpunkter. Jag anser därför, att man bort biträda Kungl. Maj:ts förslag, vilket möjliggjort för styrelsen att arbeta på ett smidigare och effektivare sätt. Härför talar också den omständigheten, att det är något nytt, som här föreslås.

Jag skall icke längre trötta kammaren och upptaga kammarens tid. Med

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

hänsyn till det läge, vari frågan kommit genom första kammarens beslut, har jag intet annat yrkande än om bifall till det förslag, som framställts av herr Conrad Jonsson.

Herr Persson i Tidaholm: Herr talman! Enär jag i denna fråga under-tecknat såväl en motion som en reservation skall jag be att få säga några ord. Jag skall icke bli långrandig.

Vid bedömande av förevarande fråga har verkstadsskolutredningen utgått från två förutsättningar. Den ena var den, att styrelsen skall stå i intim kontakt med näringslivet och åtnjuta förtroende bland näringslivets män, så att styrelsen erhåller nödig auktoritet. Denna uppfattning har delats av de remissinstanser, till vilka verkstadsskolutredningens förslag i vederbörlig ordning remitterats. Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund och svenska landsorganisationen ha helt givit sin anslutning till de synpunkter, som framförts i verkstadsskolutredningens betänkande. Kungl. Maj:t har också delat utredningens uppfattning, att näringslivet bör vara representerat i överstyrelsen. Emellertid har Kungl. Maj:t väsentligen utökat representationen i styrelsen på ett sådant sätt, att enligt mitt förmenande den andra förutsättningen, nämligen att styrelsen skall vara någorlunda arbetsduglig, spolierats. Vi ansågo, att en styrelse för att vara arbetsduglig borde bestå av ett begränsat antal ledamöter. Denna styrelse får med säkerhet lov att sammanträda ganska ofta. Styrelsens ledamöter måste följa handläggningen av de frågor, som styrelsen får sig förelagda. Särskilt vill jag understryka, att under en lågkonjunktur, då yrkesutbildningsverksamheten väsentligen måste utvidgas, det är nödvändigt, att styrelsen är så sammansatt, att samtliga ledamöter kunna taga livlig del i styrelsens arbete. Jag skulle tro, att det antal ledamöter, som Kungl. Maj:t har föreslagit, tilltagits alltför stort. Det är visserligen sant, att det behöves kontakt med skolöverstyrelsen och med arbetsmarknadskommis-sionen, men sådan kontakt kan enligt mitt förmenande nås på ett fullt betryggande sätt på andra vägar än genom att, som Kungl. Maj:t har föreslagit, vederbörande verks chefer insättas i styrelsen. Jag har en viss erfarenhet av att om några av en styrelses ledamöter äro hårt betungade med andra uppdrag, så blir följden den, att man på sammanträdena endast kommer att få se en skymt av dessa ledamöter, som på grund av tvingande skäl måste avlägsna sig omedelbart. De kunna icke ägna sig åt arbetet i den utsträckning, som är nödvändig.

Kungl. Maj:t har föreslagit, att en ledamot av styrelsen skall vara kvinna. Jag har för min del ingenting att invända mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del, men jag tror, att Kungl. Maj:t får en synnerligen delikat uppgift, då Kungl. Maj:t skall avgöra, vilka kvinnoorganisationer som skola avgiva förslag beträffande denna ledamot. Vilka kvinnoorganisationer äro representativa? Räknas dit politiska organisationer, husmodersförbundet och Fredrika Bremer-förbundet? Till den frågan kommer Kungl. Maj:t att inom den närmaste tiden få lov att taga ställning.

När denna proposition förelades riksdagen väckte jag och några andra av kammarens ledamöter en motion, vari vi förordade, att utskottet helt skulle tillstyrka verkstadsskolutredningens förslag. Jag måste å motionärernas vägnar säga, att utskottet åtminstone i viss mån har tagit hänsyn till motionen, nämligen så till vida, att utskottet föreslagit att överdirektören skall vara självskriven ordförande i denna yrkesskolöverstyrelse. Jag tror, att det vore lyckligt, om så bleve förhållandet, och jag tror icke det vore lyckligt, om överstyrelsen komme att bli en del av skolöverstyrelsen. Den bör var ett med skol-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

överstyrelsen fullt jämställt ämbetsverk. Det vore olyckligt, om yrkesskol-överstyrelsen ställdes under ledning av chefen för ett annat ämbetsverk. Utskottets lösning måste därför betraktas som den lämpligare.

Beklagligtvis har utskottet beträffande antalet ledamöter gått på Kungl. Maj:ts förslag. Jag förstår fuller väl, att så som frågan ligger till det nu i riksdagens sista timme är uteslutet att få någon ändring på denna punkt, men jag beklagar, att styrelsen får en sådan sammansättning, som här föreslagits. Vid utskottsbehandlingen uttalade en av andra avdelningens medlemmar en avvikande mening, vari han förordade, att byråcheferna skulle uteslutas ur styrelsen. Som frågan låg till ansåg jag mig böra instämma häri, och jag har också tillika med några andra av utskottets ledamöter reserverat mig på denna punkt. Man har sagt, att det vore naturligt, att byråcheferna tillhörde styrelsen, ty de borde dela ansvaret för styrelsens beslut. Jag har den erfarenheten, att en föredragande utövar ett mycket stort och mången gång till och med ett avgörande inflytande på besluten. Då vi riksdagsmän vilja föra fram några synpunkter i ett ämbetsverk eller i ett departement, så bruka ju vi i regel i första hand vända oss till föredraganden. Vi ha gjort den erfarenheten, att föredraganden betyder en hel del, när det gäller att fatta beslut. I många fall gå vi kanske också av artighet eller av andra skäl till högste chefen, men vi anse det vara alldeles särskilt viktigt att försöka övertyga föredraganden om riktigheten av de synpunkter, som vi vilja ha beaktade. Byråcheferna skulle naturligtvis ha rätt att framföra sin mening, och att, därest beslut fattades i strid med deras uppfattning, få sin mening antecknad till protokollet. Jag tycker icke alls, att det är nödvändigt, att byråcheferna tillhöra styrelsen, och på den punkten ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets utlåtande, och som undertecknats av herr Bäcklund med flera.

Jag hoppas livligt, att den överstyrelse, som nu kommer att träda i funktion, skall visa sig sin uppgift mäktig, och att den skall giva yrkesutbildningen en stöt framåt, så att vi få det underlag, som är nödvändigt för att samhället skall kunna utvecklas i rätt riktning. Om nu kammaren följer första kammaren och stannar för att ledamöternas antal bör vara 13, hoppas jag, att talet 13 icke skall visa sig vara ett olyckstal, vilket det av många anses vara. Jag hoppas som sagt livligt, att överstyrelsen skall fylla sin uppgift på ett ändamålsenligt sätt, men förbehåller mig helt naturligt rätten att vid kommande riksdagar framföra den meningen, att antalet ledamöter i styrelsen bör begränsas, så att styrelsen blir arbetsduglig, vilket den, om utskottets förslag bifalles, icke kommer att bli.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Bäcklund med flera av-
givna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Mårtensson* och *Wallentheim*.

Herr De Geer: Herr talman! Liksom den föregående talaren har jag i denna fråga varit såväl motionär som ledamot av verkstadsskolutredningen och skall därför be att få säga några ord. Jag kan instämma i det förslag, som här framställts av herr Conrad Jonsson, och kommer därför att fatta mig mycket kort. Jag skulle strukit mig på talarlistan, om det icke uppträtt en talare, som talat för bifall till propositionen.

Det är icke tu tal om att den största samlade erfarenheten i fråga om yrkesutbildningen här i landet finns hos arbetare och arbetsgivare. Jag gör ingen skillnad på de två kategorierna. De besitta gemensamt en överväldigande fond av erfarenhet, när det gäller yrkesutbildningen, och de böra därför också ha av-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

görande inflytande beträffande sammansättningen av den nya styrelsen. Utskottets förslag innebär ur min synpunkt sett en väsentlig förbättring i jämförelse med propositionen. Det bygger i icke ringa utsträckning på den motion, som väckts av den föregående talaren och som jag själv skrivit under. Det vore givetvis utmanande och politiskt oklokt att i denna kammare höja en varningens röst mot lärare och pedagoger. Den kategorien finns det ju så många av här. Jag vill visst icke göra det utan tvärtom betona, att vi behöva dem i hög grad för yrkesutbildningen, men vi vilja i främsta rummet ha dem som rådgivande. Ledningen skall ligga i näringslivets händer. Ur min synpunkt är förvisso de sakkunnigas förslag bäst, närmast motionens, närmast utskottets eller herr Conrad Jonssons förslag, vilket sistnämnda jag anser vara bättre än utskottets, men sämst är förvisso propositionens förslag.

Med dessa få ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det av herr Conrad Jonsson väckta förslaget.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det här föreliggande utskottsutlåtandet ger ett mycket klart uttryck åt den stora betydelse, som utskottet tillmäter det framlagda förslaget om en förstärkning och effektivisering av den centrala ledningen för yrkesutbildningen. Det är för mig huvudsaken. Jag liksom alla andra, som äro intresserade för denna stora och viktiga fråga, måste hälsa det med mycket stor tillfredsställelse. För egen del har jag redan tidigare i kammaren sagt, att frågan om yrkesutbildningen är så betydelsefull, att jag ej tvekat att taga upp den i olika avseenden, oaktat kulturbudgeten i övrigt fått svälta på grund av nuvarande finansiella förhållanden. Det är en hel del saker ännu att klara upp, och jag hoppas att den nya överstyrelsen skall taga itu med dessa saker, så att vi få den utveckling av vår yrkesutbildning, som jag ser som ett viktigt samhällsproblem, just nu i synnerhet.

Den nya överstyrelsen har föreslagits heta, icke något sådant som yrkesskolöverstyrelsen eller dylikt, utan överstyrelsen för yrkesutbildningen, och däri ligger i viss mån ett program. Därmed menas att ej endast undervisningens pedagogiska och tekniska spörsmål komma att behandlas, utan att man skall ställa hela yrkesskolningens problem i sammanhang med näringslivet och arbetsmarknaden. Överstyrelsen skall sålunda också taga initiativ, vara ledande och hjälpare i den mycket viktiga del av yrkesskolningen, som äger rum inom företagen, som företagen således själva arbeta med. Detta har varit anledningen till, att jag för min del velat föreslå en utbrytning av yrkesskolavdelningen från skolöverstyrelsen och föreslagit en särskild styrelse på grund av just, som jag sade, nödvändigheten av att erhålla en bättre förankring i näringslivet och på arbetsmarknaden än som det varit möjligt att utfundera med den nuvarande administrativa ordningen. Vad jag här har att säga kommer nog icke att påverka utgången i denna kammare efter första kammarens beslut, men vi skola icke glömma — jag tycker nog en del av talarna ha gjort det, och det är därför jag tar till orda — vad som finnes utförligt framhållet i departementschefens yttrande, nämligen sambandet — och detta vill jag mycket kraftigt understryka — med det allmänna skolväsendet och den allmänna skolutbildningen.

Detta är någonting, som inte får glömmas, och det har gjort, att detta problem har två sidor, som varit svåra att klara samtidigt. Det är det som gjort, att vi haft så många förslag under årens lopp. Man måste sålunda se till både förankringen i näringslivet och arbetsmarknaden och sambandet med det allmänna skolväsendet. Att behålla detta senare är mycket viktigt, dels för att man skall kunna nå det syfte, som för mig är det väsentliga, nämligen dels att föra ungdomen från de teoretiska banorna till praktisk utbildning i så stor ut-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)
sträckning som möjligt, och dels att yrkesskolorna skola få den sociala värdering och ställning i vårt samhälle, som är absolut nödvändig, om vi skola få det resultat, som vi vilja ha. Därför måste man framför allt se till, att yrkesskolorna icke ens få misstänkas för att bli en återvändsgränd för den ambitiöse, kunnige och intelligente eleven. Eleven skall också ha möjligheter att gå vidare. Fortbildningsmöjligheterna måste bli lika goda här som på de teoretiska skolornas område. Möjlighet härtill är av mycket stor vikt. Skolväsendets principiella enhetlighet måste bevakas så långt det praktiskt är möjligt. För att ge ett praktiskt exempel och för att göra förstäeligt vad jag menar vill jag framhålla, att man måste vaka över att de erfarenheter, som yrkesskolornas elever förvärva av praktiskt slag vägas mot det teoretiska vetande, som eleverna från de mera allmänbildande skolorna ha, när de båda kategorierna söka sig exempelvis till tekniska läroverk.

Det är också nödvändigt se till, att yrkesskolorna få den karaktären, att de också meddela allmänbildning. Allt detta gör det nödvändigt, både att tillgodogöra sig pedagogiska erfarenheter från alla håll och att se till, att man får ordentligt samband med det allmänna skolväsendet och yrkesutbildningen. Det förbisåg herr De Geer så lätt och lekande, jag höll på att säga, som han brukar göra. Han brydde sig ej om att gå in på den saken. Han talade om, att han varit medlem av verkstadsutredningen, och att han var motionär. Jag får ju säga, att överhuvud taget gör motionen intryck av att ha betraktat verkstadsutredningens resultat och betänkande som något slags verbalinspirerad text, i vilken man inte får ändra ett komma eller ett ord, ty då beginge man en synd mot den helige ande. Den inställningen har jag icke kunnat ha. Jag tycker naturligtvis, att det kan vara sympatiskt att höra apostlar framträda för ett evangelium på detta sätt. Men man får icke bara taga hänsyn därtill. Man måste också använda förnuftet och försöka se till, om det icke kan finnas *något* bristfälligt i det betänkandet, som i allt annat mänskligt. Verkstadsutredningen har gjort ett duktigt arbete, som i mycket kunnat läggas till grund för propositionen, men den har försummat den sidan av problemet, som jag nyss talade om, nämligen sambandet med det allmänna skolväsendet. Det finnes mycket litet om den saken i betänkandet, och den bristen har man sökt komplettera i propositionen så långt som det varit möjligt.

Vad beträffar statsutskottet har jag till min tillfredsställelse funnit, att också utskottet understrukt vikten av ett fast organiserat samarbete mellan skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkeskolorutbildningen, och att utskottet betonat, att nämnda skolor i fråga om meddelande av allmänt medborgerlig bildning icke böra bli ställda i motsatsförhållande till de i inskränkt mening allmänbildande läroanstalterna. Men på en punkt har utskottet, det ha herrarna och damerna redan hört i dag, intagit en annan ståndpunkt än undertecknad, och det är just i fråga om ordföranden. Jag hade tänkt, att det skulle vara lämpligt lämna Kungl. Maj:t fria händer i fråga om utseende av ordförande i den nya styrelsen för att, när det kan befinnas lämpligt, se till att, det säger jag öppet, en skolman om möjligt kunde bli ordförande i styrelsen. Jag tror, att det vore nyttigt ur många synpunkter, om så hade kunnat ske. Jag vill icke, att Kungl. Maj:t därvidlag skall binda sig. Riksdagen bör dock lämna Kungl. Maj:t fria händer att, om det är lämpligt, göra en sådan kombination.

Här har nu utskottet och en del av de föregående talarna — tyvärr var jag förhindrad att höra den förste talaren — intagit vad jag skulle vilja säga en konservativ ståndpunkt. Det borde ju glädja mig, som är konservativ, ty det är jag ju onekligen. Det finnes emellertid olika slag av konservatism: en sorts konservatism, som är befruktande och positiv — till den bekänner jag

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

mig — och en sorts konservatism, som är steril och endast söker hålla sig kvar vid vad man har utan att överhuvud taget vilja resonera om, huruvida det icke vore lämpligt att göra någon ändring. Till den senare konservatismen bekänner jag mig icke alls, men till den tycker jag att utskottet och mina ärade opponenter i hög grad bekant sig. De vilja ej göra någon ändring, ty man vill ej förfara på annat sätt än man varit van vid i statsförvaltningen. Det kunde ju enligt utskottet och talarna medföra allehanda svårigheter och bekymmer. Jag vill endast säga: Varför ej för en gångs skull göra en liten ändring i svenska statsförvaltningen, om det nu vore lämpligt? Då frågar man: Varför just här? Jo, för att den här överstyrelsen har en alldeles speciell uppgift och ställning, som ni nog hört, och därför att den konstruerats — därom ha ju alla varit ense — på ett alldeles särskilt sätt. Då borde man kunna våga sig på att införa en liten nyhet i fråga om ordförandeskapet. Nej, säger utskottet, det skola vi icke göra. Det leder till splittring. Jag vet icke vad utskottet menar därmed. Jag tycker, att förslaget icke medför svaghet utan styrka. Det hela beror på personen, som alltid i livet.

De som syssla med kommunalförvaltning och med ekonomiskt föreningsväsen och bolagsstyrelser veta, att det är fördelaktigt att ha *en* man, som är ordförande i styrelsen, och en *annan*, som är verkställande direktör. Varför? Jo, därför att de kunna komplettera varandra. Det blir personer med olika sorters begåvningar och förutsättningar som få göra sig gällande i ledningen, och det är mycket lämpligt. Något sådant leder icke till splittring utan i de flesta fall till ökad styrka. Men här, där det gäller ett statligt verk går det ej för sig att göra ett sådant försök, icke ens att göra något så försiktigt som att icke binda Kungl. Maj:t utan låta Kungl. Maj:t få fria händer att laga efter läglighet. Det har man ej vågat sig på. Då har man varit konservativ i sämre bemärkelse. Jag har, som sagt, mycket svårt att förstå, att detta skulle behövt medföra någon splittring på något sätt. Det skulle enligt min mening ha blivit ett synnerligen lämpligt arrangemang. Jag vill också tillägga, att så förskräckligt nytt är det hela ej heller. Vi ha åtskilliga styrelser i vår förvaltning, där det är så, att ordföranden är en person och överdirektören, eller vad han nu kallas för, en annan. Riksdagen själv har för sitt eget verk, nämligen riksbanken, ordnat det så. Där ha vi en riksbankschef å ena sidan, å andra sidan en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande, som är en annan person. Man har till och med gått så långt, att man till ordförande utsett statssekreteraren i finansdepartementet. Detta kan onekligen ha sina sidor, men det skulle sannerligen inte vara något vådligt, om man skulle överlämna till Kungl. Maj:t rätten att tillsätta ordförande i denna nya styrelse. Jag skall emellertid icke förlänga debatten. Efter vad som har förekommit och efter första kammarens beslut och så som ärendet därefter ligger till riksdagstekniskt, är det väl knappast troligt, att det skulle bli någon glädje med att söka övertyga kammaren ytterligare på den här punkten.

Utskottet har också gått på en annan bog än propositionen, när det gäller sammansättningen av styrelsen, i det man tagit bort Daco-representanten. Ej heller därom vill jag yttra mig vidare, eftersom det här framställts ett yrkande, som har all sannolikhet att gå igenom och som går ut på en utökning av antalet ledamöter i styrelsen som skulle bereda plats för en representant för Daco. Därigenom bli ju de olika meningarna förlikta. Jag har inte någon-ting emot för min del, om man härigenom kan komma sams. Jag är ej rädd för talet 13. Somliga anse ju det vara ett lyckotal. Jag vill påminna om att statsrådets ledamöter under flera år voro 13, och att man på sina håll inte ansett detta vara olycksbringande. Jag tror icke, att det är så farligt. Frågan är väl om styrelsen blir arbetsför på det här sättet, och därmed kom-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

mer jag in på den sista fråga, som herr Persson i Tidaholm talade om, nämligen frågan om byråchefernas ställning.

Jag vill endast säga ett ord till sist om den saken. Jag tror, att byråchefernas ledamotskap i styrelsen har ganska liten inverkan på styrelsens arbetsförhet, fastän 13 stycken ledamöter låter mycket. Skolöverstyrelsen har för övrigt 15 ledamöter, och det har ju gått. Min uppfattning stöder sig på två omständigheter. Den ena är, att erfarenheten från skolöverstyrelsen visat, att de olika ärendena i de flesta fall inte komma fram till plenarbehandling utan bli behandlade på de olika byråerna. Det blir ej något stort styrelsesammanträde om dessa saker, något som ju är tidsödande. Den andra är, att också vid plenarsammanträden skola byråcheferna vara närvarande och föredraga ärendena. Den väsentliga skillnaden blir alltså, att i herr Perssons i Tidaholm fall skulle, efter vad han själv sade, de föredragande få ett mycket stort inflytande på besluten och ärendenas gång men vara närvarande utan det ansvar deltagandet i beslutet innebär, under det att, enligt Kungl. Maj:ts förslag, de också skulle ha ansvar för de beslut, som träffas i styrelsen. Detta är, såvitt jag förstår, skillnaden. Därvidlag föredrar jag för min del alltså, att personer, som ha inflytande också skola ha ansvar för hur de använda det. De skola alltså ha ansvar för de beslut, som fattas. Någon skillnad i fråga om styrelsens arbetsförhet blir det icke, om man går på den ena eller andra linjen.

Också jag skulle till sist vilja sända en välgångsönskan till den nya styrelsen. När den nu sannolikt blir inrättad kommer därmed att uppfyllas ett önskemål, som jag har hyst med mycket stor värme. Jag är mycket glad över detta, som jag hoppas skall leda till ett fruktbart arbete i framtiden. Jag skulle också till sist vilja uttala den önskan, att man, när man i styrelsen sätter in ledamöter från de olika organisationerna, verkligen sätter in personer, som arbeta med i näringslivet och på arbetsmarknaden, och som sålunda ha den omedelbara praktiska kontakten med arbetet ute på fältet, och mindre, om jag får säga det, personer av tjänstemannatypen, ty, herr De Geer, de förekomma också som bekant i näringslivets och på arbetsmarknadens organisationer.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag har inte tänkt att blanda mig i diskussionen om den nya styrelsens organisation. Jag har tidigare haft tillfälle att därom uttala min uppfattning, som också framgår av handlingarna i ärendet. Men sedan herr Persson i Tidaholm här ställt ett yrkande om bifall till herr Bäcklunds m. fl. reservation, skall jag, herr talman, dock tillåta mig att på en enda punkt säga ett par ord, och det är den punkten, som herr statsrådet sist berörde i sitt anförande, nämligen frågan om byråchefernas ställning i denna nya styrelse.

Jag vill endast därom kort och gott säga, att det är uppenbart för var och en, icke minst för den som haft en del erfarenheter från arbetet inom svenska ämbetsverk, att det är utomordentligt viktigt att byråcheferna verkligen känna ansvar för de beslut, som styrelsen kommer till. Det är mycket viktigt, att de icke blott föredraga ärenden och göra detta objektivt, fullständigt och skickligt, utan enligt min mening är det avgörande, att de själva anse det som en plikt att fatta ståndpunkt, åtminstone i alla viktiga frågor, innan de föredraga ärendena. Det är det som gör, att de böra ha en ställning som ledamöter. Risker är eljest den, att de kunna komma att falla för frestelsen att blott bli föredragande, blott bli en sorts kanslitjänstemän, och det är icke meningen eller önskvärt med hänsyn till styrelsens beslut i viktiga frågor. För mig är det avgörande — och jag bygger på en icke alldeles obetydlig

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

erfarenhet från ett svenskt ämbetsverk — att byråchefen bör känna fullt ansvar, och det kommer bäst till uttryck, om han står som ledamot i styrelsen. Jag behöver icke upprepa vad departementschefen sagt om denna frågas betydelse för styrelsens större eller mindre arbetsförhet. Den spelar verkligen icke någon roll i detta avseende.

Ja, herr talman, jag hade, som sagt, inte tänkt blanda mig i diskussionen om denna styrelses organisation, men däremot känner jag det ganska frestande att vid detta tillfälle, då andra kammaren har att behandla frågan om inrättandet av en fristående överstyrelse för yrkesutbildningen, få framlägga några synpunkter på yrkesskolväsendets utveckling under det sista kvartseklet. Det vore mycket frestande för mig att få erinra om de yttre omständigheterna, d. v. s. de utanför den centrala skolledningens inflytande liggande omständigheter, under vilka denna utveckling ägt rum. Men det är långa förredragningslistor, och den begränsning, som talarna självfallet böra ålägga sig under riksdagens sista plena, gör, att jag måste avstå därifrån. Det må dock, herr talman, tillåtas mig att i korthet erinra om några grundläggande drag i yrkesskolans utveckling.

När yrkesskolavdelningen inrättades inom skolöverstyrelsen, blev denna avdelnings främsta uppgift att propagera för och verka för genomförandet av 1918 års plan för lärlings- och yrkesskolor. Denna plan var nog i princip riktig, men om de förhoppningar, som fästes vid densamma, ej helt infriades berodde detta enligt min bestämda mening icke på bristande energi eller skicklighet från yrkesskolavdelningens sida. Det berodde säkerligen främst på det förhållandet, att den aldrig fick det komplement, som denna plan behövde för att fungera tillfredsställande, nämligen ett ordnat system för den praktiska yrkesutbildningen inom näringslivet. Jag vill erinra därom att förutsättningen för 1918 års plan för lärlings- och yrkesskolorna var, att en lärlingslag skulle komma till stånd.

Dessa yrkes- och lärlingsskolor voro ju bland annat avsedda att vara kompletterande skolor med i huvudsak teoretisk inriktning, aftonskolor som skulle meddela den teoretiska utbildning, som behövdes vid sidan av den praktiska, samtidigt pågående utbildningen på arbetsplatsen. Det bristande intresse från näringslivets sida, som tidigare kunnat konstateras, berodde nog till icke ringa del på att man icke från början riktigt uppfattat dessa skolformers mera begränsade uppgifter, och att skolorna ifråga aldrig varit avsedda att ge den praktiska utbildningen och färdigheten i yrket; numera torde även denna form av yrkesskolor kunna glädja sig åt en allmän uppskattning. Men behovet av mera fullständig utbildning inom yrkesskolorna blev allt starkare, och så har utvecklingen lett fram till inrättandet, i växande omfattning alltifrån 1920-talet, av yrkesskolor med ett mera fullständigt utbildningsprogram, heldagsskolor med flerårig utbildning och med tyngdpunkten förlagd just till den praktiska utbildningen. Vi ha fått ett växande antal kommunala verkstadsskolor, handelsskolor, husmodersskolor o. s. v. Förhållandena under krisen på 1930-talet befordrade denna utveckling. Man fick inte minst genom verkstadsskolorna för arbetslös ungdom ögonen upp för vad dessa skolor kunna ge och vilket värde de hade, icke blott för ungdomen själv utan ock för näringslivet och dess behov av väl utbildad arbetskraft.

Härmed har en ny och lyckosam period inträtt i yrkesskolväsendets utveckling i vårt land. Man börjar nu kunna skönja, vilken betydelse och plats detta bör kunna få inom landets undervisningsväsen. Under senare år kunna vi konstatera en kraftig utveckling på området. Senast har detta markerats genom riksdagens beslut om centrala verkstadsskolor och detta be-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)
sluts realiserande genom Kungl. Maj:ts försorg liksom också genom de mycket förmånliga statsbidragsgrunderna för dessa skolor.

När nu förslaget om en särskild överstyrelse för yrkesutbildningen kommer att av riksdagen antagas, sker det under en period av yrkesskolväsendets utveckling, som visar en starkt stigande kurva. Det sker under de gynnsamma auspicier, som ett växande intresse och en växande tilltro från näringslivets sida för denna viktiga del av vårt skolväsende utgöra. Om den nya yrkesskolledningen kan förverkliga huvudsyftet med densamma, nämligen en på fast sätt organiserad samverkan med näringslivets representanter i ledningen av dessa skolor och en därmed följande ökad känsla av ansvar från dessas sida, så är jag, herr talman, övertygad om att den nya överstyrelsen på ett verksamt sätt kommer att kunna befrämja den nu pågående starka utvecklingen på detta område.

Herr talman! Jag gör intet yrkande.

Herr Persson i Tidaholm: Herr talman! Då mitt i föregående anförande framförda yrkande lider av en viss formell svaghet skall jag be att få återta yrkandet om bifall till den av herr Bäcklund m. fl. avgivna reservationen och i stället föreslå en ändring i motiveringen på sid. 20 i utskottets utlåtande, där jag i stället för det sista stycket, som börjar med orden »I likhet med» och slutar med »ställning», skall be att få föreslå följande lydelse: »I motsats mot departementschefen håller utskottet före, att verkets byråchefer icke böra tillerkännas ledamots ställning.» Till detta yrkande, herr talman, ber jag att få hemställa om bifall.

Medan jag har ordet skall jag vidare be att få ge ett par korta repliker, dels till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och dels till chefen för skolöverstyrelsen.

Herr statsrådet gav oss en definition på begreppet konservatism och talade om att han företrädde den befruktande konservatismen, medan vi andra i detta fall företrädde en negativ konservativ åskådning. Jag vill inte tvista med lärda män om innebörden av detta ord. Jag vill bara säga att jag tror, att vi företräda en förnuftigare ordning, den må sedan vara konservativ eller radikal, men förnuftet är enligt mitt sätt att se det som bör vara utslagsgivande.

När man både ifrån ecklesiastikministerns och ifrån herr Holmdahls sida talar om byråcheernas plikt och ansvar, så delar jag helt den uppfattningen, att till dessa byråchefer böra utses personer med både plikt- och ansvarskänsla. Jag förutsätter också, att Kungl. Maj:t i den instruktion, som skall utfärdas för överstyrelsen, understryker vad verkstadsskoleutredningen sagt i sitt betänkande, att det är dessa byråchefers skyldighet att efter föredragningen också ange sin mening vid beslutet, därest inte föredragandens mening finner resonans inom styrelsen. Dessutom vill jag säga, att det skulle vara att beklaga, om den mängd av byråchefer i detta land, som ha en ställning liknande den vi här föreslagit, inte skulle ha den plikt-känsla och den ansvars-känsla, som vederbörande förutspå, att dessa nya byråchefer i överstyrelsen inte skulle ha, därest de icke själva komme att tillhöra överstyrelsen.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet sade vidare, att det föreföll, som om verkstadsskoleutredningens betänkande var en helig akt, som man icke fick ändra ett komma i. Ja, jag vill meddela kammarens ledamöter, att det är åtskilligt som är förändrat i verkstadsskoleutredningens förslag i den kungl. propositionen men som ledamöterna i verkstadsskoleutredningen inte ha ansett böra motionsvis föras fram här i kammaren. Å andra sidan vill jag säga, att har man suttit i en utredning och månad efter månad gnuggat ett förslag och synat det från olika utgångspunkter och kommit till den upp-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

fattningen, att det är den bästa tänkbara lösningen man presterat, då måste man känna det som sin plikt som riksdagsman att också företräda den mening- en. Och jag skulle tro, att varken regeringen eller riksdagen äro betjänta med utredningsmän, som blint böja sig för Kungl. Maj:t i alla väder. Jag skulle tro, i trots av att vi för närvarande ha en stark regering, som är mycket an- gelägen om att inte få ett komma ändrat i sina propositioner, att det parlamen- tariska livet och det demokratiska samhället må bäst av att vi fritt få uttrycka vår mening även i fortsättningen.

Jag har velat knyta dessa reflexioner till vad jag hört ifrån såväl statsråds- bänken som skolöverstyrelsen. Dessutom vill jag säga till skolgeneralen, att när man talar om erfarenheterna ifrån skolöverstyrelsen så är det klart, att man bör plagiera de goda erfarenheter man har ifrån detta verk. Men det finns dock en och annan lekman i detta land som anser, att skolöverstyrelsen inte i allt är så lyckligt organiserad att den bör utgöra mönster för ett nytt ämbets- verk.

Herrar *Mårtensson* och *Wallentheim* instämde i det av herr Persson i Tida- holm nu framställda yrkandet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! När herr Persson i Tidaholm tar i så väldigt hett i den här saken och tycks vilja göra den till en Haupt- und Staatsaktion om förhållandet mellan rege- ring och riksdag, så kanske han i alla fall uppmärksammat, att jag många gånger med bästa humör tagit ändringar som föreslagits i utskotten och till och med förordat dem här i kammaren, då jag tyckt, att förslagen varit bättre än vad jag kommit med. Däremot får jag säga, att jag i detta fall har svårt att se, att det förebragts några giltiga skäl för den motsatta ståndpunkten, och det är därför som också jag har velat begagna mig av min rättighet att lägga fram min uppfattning och skälen för dem.

Jag har gjort detta i en smula skämtsam ton, kanske litet för skämtsam, men jag har svårt att ta saker och ting alltför gravallvarligt. Vad jag mena- de var bara, att när jag läste motionen så smålog jag för mig själv då jag kände igen herrarna i verkstadsskoleutredningen och deras sinnelag. De ha tagit den här frågan så oerhört högtidligt, precis som om det vore skamligt att ändra någonting på vad de kommit med. Det var bara detta jag ville ge uttryck åt. Om jag för min del skulle, i likhet med herr Persson i Tidaholm, betygsätta de olika yrkandena, skulle jag säga, att herr Perssons i Tidaholm yrkande är det allra sämsta som överhuvud taget framställts, under det att herr Conrad Jons- sons är ett yrkande som man på grund av läget i riksdagen kan få finna sig i och att propositionens givetvis är det allra bästa. Det behöver jag kanske inte säga!

Herr **Holmdahl** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av min värderade vän herr Perssons i Tidaholm senaste anförande. Jag tror det kan vara lämp- ligt att erinra honom, när han talar om byråcheferna i svenska ämbetsverk. liksom kanske också kammaren om att, så vitt jag vet, alla de gamla svenska ämbetsverkens byråchefer äro ledamöter i verken. Detta förslag innebär ju en relativ nyhet. När jag argumenterar som jag gör är det inte för att jag tror, att de nya byråcheferna, även om de inte bli ledamöter av övestyrelsen, inte skulle plikttroget fullgöra sina uppdrag. Men den mänskliga naturen är så- dan, att när man inte på grund av sin ställning måste ta ståndpunkt i besvär- liga frågor, så undviker man det gärna, då en annan skall besluta. Är man le-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

damot, understryker detta att man är *skyldig* att ta fullt ansvar för styrelsens beslut och att man också själv skall fatta ståndpunkt. Detta är enligt min mening det viktigaste skälet till att byråcheferna böra vara ledamöter.

Vidare anförde:

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Här har yttrats både skämtsamma och allvarliga ord i denna fråga, och eftersom man nu — om jag kan karakterisera situationen så — ifrån både L. O. och arbetsgivareföreningen och även ifrån den teoretiska undervisningens högste talesmän har sagt sin mening, kanske det vore av ett visst värde att någon som står utanför dessa kategorier och i någon mån representerar eleverna eller folket i denna styrelse också säger några ord om hur vi se på det problem, som vi här diskutera.

Jag skulle för min del vilja uttrycka det på det sättet, att det här gäller en fråga — och där vill jag understryka vad herr Holmdahl sade — som är av utomordentligt värde. Och när vi skapa denna överstyrelse vilja vi ha den så bra som det överhuvud taget är möjligt att få den redan från början. Man talar om konservatism. Vi ha ändå den uppfattningen om riksdagens konservatism, att ha vi en gång beslutat inrätta en överstyrelse på visst sätt, så är det utomordentligt besvärligt att få den ändrad, om det senare skulle visa sig, att beslutet inte var så lyckligt.

Herr statsrådet säger, att det inte är så starka skäl för den mening, som inte kan gå på vare sig propositionen eller utskottsförslaget när det gäller antalet ledamöter i styrelsen; det gäller då närmast huruvida byråcheferna skola vara ledamöter i denna styrelse eller ej. Här ha framförts olika meningar om den saken. Jag skulle bara helt kort kunna säga, att jag har den uppfattningen om vår svenska ämbetsmannakår att oavsett, herr Holmdahl, om de ha ansvar för besluten så framlägga de inga förslag utan att vara villiga att ta ansvaret, även om de således inte skulle tillhöra denna styrelse. Jag tror det är ett underkännande av värdet av dessa personer, då man ifrågasätter, att de skulle vara rädda för att lägga fram ett förslag om de även skulle ta ansvaret därför. Jag tror tvärtom, att de skulle göra det med samma noggrannhet som ämbetsmän i styrelsen, om de också inte tillhöra de direkt beslutande i dessa frågor.

Det är dessutom en annan sak som gör, att jag för min personliga del är en smula tveksam, och därmed kommer jag in på herr statsrådets skämtsamma replik, att man inte skulle få ändra ett komma i verkstadsskoleutredningens betänkande. Detta yttrande har besvarats förut, jag skall inte ta på saken så hårt, men jag tycker, att den där beskyllningen är litet orättvis. Ty både herr De Geer och herr Persson i Tidaholm ha vandrat långt ifrån såväl verkstadsskoleutredningen som motionen. Beskyllningen är därför som sagt inte så hållbar, men den var ju också ett mera skämtsamt moment i diskussionen. — Herr statsrådet nämnde emellertid ordförandena i de ekonomiska föreningarna. Jag har ju inte så mycket sysslat med dem, men min erfarenhet från landsting och hushållningssällskap har givit mig den uppfattningen, att de ämbets- och tjänstemän som där äro anställda framställa sina förslag med samma urskillning och ansvar fastän de inte tillhöra de beslutande. Jag har också varit med — det är inte samma sak, jag medger det — i många utredningar, där sekreteraren självfallet i allmänhet inte tillhört utredningen, men om han har fått, såsom i regel är fallet, tillfälle att framlägga en mening, så har den inte varit mindre grundad, mindre ansvarsmedveten än i de fall, då vederbörande tillhört kommittén eller utredningen. Det var dessa skäl som jag ville framföra, när jag går på det yrkande, som senast framstälts av herr Persson i Tidaholm.

Det finns också en annan, rätt praktisk sak i detta sammanhang, som jag

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

ville beröra, och det är den erfarenhet jag har av stora styrelser. Hur blir det, då det är alltför stora styrelser? Jo, det är tungarbetat, och plenarsammanträdena med en stor och tungrodd styrelse bli faktiskt mycket fåtaligt besökta. Det blir i själva verket en mindre grupp som fattar besluten, och ansvaret delegeras över till denna mindre grupp i stället för att samtliga ledamöter borde ha del i ansvaret. Detta är det väsentliga av motiven till att jag inte anser det klokt, att vi nu skapa en styrelse på 12 à 13 personer. Jag är i motsats till herr De Geer av den uppfattningen, att den av första kammaren beslutade ändringen av utskottets förslag inte är en förbättring utan snarare motsatsen. Om man hade minskat styrelsen med ett par, tre personer, anser jag det ha varit en förbättring. Att utöka antalet, som redan från början omfattade 12 personer, tycker jag inte innebär en förbättring.

När man talar om representationen för de olika grupperna är det nog inte möjligt att tillmötesgå alla anspråk i detta fall, utan man får ta den hänsyn som är möjlig. Därför tror jag, att det skulle ha varit lyckligare — och då kommer jag tillbaka till verkstadsskoleutredningen, som jag också, jag kanske skulle säga tyvärr, men jag vill hellre säga gudskelov, har tillhört — om vi begränsat antalet representanter till det av utredningen föreslagna. Då hade det blivit en arbetande styrelse, som gemensamt fattat samtliga beslut efter hörande av de sakkunniga ämbets- och tjänstemän, som skulle ha ställts till dess förfogande.

Jag har velat säga detta. Jag är medveten om att vi i närvarande ögonblick inte ha stora förutsättningar att få detta vårt förslag genomfört, men jag tror, att det är det bästa, och är övertygad om att det skulle visa sig vara till fördel i framtiden; nu få vi se hurudan utvecklingen kommer att bli. Jag är av den uppfattningen, att det hade varit lyckligare för denna verksamhet att vi från början hade beslutat en mindre styrelse. Det hade varit lättare att, därest antalet visat sig vara för litet, utöka detsamma än att, sedan vi nu beslutat om en stor styrelse och senare kanske komma underfund med att den var för stor, då försöka minska den. Detta kommer att bli svårare, det säger den erfarenhet jag har i riksdagen om detta.

Det är dessa ord, herr talman, som jag för min del velat säga när detta ärende föredrages. Jag har som sagt den uppfattningen, att om utredningsförslaget godtagits hade detta varit ändå bättre än som det nu kommer att bli. men jag är glad över och tillfredsställd med för dessa elevers skull, som jag här anser mig böra i någon mån representera, att denna överstyrelse kommer till stånd. Jag är övertygad om att den även med det förslag som här föreligger kommer att bli en sammanhållande kraft i den utveckling av yrkesutbildningen, som de centrala verkstadsskolorna äro avsedda att leda. Denna utveckling tror jag skall bli till fördel för många av våra unga i detta land, och jag hoppas att denna deras utbildning skall bli till förmån för land och folk.

Herr talman! Med dessa ord ber jag få instämma i det av herr Persson i Tidaholm senast framställda yrkandet.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Jag är alltid mycket besvärad över många och långa tal i riksdagen, både när jag själv måste höra på andra och när jag själv måste tala. Jag beklagar därför, att jag måste återkomma i denna diskussion. Jag begärde med avsikt ordet i början av debatten, något som jag ursprungligen inte hade tänkt göra, med anledning av det beslut som redan fattats i första kammaren. Då ärendet praktiskt taget redan är avgjort på grund av inte minst att första kammaren nästan enhälligt fattat sitt beslut, hade jag hoppats, att debatten i denna kammare skulle begränsas. Att jag nödgas återkomma i diskussionen beror också därpå att herr statsrådet icke var

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)
närvarande i kammaren, då debatten började. Om han hade varit närvarande, hade jag kanske kunnat fatta mig kortare.

Till en början vill jag hävda, att utskottets förslag, sådant det nu föreligger och med den justering, som jag tillåtit mig förorda, innebär en god medelväg mellan Kungl. Maj:ts förslag och verkstadsskoleutredningens förslag. Beträffande Kungl. Maj:ts förslag företrädde jag i mitt tidigare inlägg den uppfattningen, att det skulle kunna betyda att hävdandet av den praktiska undervisningen såsom sidoordnad den teoretiska skulle kunna omöjliggöras. Jag vet inte, om departementschefen tänkt sig, att skolöverstyrelsen skulle bli ett slags custos för den nya överstyrelsen. Det skulle i så fall i det allmänna medvetandet underblåsa den uppfattningen, att den praktiska utbildningen är något underordnad den teoretiska, varför den fortfarande borde vara deklasserad. Vi vilja inte, att denna uppfattning fortfarande skall förekomma. Därför ha vi föreslagit en ändring i organisationen.

Jag förstår mycket väl att departementschefen i varje fall inte känner sig glad över att vi gjort denna justering i hans förslag. Jag skulle i hans kläder ha känt precis på samma sätt.

Då jag nu i största korthet berör vad som under debatten förekommit, gör jag det därför att jag vill försöka skingra den dimbildning, som man varit angelägen om att lägga över utskottets förslag, inte minst på grund av den — jag höll på att säga — prestigesjuka, som företrätts av verkstadsskoleutredningens talesmän. Man tål helt enkelt inte dessa byråchefer i styrelsen såsom ledamöter. Det kan enligt min mening vara skäl att lämna plats i styrelsen även åt den skolorganisatoriskt tekniska sakkunskap, som företrädes av dessa herrar. Nu har man gjort den invändningen, att dessa ändå äro så mäktiga genom att de äro föredragande, att de därigenom komma att praktiskt taget bli avgörande vid besluts fattande. Vad skulle det under sådana förhållanden då betyda, om de också finge bli ansvariga? Gentemot talet att styrelsen skulle bli mindre samt inte så tungrodd och arbetsam, vill jag fästa de ärade kammarledamöternas uppmärksamhet på att dessa byråchefer ändå skola sitta med vid de överläggningar — eller kollegier — som skola hållas. Därest byråcheferna komma med i styrelsen, kommer styrelsen inte att kosta ett öre mer än vad den kommer att kosta, därest de inte komma med. Det blir praktiskt taget ingen förändring. Sammanträdena bli desamma i det ena fallet likaväl som i det andra. Det blir endast den skillnaden, att dessa herrar bli ansvariga inför Kungl. Maj:t och i sista hand inför riksdagen för vad de föreslå.

Om nu herr Persson i Falla — förlåt, jag menar naturligtvis herr Persson i Tidaholm — att jag kom att tänka på herr Persson i Falla i detta sammanhang måste väl bero på den envishet, som herr Persson i Tidaholm lagt i dagen i denna fråga — om alltså herr Persson i Tidaholm skulle få sitt yrkande bifallet av andra kammaren, förstår jag inte, hur man skall kunna åstadkomma en praktisk sammanjämkning att efter midsommarledigheten behandlas av en då betydligt decimerad riksdag. En dylik sammanjämkning blir, såvitt jag förstår, omöjlig att utföra, om man vill komma till ett positivt resultat. Jag nödgas därför med bestämdhet vidhålla mitt yrkande och vågar livligt rekommendera andra kammaren att bifalla detta.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Herr Jonssons i Eskilstuna sista yttrande skulle på grund av den bestämdhet, varmed det framfördes, egentligen ha avhållit mig från att ytterligare säga någonting. Jag nödgas ändå bemöta hans ord om att det inte skulle kosta någonting, om byråcheferna bleve ledamöter i styrelsen. Jag anser att det är alldeles onödigt att alla sex byråcheferna samtidigt äro närvarande vid styrelsesammanträdena. Det är en-

Inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning. (Forts.)

dast behövt, att den byråchef är närvarande, vilken föredrar det speciella ärende, som vid tillfället i fråga behandlas. Detta måste enligt min mening medföra en ganska stor skillnad i detta hänseende. Jag tror att denna sak är av så pass stor betydelse, att man inte kan slå den ifrån sig, vare sig ur den ena eller den andra synpunkten.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! I samband med talet om betydelsen av att byråcheferna skola vara styrelseledamöter i denna överstyrelse vill jag endast framhålla, att det är av vikt, att den av oss tidigare begärda kvinnliga byråchefen för husligt arbete snarast möjligt kommer att tillsättas.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. På av herr talmannen därå givna proposition blev till en början utskottets hemställan av kammaren bifällden.

Härefter framställde herr talmannen beträffande utskottets motivering i första stycket å sid. 21 i det tryckta utlåtandet propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det yttrande, som under överläggningen föreslagits av herr Jonsson i Eskilstuna; och biföll kammaren det av herr Jonsson i Eskilstuna under överläggningen framställda yrkandet i berörda del.

Vidare gav herr talmannen i fråga om utskottets yttrande i sista stycket å sid. 20 i det tryckta utlåtandet propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det yttrande, som under överläggningen föreslagits av herr Persson i Tidaholm; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets yttrande i sista stycket å sid. 20 i utskottets förevarande utlåtande nr 184, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det yttrande i motsvarande del, som under överläggningen föreslagits av herr Persson i Tidaholm.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets yttrande i förevarande del.

Slutligen blev på av herr talmannen därå givna proposition utskottets motivering i övrigt av kammaren godkänd.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skolöverstyrelsen jämte en i ämnet väckt motion; och nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till dövstumskolorna m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Statens bo-
sättningslån.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens bosättningslån jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 272 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 maj 1943, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statliga bosättningslån och för ersättning åt ortsombud för yttranden över ansökningar om dylika lån ävensom att för budgetåret 1943/44 anvisa

dels under femte huvudtiteln, rubriken Statens bosättningslån, till Ersättning åt ortsombud ett förslagsanslag av 50,000 kronor, till Ersättning åt riksbanken ett förslagsanslag av 75,000 kronor, till Viss upplysningsverksamhet ett anslag av 15,000 kronor och till Sammanträde med ortsombud m. fl. ett anslag av 12,000 kronor,

dels ock under kapitalinvesteringar, statens utlåningsfonder, till Statens bosättningslånefond ett investeringsanslag av 5,000,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle nuvarande lånemaximum, 1,000 kronor, höjas till 1,250 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå väckt motion (II: 237), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för en sådan ändring av § 6 kungörelsen om statliga bosättningslån, att lånen i fortsättningen kunde beviljas till ett högsta belopp av 1,500 kronor, samt att investeringsanslagen i fortsättningen beräknades i överensstämmelse härmed,

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *A. F. Mannerskant* (I: 305) och den andra inom andra kammaren av herr *von Seth* (II: 437).

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 305, II: 237 och II: 437

I. godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 maj 1943 förordade ändrade grunder för statliga bosättningslån och för ersättning åt ortsombud för yttranden över ansökningar om dylika lån;

II. för budgetåret 1943/44 anvisa

a) å driftbudgeten under femte huvudtiteln

1) till Statens bosättningslån: Ersättning åt ortsombud ett förslagsanslag av 50,000 kronor,

2) till Statens bosättningslån: Ersättning åt riksbanken ett förslagsanslag av 75,000 kronor,

3) till Statens bosättningslån: Viss upplysningsverksamhet ett anslag av 15,000 kronor,

4) till Statens bosättningslån: Sammanträde med ortsombud m. fl. ett anslag av 12,000 kronor,

b) å kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder till Statens bosättningslånefond ett investeringsanslag av 5,000,000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Persson* i Stockholm: Herr talman! De utredningsmän och -kvinnor, som syssla med sociallagstiftningen, förelägga oss allt underligare förslag. I samband med föreliggande utlåtande redovisas en del av de förslag, som 1941 års befolkningsutredning avlämnat rörande planmässigt sparande för

Statens bosättningslån. (Forts.)

familjebildning och beträffande statens bosättningslån. Förslaget om statliga familjebildningsbidrag — detta underliga förslag om att man skall försöka stimulera sparviljan hos ungdomen genom att tala med barn i femtonårsåldern om att de skola spara för giftermål — redovisas inte i detta sammanhang. Däremot redovisas förslagen om tillkrånglade bestämmelser beträffande kontrollen över bosättningslånen och förslaget om att lånen inte skola utlämnas i form av kontanter utan insatta på postsparbank eller i annan bankinrättning, samt slutligen förslaget om att kommunerna inte längre skulle få utse ortsombud.

Det är glädjande att chefen för socialdepartementet inte tagit upp något av dessa underliga förslag. Däremot ha såväl han som utskottet följt utredningen i fråga om lånens högsta belopp. Man föreslår nu att detta skall höjas från 1,000 kronor till 1,250 kronor. Vi ha i vår motion föreslagit, att lånebeloppens högsta summa skulle höjas till 1,500 kronor. Redan de före kriget utgående lånen voro otillräckliga för täckande av bosättningskostnaden. Nu under krigsåren har en kraftig förhöjning inträtt exempelvis i fråga om möbler och andra bosättningsföremål. Priserna på möbler ha stigit med över 40 %, och en hel del andra bosättningsartiklar har stigit ännu mera i pris. Man frågar sig då, varför lånebeloppens högsta summa inte skall få höjas med mer än 25 %, om verkligen det ursprungliga syftet med denna låneverksamhet skall bibehållas. Detta syfte var nämligen, att man skulle försöka hjälpa unga människor att sätta bo utan att de i samband därmed skola behöva presas av tyngande och oförmånliga skuldsättningar hos avbetalningsfirmor.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till motionen nummer 237 i denna kammare, enligt vilken bidragsbeloppen skola kunna uppgå till högst 1,500 kronor.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 237; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till pensionsstyrelsen;

nr 189, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter m. m.; och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till länsstyrelserna jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 301 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 21 maj 1943, föreslagit

*Anslag till
länsstyrel-
serna för
budgetåret
1943/44.*

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)
riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning för länsstyrelserna, att tillämpas från och med den 1 januari 1944, dels godkänna av departementschefen förordade avlöningsstater för länsstyrelserna för tiden 1 juli—31 december 1943, respektive 1 januari—30 juni 1944, dels ock för budgetåret 1943/44 under rubriken Länsstyrelserna såsom förslagsanslag anvisa till Avlöningar 8,725,000 kronor, till Sjukvård m. m. 35,000 kronor, till Reseersättningar 150,000 kronor, till Expenser 1,500,000 kronor, samt till Publikationstryck 100,000 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle samtliga ordinarie landskanslisters och landskontoristers vid länsstyrelserna samt extra ordinarie sådana befattningshavare vara placerade i lönegraden A 17 respektive Eo 15.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *C. Sundberg m. fl.* (I: 312) och den andra inom andra kammaren av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.* (II: 443);

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *R. Lindström m. fl.* (I: 313) och den andra inom andra kammaren av herr *Kyling m. fl.* (II: 444), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta,

att ordinarie landskanslist och ordinarie landskontorist skulle placeras i lönegrad A 18,

att extra ordinarie landskanslist och extra ordinarie landskontorist efter 6 års tjänstgöring såsom extra ordinarie skulle kunna placeras i lönegrad Eo 16,

samt att avlöningsstaten för länsstyrelserna måtte höjas med det belopp, som erfordrades vid bifall till förslaget.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 312 och II: 443 samt I: 313 och II: 444

I) godkänna i utskottets hemställan intagen personalförteckning för länsstyrelserna, att tillämpas från och med den 1 januari 1944;

II) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1943;

III) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1944;

IV) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

- a) till Länsstyrelserna: Avlöningar 8,725,000 kronor;
- b) till Länsstyrelserna: Sjukvård m. m. 35,000 kronor;
- c) till Länsstyrelserna: Reseersättningar 150,000 kronor;
- d) till Länsstyrelserna: Expenser 1,500,000 kronor;
- e) till Länsstyrelserna: Publikationstryck 100,000 kronor.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits:

- 1) av herrar *Lindström*, *Ward* och *Nilsson* i Steneberg;
- 2) av herr *Sundberg*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde härvid: •

Herr **Kyling**: Herr talman! Den lönefråga, som riksdagen här går att behandla, har ofta varit diskuterad. Löftet till denna befattningshavaregrupp om lönereglern gav första gången år 1923. Sedan dess ha flera ut-

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)

redningar behandlat ärendet, och jag skall i all korthet redogöra för ett par av dem.

1935 års länsstyrelseutredning vitsordade, att dessa befattningshavare under årens lopp fått nya och vidgade arbetsuppgifter, men samtidigt uttalades, att frågan ändå icke kunde lösas vid detta tillfälle, då den nya landsfiskalsorganisationen och uppbördsreformen ännu icke genomförts. Man räknade nämligen med att de två nya organisationerna möjligen skulle kunna absorbera en del landskanslistor och landskontorister inom sitt verksamhetsfält. 1939 års tjänsteförteckningssakkunniga fastslog emellertid, sedan dessa organisationer genomförts, att landskanslisttjänsterna och landskontoristtjänsterna numera måste betraktas såsom sluttjänster. Av den anledningen kunde de sakkunnigas förslag, som då förelåg, icke godtagas, och allmänna lönenämnden föreslog, att nya sakkunniga skulle tillsättas och bedöma saken med utgångspunkt från att dessa tjänster numera måste betraktas såsom sluttjänster. Det förslag, som de sakkunniga avgåvo i början av detta år, ligger till grund för den kungl. propositionen, och det kanske kan vara av ett visst intresse att något litet relatera, hur de sakkunniga sett på problemet.

De sakkunniga kommo först fram till ett preliminärt förslag, som gick ut på att man skulle sätta ifrågavarande befattningshavare i lönegrad A 18. Detta preliminära förslag skickades ut på remiss till samtliga länsstyrelser i landet. Av alla våra länsstyrelser tillstyrkte samtliga utom en, länsstyrelsen i Uppsala län, lönegrad A 18. Sistnämnda länsstyrelse ställde sig vid det tillfället litet tvksam inför det berättigade i denna lönegrad och föreslog i stället lönegrad A 17 under motivering att om landskanslisterna och landskontoristerna nu flyttades upp i lönegrad A 18, skulle de komma i paritet med den lönegrad, som e. o. jurister började med, nämligen Eo 19. Jag kan i detta sammanhang påpeka — vilket också i senare remissvar underströks — att dessa e. o. jurister komma i denna lönegrad efter tre års anställning. Landskanslisterna och landskontoristerna få emellertid enligt de sakkunniga arbeta ända till tjugu år innan de få en ordinarie beställning. Det har för övrigt visat sig, att detta de sakkunnigas uttalande icke stämmer med verkligheten, vilket jag senare kommer till.

Sedan de sakkunniga fått in alla remissvar, ändrade de förslaget och stannade då vid lönegrad A 17. Denna ändring förklarade de sakkunniga bero på bl. a. länsstyrelsens i Uppsala påpekande. Dessutom framhöllo de, att en viss återhållsamhet tidigare gjort sig gällande då det gällt att bestämma löner till statstjänstemännen. När alltså de sakkunniga andra gången kommo med ett förslag och därvid föreslog lönegrad A 17, fasthöllo alla länsstyrelser utom två vid A 18. Men det bör sägas ifrån, att länsstyrelsen i Uppsala denna gång hörde till dem som föreslog lönegrad A 18.

Jag skall be att i korthet få citera några av de remissvar som inkommo från de olika länsstyrelserna. Jag skall då börja med att citera länsstyrelsen i Jönköpings län. Länsstyrelsen säger: »Enligt länsstyrelsens förmenande ha de sakkunniga icke anført något godtagbart skäl för sin sålunda efter loppet av allenast en månad ändrade inställning till lönegradsplacering. Länsstyrelsen kan ej heller finna rättvist, att sedan dessa befattningshavares krav på förbättrad löneställning av olika anledningar är från år uppskjutits och förhållandena inom landsstaten utvecklats så att tjänsterna numera måste betraktas som sluttjänster, tillmäta befattningshavarna lön allenast enligt lönegrad A 17. En så anpassad avlöning kan enligt länsstyrelsens mening icke anses skälig i förhållande till de arbetsuppgifter, som genom förslaget läggas å befattningarna, ett förhållande som torde framträda i all synnerhet vid jämförelse med andra med dem närmast likartade befattningar inom andra grenar av förvaltningen. Den-

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)

na sin uppfattning grundar länsstyrelsen på den erfarenhet om befattningshavernas arbetsuppgifter länsstyrelsen sedan långt tillbaka fått, en uppfattning som tydligen även de sakkunniga så sent som i dessas preliminära förslag hyst.» Länsstyrelsen i Gotlands län uttalar följande: »Länsstyrelsen anser det sålunda anförda icke utgöra tillräckligt skäl till den föreslagna jämkningen. Landskanslist- och landskontoristtjänsterna äro sluttjänster, som i regel uppnås först efter en avsevärd tjänstetid och vid relativt hög levnadsålder, då däremot e. o. länsnotarier och e. o. länsbokhållare kunna uppnå motsvarande löneställning redan efter tre års tjänst, vilken i viss grad har karaktären av utbildning. Som en jämförelse kan nämnas, att inom det militära avlöningsreglementet såväl fanjunkare som sergeanter inneha högre löneställning än fänrikar. Såsom ett andra skäl för ovan nämnda jämkning har återopats den återhållsamhet, som under de senare åren präglat statsmakternas inställning till frågan om förbättrad löneställning för andra befattningshavare. Länsstyrelsen anser emellertid denna synpunkt tillräckligt beaktad vid ifrågavarande tjänstemäns placering i lönegrad A 18.» Till sist ett par rader ur länsstyrelsens i Skaraborgs län yttrande: »Länsstyrelsen lutar därför åt att anse även A 18 vara en väl låg placering.»

Enligt uppgift är medelåldern för extra ordinarie och extra landskanslister 34½ år och för extra ordinarie och extra landskontorister 35 år. Medelåldern vid vinnande av ordinarie anställning för dessa grupper är 53 år, detta dock om, såsom man från början räknade med, det skulle finnas 130 landskanslister och 100 landskontorister. Nu har man emellertid räknat ned denna summa och stannat vid 104 landskanslister och 89 landskontorister, och detta kommer i sin tur att betyda, att medelåldern för vinnande av ordinarie anställning för dessa befattningshavare inom länsstyrelserna ytterligare höjes. Alltså föreligger det underliga förhållandet, att det för att vinna ordinarie anställning behövs i realiteten en tjänstetid av icke mindre än 35 år. Man har också räknat ut, att av nu anställda landskanslister och landskontorister 5 e. o. landskanslister och 6 e. o. landskontorister aldrig hinna med att få ordinarie anställning.

Av det sagda framgår, att denna bana icke kan anses vara särskilt lockande. Stor fara föreligger för att rekryteringen kommer att bli mycket dålig. Vad detta i sin tur kommer att medföra för framtiden torde ligga i öppen dag. I förstakammardebatten i torsdags anförde också landshövding Linnér i Uppsala belysande siffror på denna punkt. Jag vill ännu en gång understryka, att just länsstyrelsen i Uppsala län tidigare varit med om att föreslå lönegrad A 17. Efter länsstyrelsens andra remissvar och efter landshövding Linnérs yttrande i första kammaren är det ganska klart, att länsstyrelsen numera anser lönegrad A 18 vara den lämpligaste. Landshövding Linnér vitsordade också, att svårigheter redan kommit till synes i fråga om rekryteringen av befattningshavare både av ifrågavarande kategori och av juridiskt utbildad personal. I längden måste det ur samhällets synpunkt vara en dålig politik att bestämma löner, som icke förmå draga verkligt kvalificerad arbetskraft till statens olika institutioner.

Herr talman! Då det på grund av vissa formella skäl icke i dag går att yrka bifall till den i detta ärende avlämnade motionen, anhåller jag att få ställa följande yrkande: Jag hemställer, att riksdagen må

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 312 och II: 443

I) godkänna = utskottet;

II) godkänna = utskottet;

III) godkänna = utskottet;

IV) för budgetåret = utskottet = 100,000 kronor;

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)

B. i anledning av de likalydande motionerna I: 313 och II: 444 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen, om möjligt redan i år, framlägga förslag om sådan förbättrad lönegradsplacering av såväl ordinarie som extra ordinarie landskanslist och landskontorist, som avses i motionerna.

I detta anförande instämde herrar förste vice talmannen *Österström, Birke, Ljungberg, Larsson* i Karlstad, *Severin* i Gävle, *Fröderberg, Hedlund* i Östersund, *Andersson* i Gisselås, *Hansson* i Vännäsby, *Ekdahl* och *Rosander*.

Herr **Lundberg** i Uppsala: Herr talman! Jag har begärt ordet för att med några ord få beröra en principfråga, som genom en motion i anslutning till propositionen bringats på tal.

Jag lämnar åsido kraven på att tjänstemännens löner skola höjas. Dessa krav kunna vara fullt berättigade, men det ligger ändock snubblande nära att i förbigående erinra om att det knappast kan vara lämpligt att allt för mycket höja tjänstemännens löner, samtidigt som man till andra stora arbetargrupper giver anmaningar om att vara återhållsamma i sina lönekrav, och att de ekonomiska svårigheter, varmed vi brottas, skola beaktas.

Den fråga, på vilken jag speciellt vill rikta uppmärksamheten, är motionärernas krav att studentexamen införes såsom villkor för behörighet till landskanslist- och landskontoristbefattningarna. Lyckligtvis har utskottet, såsom även skett i propositionen, avvisat detta krav. Den tendens, som kommer till uttryck i motionen, har emellertid vunnit ett sådant insteg inom stat och kommun vid tillsättandet av olika befattningar, att jag i detta sammanhang önskar påtala den övervärdering av akademiska examina, som allt mer och mer kommer till uttryck inom den statliga och kommunala förvaltningen och som måste ingiva allvarliga betänkligheter, därest talet om folkstyre och demokratiskt samhällsarbete är något mera än tomma ord.

Det är farliga vägar, vi kommit in på, då pappersmeriter eller akademiska examina skola bli det enda avgörande för tillsättandet av olika poster inom stat och kommun. Detta gäller alldeles särskilt, då det statliga livet numera omspannar många praktiska arbetsuppgifter. Vådorna av denna utveckling ha vi möjlighet att se inte minst inom en del organ, som tillkommit för arbetsmarknadens reglering.

Det lär ha förekommit att en tjänsteman, som bl. a. skulle handha arbeidskraftsfrågan i våra skogar, valdes med hänsyn till kravet, att han i första hand skulle kunna skriva en felfri rapport. Först i andra, för att inte säga tredje, ja fjärde hand kom frågan, om han hade någon som helst praktisk erfarenhet av skogsarbete. Att vi ha tjänstemän, som icke begripa sig på arbetsmarknadsproblem, träffar vår arbetsmarknad mycket hårt. Det är nämligen på det sättet, att exempelvis en A-student är väl kvalificerad, då det gäller att skriva en felfri rapport, men jag har tyvärr sett allt för många prov på att pappersmeriterna icke gälla vid bedömandet av praktiska arbetsproblem, därest de icke fått en komplettering.

Det måste för stat och kommun vara angeläget att få fram kunnigt och driftigt folk. Jag anser att frågan om akademiska examina — d. v. s. om pappersmeriter finnas eller icke — måste bli en andrahandsfråga. Detta krav kommer att allt starkare göra sig gällande, ty efterkrigstiden kommer att behöva praktiskt kunniga människor för att olika problem skola kunna lösas. Lyckligtvis har en hel del praktiskt kunnigt folk utan examina trots alla hinder lyckats komma till sin rätt. Jag vill emellertid icke vara med om att ytterligare hinder läggas i vägen för vetgirigt och kunnigt folk, som av eko-

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)

nomiska eller andra orsaker icke haft möjlighet att skaffa papper på sin kunnighet. Dessa hinder träffa i första hand arbetarna och landsbygdens folk.

Det är betänkligt att vår folkrepresentation varit med om att utbygga dessa pappermeriters inflytande. Det ligger dock nära till hands att lekmännen ha lätt för att övervärdera akademiska examina. För akademikerna gäller det att ha tillgång till vissa arbeten, men jag har en känsla av att de ändock ha stor respekt för s. k. lekmäns kunnighet.

Vi som bo i städer eller större samhällen kunna givetvis skicka våra barn till skolor, där de kunna få papper på sin kompetens, om vi ha ekonomiska tillgångar därtill. Landsbygdens arbetar- och jordbrukarungdom däremot, som genom idogt och uppofterande arbete skaffat sig kunskap och erfarenhet, men av olika skäl icke fått papper på sin kunnighet, skall undervärderas och skjutas åt sidan.

Jag har en stark känsla av att i ädel tävlan i olika arbetsuppgifter det icke alls är givet, att den med akademiska examina utrustade skulle avgå med seger över den som fått skaffa sig kunskaper vid sidan av hårt förvärvsarbete. Den ungdom, som under sina bästa år får lov att endast sitta på en skolbänk och ta emot, går miste om många av de värden, som en förvärvsarbetande men vetgirig ungdom kan tillvarata.

Vad jag med dessa ord vill understryka är, att jag icke vill vara med om att kunnigt och dugligt folk skall avstängas från möjligheterna att få tillgång även till bättre betalda tjänster endast därför att de sakna examina. Om den med akademiska examina utrustade är den bättre, är det givet att han skall ha företräde. Samma skall emellertid även gälla för den självlärd. Det är därför som jag icke vill vara med om att lägga ytterligare stenar i vägen för den ungdom, som har vilja och kraft att skaffa sig kunskap utan att den vita mössan skall vara beviset. Tvärtom, jag önskar, att vi kunde ta bort en hel del av de stenar, som redan finnas.

Herr talman! Då jag, med full vetskap om att detta mitt yttrande både medvetet och omedvetet kan komma att misstolkas, bringat denna fråga på tal, har jag gjort det därför att jag dels velat protestera mot och dels hoppas på att det skall vara möjligt att driva tillbaka och bryta de tendenser jag i mitt anförande berört.

Frågan är enligt min uppfattning allvarlig, och största uppmärksamhet bör ägnas densamma. Denna min uppfattning dikteras icke endast av att jag hyllar den Carlyleska satsen, att en människas mål är en handling, ej en tanke, vore den aldrig så ädel, utan även därför att jag anser, att en demokratisk stat bör lämna samma möjligheter för alla kunniga och driftiga människor att i fri tävlan bjuda stat och kommun sina tjänster.

Herr **Kyling** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Utan att på något sätt i detta sammanhang vilja polemisera mot herr Lundberg i Uppsala vill jag bara säga, att i det yrkande jag ställde finns icke kompetenskraven medtagna, utan där är det bara fråga om lönegradsplaceringen.

Vidare anförde:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den förste ärade talaren i denna debatt påpekade, att frågan om landskanslisternas och landskontoristernas löneställning varit under behandling åtskilliga år. Vi äro ju djupt medvetna

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)

om detta, men jag vill fästa uppmärksamheten på att det är närmast det intresse för denna fråga som visats från statsutskottets, kanske främst dess tredje avdelnings sida, som gör, att vi trots det läge, i vilket vi befinna oss beträffande lönefrågor och dylikt, i allt fall ha fått denna fråga till behandling vid detta års riksdag. När jag hörde herr Kyling och framför allt när jag uppmärksammade det stora antalet instämmanden i hans yttrande, kunde det icke hjälpas, att jag för min egen del gjorde den reflexionen, att tacksamheten för statsutskottets intresse för denna fråga och dess ansträngningar icke synas vara så överväldigande. Det är möjligt, att om man kunnat förutse, att det skulle bli en sådan strid om löneplaceringen, statsutskottet vid fjolårets riksdag icke uttryckt sig på det sätt, som det då gjorde, och resultatet hade blivit, att denna fråga icke nu legat på riksdagens bord. Det kan icke hjälpas, att jag måste säga detta som inledning till vad jag har att anföra, då jag skall försöka utveckla statsutskottets synpunkter på den föreliggande frågan.

Jag har i och för sig ingenting att invända mot herr Kylings historieskrivning beträffande frågans förbehandling. Jag skulle bara vilja erinra om att han drog fram allenast de ur hans synpunkt lämpligaste yttrandena. Han undvek sålunda samvetsgrant att omnämna, att det också fanns andra stämmor i den kör, som yttrat sig beträffande ifrågavarande tjänstemäns löneplacering. Han omnämnde visserligen, att efter det de sakkunniga utsänt sin promemoria, där man hade ifrågasatt, att löneplaceringen skulle bli lönegraden A 18 för ifrågavarande tjänstemän, endast en länsstyrelse hade opponerat sig, och han konstaterade sedan, att samma länsstyrelse sedermera hade ändrat ståndpunkt och, när de sakkunniga föreslagit A 17, förordat A 18. Episoden är ju intressant. Det finns ett gammalt uttryck i svenskt folkmål, som talar om en fru Motvall, vilken alltid skulle ha en annan uppfattning än andra. Det förefaller mig, som om den ärade länsstyrelsen, vilken första gången var ensam mot de sakkunniga, när dessa ifrågasatte A 18, och då förordade A 17 men sedan, när de sakkunniga föreslog A 17, påyrkade A 18, ägde något av denna motsägelselfästa. Dess ståndpunktstagande kan åtminstone icke på mig göra något djupare intryck såsom visande någon större hållfasthet i principerna, det måste vara några särskilda motiv för dess ståndpunktstagande. Jag måste sålunda — med all den respekt jag har för ifrågavarande länsstyrelse och framför allt för länets chef, som häromkvällen talade i denna fråga i första kammaren, dock såvitt jag vet utan att göra något som helst yrkande — säga, att jag icke är lika imponerad som herr Kyling av det utredningsmaterial, varmed denna länsstyrelse bidragit vid frågans förberedande behandling.

Emellertid ha även andra myndigheter yttrat sig i frågan, och jag ber att få erinra om att allmänna lönenämnden, som i riksdagskretsar tillmättes stor betydelse i lönefrågor, för sin del förordat placering av dessa tjänstemän i lönegrad A 17. Statskontoret, som också är obligatorisk remissinstans, när det gäller lönefrågor, har för sin del påyrkat placering i A 16. Jag har sålunda velat komplettera herr Kylings historieskrivning med en erinran om dessa fakta, varom står att läsa i den kungl. propositionen.

När vi behandlat denna fråga i statsutskottet, ha vi emellertid sett den ur mindre känslöbetonade synpunkter än vad man tycks vilja göra i denna debatt. Vi ha betraktat denna fråga som en lönefråga av samma natur som alla andra, och vi ha konstaterat, att det förslag, som nu föreligger, innebär en viss omorganisation av dessa tjänsters arbetsuppgifter. Dessa tjänster äro nu placerade i A 15. Nu är det meningen, att man skall inrätta en högre tjänst för ett antal befattningshavare och placera dessa tjänster i A 17, varvid man förutsätter, att de mera rutinmässiga biträdessysslorna, som nu ingå i förenäm-

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)

da i A 15 placerade tjänsters arbetsuppgifter, skola utföras av personal i de s. k. biträdesgraderna, alltså befattningshavare, som äro placerade lägre ned på löneskalan än A 15. Man kan naturligtvis diskutera, huruvida denna ändring av organisationen är sådan, att den motiverar en lönegradsplacering i A 17 eller A 18. Skillnaden i löneställning är ju emellertid icke så överväldigande. Den utgör omkring 500 kronor per år. Det är sålunda icke någon större gradskillnad, men givetvis har den sin betydelse, som jag ingalunda vill förneka.

Utskottet har ansett, att då denna fråga varit under behandling på sätt som här beskrivits, sedan sålunda de sakkunniga förordat placering i A 17 och detta förslag godtagits av allmänna lönenämnden och framlagts av Kungl. Maj:t, så var det ju ganska starka skäl, som talade för att tillstyrka denna lönegradsplacering, även om man, som jag förut sade, med sina egna individuella utgångspunkter kan ha delade meningar om 17:e eller 18:e lönegraden är den mest rättvisa. Jag har emellertid trott, att man står på den säkra sidan, om man tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende. Jag har sålunda velat säga detta. Vi ha utförligt studerat akterna i detta ärende. Vi ha även studerat de motioner, som väckts, och vi ha mottagit en deputation från av frågan berörda tjänstemän, varvid vi hört de skäl, som denna andragit till förmån för sin ståndpunkt, men efter att ha studerat alla de framförda skälen, ha vi stannat för att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skall emellertid säga några ord ytterligare med anledning av herr Kyllings yrkande. Han yrkade ju, att man skulle utbygga sista delen av utskottets hemställan med en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri man skulle begära förslag om ytterligare förbättrad löneställning för de till A 17 uppflyttade tjänstemännen till denna riksdag, d. v. s. till höstriksdagen. Det var, förmodar jag, närmast i detta yrkande, som så många av kammarens ledamöter instämde. Med anledning därav vill jag fästa uppmärksamheten på att första kammaren redan fattat beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan. Ett bifall till herr Kyllings yrkande kan sålunda, fränsett dens beställning, som det ju för kammarens del skulle innebära, icke bli annat än en demonstration. Det kan icke bli en riksdagsskrivelse, men givetvis skulle ett bifall till herr Kyllings yrkande i alla fall få den betydelse, att kammaren bundit sig för en framställning i detta syfte, och jag vet icke, huruvida kammaren är beredd att göra det. Jag, som redan tidigare har haft att grubbla över dessa problem, är icke beredd därtill, utan jag kommer att rösta för utskottets förslag. Jag tycker därför, att i nuvarande situation det enda rimliga är att jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Med anledning av det sista anförandet av herr Lundberg i Uppsala vill jag uttala min tillfredsställelse över vad han sade och särskilt däröver, att detta uttalande kommer från en riksdagsrepresentant, som är bosatt i en av våra lärdomsstäder. För två år sedan, när vi här i riksdagen diskuterade frågan om man skulle kräva studentexamen som kompetensvillkor för inträde på landsfiskalsbanan, var jag ganska ensam när jag stred mot den vita mössan, som den ärade talaren uttryckte saken. Jag var då mycket ledsen över att icke ens andra kammaren ville följa den ståndpunkt jag intog. Därför är jag nu så mycket mera glad över att det här finns ännu en stämman, som vid sidan av min vill göra sig till tolk för uppfattningen att man icke alltid skall falla i beundran inför lärdomen. Praktisk erfarenhet och praktiska kunskaper äro i många livets skiften lika värdefulla som ett betyg från en högre skola.

Jag slutar alltså, herr talman, mitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till länsstyrelserna för budgetåret 1943/44. (Forts.)

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Med anledning av vad herr Eriksson i Stockholm yttrade om den vita mössan som villkor för inträde på landsfiskalsbanan, vill jag säga herr Eriksson, att han icke stått ensam om den uppfattningen, att det var obehövt med studentexamen för inträde på denna bana. Jag hade nöjet tillhöra den kommitté, som förberedde landsfiskalsreformen, och jag var reservant inom denna kommitté i mitt uttalande mot den vita mössan som kompetensvillkor. Jag vill bara ha detta antecknat till protokollet.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Kyling under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kyling begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 191, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Kyling under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Kyling, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 64 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till tullverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 194, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till återbäring av erlagda stämpelmedel i vissa fall; och

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av visst äldre reservationsanslag; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillämpning av vissa särskilda bestämmelser rörande taxeringsförfarandet år 1942 i fråga om taxeringsförfarandet år 1944; och

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 25.

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1943—30 september 1944.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 10.

*Ändring i
vissa delar av
förordningen
om allmän
omsättningsskatt.*

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 5 § förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt jämte en i ämnet väckt motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag har i anslutning till den föreliggande propositionen om omsättningsskatt väckt en motion. Saken är den att en lärarfamilj i mellersta Halland hade bildat skolhushåll i Göteborg för tre egna barn och en fosterson. För att förbilliga kostnaderna tog modern, som skötte skolhushållet, fyra inackorderingar. Ingen kunde väl tro att det skulle bli fråga om att det skulle behöva betalas omsättningsskatt för ett sådant skolhushåll, men länsstyrelsen i Göteborg krävde vederbörande på omsättningsskatt för 1942. På förfrågan hos länsstyrelsen i Hallands län, hur författningen skulle tolkas i det här avseendet, fick man svaret, att skolhushåll vore befriat från omsättningsskatt. När propositionen framlades väckte jag som sagt en motion, som syftade till att det skulle klart utsägas, att ett skolhushåll av den typ, varom här vore fråga, icke skulle bli föremål för erläggandet av omsättningsskatt. Bevillningsutskottet har nu i sitt föreliggande utlåtande beträffande denna motion hänvisat till punkt 2 av anvisningar till 1 § omsättningsskatteförordningen, och utskottet säger: »I berörda anvisningspunkt stadgas, att försäljning faller under förordningens bestämmelser endast om den sker yrkesmässigt samt att servering i mindre omfattning i eget hushåll av lagad mat åt betalande gäster icke anses innefatta yrkesmässig försäljning.» Jag vill tolka utskottets skrivsätt så, att utskottet är av den uppfattningen, att ett skolhushåll sådant som det av mig här relaterade icke skall behöva betala omsättningsskatt. Jag vore tacksam om någon utskottsledamot ville säga sin mening i saken, och jag behöver väl icke framhålla, att jag skulle vara synnerligen tacksam, om det kunde meddelas, att jag tolkat utskottets skrivsätt riktigt.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har ingenting annat att svara på herr Petterssons i Dahl fråga än med en hänvisning till vad utskottet skrivit, vilket ju också herr Pettersson i Dahl nyss läste upp. Såvitt jag kan förstå är det av herr Pettersson i Dahl relaterade fallet just ett sådant, som man åsyftar i anvisningarna på denna punkt. Sedan är det ju självfallet, att det icke tillkommer bevillningsutskottet att döma i saken mellan de båda länsstyrelserna. Utskottet framhåller ju också, att om man vill få till stånd en ändring i här berörda fall, man får gå den vägen att man besvärsvägen söker skapa klarhet.

Överläggningen förklarades härmed avslutad; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs vart efter annat:

sammansatt bevillnings- och första lagutskotts memorial, nr 3, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde; samt

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 59, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.;

nr 60, angående ersättning till två hos 1943 års riksdag anställda vaktmästare vid inkallelse till militärtjänstgöring;

nr 61, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk;

nr 62, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk; och

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg, såvitt angår tolfte huvudtiteln.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 12.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Wiberg**: Herr talman! Det är intet nytt program för pris- och penningpolitiken som finansministern utvecklar i den proposition, som riksdagen i dag har att behandla. Det har däremot ansetts lämpligt att i propositionen diskutera de åtgärder som på dessa betydelsefulla områden av det ekonomiska livet vidtagits, sedan riksdagen i fjol behandlade samma frågor. Det är helt naturligt, att denna diskussion uppbyggts kring det i slutet av oktober 1942 genomförda allmänna prisstoppet. Det är icke överraskande att finna, att finansministern konstaterar, att det ännu är för tidigt att uttala sig om betydelsen av prisstoppet och därmed sammanhängande åtgärder.

Det är riktigt, såsom påpekas i propositionen, att prisstoppet icke medförde ett plötsligt avbrott i prisutvecklingen. I själva verket hade priserna under större delen av 1942, och i varje fall sedan april månad, uppvisat en rätt anmärkningsvärd stabilitet. Socialstyrelsens levnadskostnadsindex med 1914 som bas steg sålunda under sexmånadersperioden april till oktober 1942 med endast 3 enheter eller något mer än en procent, nämligen från 236 till 239.

Det synes mig vara av vikt att understryka, att denna mycket måttliga prishöjning noterades under en tid av fortsatt uppgång i importpriserna. Dessa stego nämligen under månaderna april—oktober 1942 med inemot 8 procent, vilket ju betecknar en rätt kraftig ökning, om också icke lika stark som under motsvarande perioder 1941 och 1940, då den belöpte sig till respektive drygt 8 och 16 procent. Att levnadskostnaderna inom landet trots importvarornas fortsatta fördyring samtidigt stego med endast en procent beror, tror jag mig våga påstå, framförallt på näringslivets lojalitet, när det gällde att medverka till att hejda prisuppgången.

Mot bakgrunden härav är det knappast överraskande, att prisstoppet hittills kunnat genomföras med framgång. Vissa prishöjningar ha visserligen befunnits nödvändiga för att produktionen icke skulle allvarligt äventyras, men de ha i huvudsak kunnat utjämnas genom prissänkningar på andra områden, varför levnadskostnadsindex i stort sett blivit opåverkad. En betydelsefull förutsättning för prisstoppets funktion har därjämte varit, att stegringen av

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

importpriserna numera kraftigt motverkas genom prisbindningar i de sedan hösten 1942 ingångna handelsavtalen med utlandet, varvid i vissa fall även prissänkningar vidtagits. Från november 1942 till mars 1943 steg sålunda importprisindex med endast något över en procent.

Bland företagarna hyste man, när prisstoppet infördes, på många håll farhågor att förbudet mot prishöjningar skulle minska villigheten att taga risker och sänka produktiviteten. Enligt min uppfattning har någon allmän tendens i sådan riktning ännu icke framträtt. Det måste dock sägas ifrån, att prisstoppet likväl redan har medfört ganska stora svårigheter för åtskilliga företagare. En viss produktionsminskning eller omställning av produktionen torde också ha inträtt i de fall, där kostnaderna trots löne- och prisstopp ökats. Jag tror heller icke det är anledning att för närvarande överdriva de risker för spänningar inom prissystemet, som kunna härröra från icke direkt priskontrollerade områden. Men det är möjligt, att tendenser i denna riktning längre fram kunna komma att göra sig gällande med större styrka. Man får icke bortse från att detta kan leda till en sönderdelning av marknaden, varigenom de prisstabiliserande åtgärderna på indirekt väg komma att undergrävas. Om prisstoppet skulle genom sådana förhållanden eller på annat sätt komma att utsättas för hårdare påfrestningar, är det väl sannolikt att statsmakterna likväl, om icke för annat så av prestigehänsyn, komma att vidhålla prisstoppet. I så fall kunna hårdheter i prissättningen och vid genomförandet av kompensatoriska prissänkningar knappast undvikas. Skulle utvecklingen gå därhän, ökas emellertid frestelserna att kringgå prisstoppet. Åtskilliga varor komma att försvinna ur marknaden, produktionen kommer att minska och krav komma att resas på att ransoneringar och beslag utsträckas till nya varugrupper. Jag vill emellertid än en gång understryka, att jag icke anser dessa risker vara omedelbart aktuella, utan tvärtom synas utsikterna vara tämligen goda att för den närmast överskådliga framtiden upprätthålla pris- och lönestoppet inom den önskade ramen.

Jag har med det nu anförda velat belysa några av de erfarenheter, som man framför allt inom handel och industri gjort av de prisstabiliserande åtgärderna. Emellertid skall jag begagna tillfället att här till anknyta även några allmänna reflexioner angående prisstoppets samband med finans- och penningpolitiken. Jag skall härvid be att få utgå från en mycket intressant analys av de olika prisuppdrivande krafterna, som professor Lindahl helt nyligen framlade i ett föredrag. Professor Lindahl erinrade om att detaljpriserna, d. v. s. levnadskostnaderna, uttryckta i riksbankens konsumtionsprisindex, sedan krigets början stigit med c:a 50 procent. Den totala stegringen på detta område kan uppdelas på i huvudsak tre komponenter, nämligen dels varuknappheten, dels ökningen av de indirekta skatterna och dels stegringen av inkomsterna, framför allt stegringen av lönesatserna. Professor Lindahl har funnit, att av denna uppgång med 50 procent i levnadskostnaderna kan approximativt beräknas falla 14 procent på varuknappheten, 5 procent på de indirekta skatterna och 25 procent på inkomstökningarna. Med ett prisstopp och ett lönestopp med ett indextal av 249 som tak borde det väl också anses självklart att en höjning av den indirekta beskattningen, som påverkar index och därmed lönerna, icke finge ifrågakomma. Tyvärr rimmar riksdagens nyligen fattade beslut att höja spritskatten vid utminuter, varigenom den knappa marginalen förminskas med en halv poäng, illa härmed.

Huvudparten av levnadskostnadsökningen beror emellertid, såsom Lindahls utredning ger vid handen, på att allmänheten fått ökade inkomster och därmed ökade möjligheter att efterfråga varor och tjänster. Detta problem kan angripas

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

från två håll, dels kan man söka hindra inkomststegringar att komma till stånd, dels kan man på finanspolitisk väg söka neutralisera sådana inkomststegringar som visat sig oundvikliga. En av de viktigaste inkomstuppdrivande krafterna under kriget har varit de stora statliga utgifterna. Det är därför allt skäl att kraftigt understryka de i propositionen gjorda uttalandena angående betydelsen av att de statliga budgetunderskotten begränsas och att hänsyn toges till alla tänkbara besparingsmöjligheter. Ett sådant understrykande är så mycket mera motiverat, som beredvilligheten att erkänna besparingsprincipens berättigande icke synes mig vara lika stor, då det gäller att omsätta principen i praktiskt handlande.

Större delen av statsutgifterna äro emellertid oundvikliga, och därför måste i praktiken de neutraliserande åtgärderna få större betydelse än de förebyggande. Bland sådana neutraliserande åtgärder kommer skattepolitiken i första rummet. Hittills har ju åtskilligt gjorts för att draga in allmänhetens köpkraft såväl genom ökade direkta skatter som genom höjda eller nyinförda indirekta skatter. Felet med de direkta skatterna som penningpolitiskt medel är emellertid att de på grund av skattesystemets utformning ha en ytterst ringa effekt där den framför allt behövs, nämligen på efterfrågan från den stora massan av konsumenter, samt att de drabba inkomsterna så långt i efterskott. Det hinner förflyta en avsevärd tid mellan det att inkomsterna intjänas och skatterna betalas, och under denna tid hinna inkomstökningarna i många fall utöva en prisuppdrivande effekt.

Den farligaste inverkan av skatterna i penningpolitiskt avseende är i nuvarande läge deras produktionshämmande effekt, varigenom kampen mot inflationen väsentligt försvåras. Detta kommer till särskilt tydligt uttryck vid krigskonjunkturbeskattningen, vilken i förening med det redan förut hårda skatetrycket berövar företagaren en så stor del av inkomsterna på det kapital han riskerar, att han i många fall måste bli benägen att icke alls riskera pengarna. Redan den ordinarie företagsbeskattningen är för övrigt nu så hög, att den måste verka i samma riktning. Det är i själva verket så, att de svenska bolagen nu ha fått sina skatter till staten nästan tredubblade sedan krigsutbrottet, vilket vill säga, att bolagen, alldeles frånsett krigskonjunkturskatten, till bortåt hälften arbeta för det allmänna. Tar man hänsyn till den dubbelbeskattningsom drabbar den del av bolagsvinsterna som utdelas, torde man kunna beräkna att i vart fall omkring två tredjedelar av bolagsvinsterna indragas till staten. Härtill komma kommunalskatterna. Med de risker företagarna löpa, i synnerhet i så oroliga tider som dem vi nu leva i, förefaller det alldeles uppenbart, att ett sådant skatetryck måste hålla tillbaka produktionen och vara alldeles särskilt hinderligt för upptagande av ny verksamhet. Varutillgången påverkas därigenom i negativ riktning, varigenom de inflatoriska krafterna förstärkas.

Skattepolitiken såsom medel att neutralisera inkomststegringarna har därför sina uppenbara gränser och måste handhas med stor varsamhet, om icke effektiviteten i de inflationsbekämpande åtgärderna skall äventyras. En väsentlig del av den neutraliserande effekten måste därför åstadkommas genom den statliga upplåningen. Om denna skall nå åsyftad verkan i penningpolitiskt hänseende är det av största vikt att den i största utsträckning träffar det enskilda sparandet och att alla åtgärder vidtagas som äro ägnade att stimulera detta, framför allt i avseende på räntepolitik och skattepolitik men icke minst i fråga om sparpropaganda. Det är också anledning att understryka finansministerns rekommendation att den statliga upplåningen bör inriktas så, att likviditeten på marknaden såvitt möjligt begränsas. Sedan sommaren 1940 har ju en kraftig stegring inträtt i näringslivets likviditet, vilket tydligast kommer till ut-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

tryck i utvecklingen av affärsbankernas inlåning. Efter att under perioden från krigsutbrottet fram till juni 1940 ha sjunkit med inemot 600 miljoner kronor, har denna därefter fram till april i år stigit med 1,150 miljoner. Sedan krigsutbrottet innebär detta en nettostegring av cirka 550 miljoner kronor. Om man jämför affärsbankernas övriga balanssiffror för april i år med siffrorna för augusti 1939, finner man att det icke varit möjligt för bankerna att placera dessa ökade insättningsmedel i näringslivet. Utlåningen till allmänheten har tvärtom sjunkit med 100 miljoner kronor. Däremot har affärsbankernas utlåning till staten stigit med ett mycket stort belopp, vilket kommer till uttryck i en uppgång av innehavet av statspapper och obligationer med 1,350 miljoner kronor.

Man bör emellertid icke överdriva de penningpolitiska riskerna i nuvarande läge av denna höga likviditet. Först och främst kan det vara skäl att understrika, att likviditetsstegringen ingalunda försiggått likformigt. Under det senaste året har man kunnat iakttaga en tydlig retardering, på sätt och vis en parallell till den stabiliseringstendens i fråga om prisutvecklingen som gjort sig gällande sedan våren 1942. Om man sålunda jämför affärsbankernas balanssiffror för tolv månadersperioden april 1942—april 1943 med tolv månadersperioden dessförinnan, finner man att inlåningsökningen nu varit väsentligt mindre, att utlåningsminskningen under den förra perioden förbytts i en kraftig ökning, att placeringen i statspapper fortsatt i något stegrad takt och att kassabehållningen, som under den förra perioden visade en ökning med 225 miljoner kronor, under den senare sjunkit med hela 535 miljoner kronor. Vidare är det föga troligt att penningrikligheten i nuvarande läge och så länge tilltron till effektiviteten i den statliga prisstabiliseringspolitiken består, skall giva anledning till forcerad varuefterfrågan och därmed förstärka de inflatoriska krafterna.

Däremot förefaller det uppenbart, att åtskilliga av de faktorer, som orsakat den ökade likviditeten, inrymma risker för att vi omedelbart efter krigets slut kunna få en inflatorisk press på prisnivån. Påfrestningen på penningvärdet kan då komma att bli väsentligt större än vad den under de gångna krigsåren någonsin varit.

Den proposition vi ha att behandla tangerar till sist ett av de betydelsefullaste efterkrigsproblemen på det ekonomiska området, nämligen frågan om den svenska kronans internationella värde. På denna punkt har man enligt min uppfattning ännu så länge ytterst få gripbara fakta att ta på. Det är möjligt att man föreställer sig, att vi skola kunna behärska växelkurserna och t. ex. genom att höja den svenska kronans internationella värde bidra till en viss sänkning av prisnivån här hemma. Jag tror, att det är alldeles för tidigt att nu uttala någon mening härom. Tyvärr tala många omständigheter för att de ekonomiska stormakter, med vilka vi i normala fall driva handel, efter kriget tvingas att upprätthålla både priskontroll inåt och valutakontroll utåt. Det kommer att bli en hårdare kamp om avsättningsmarknaderna än någonsin tillförne. Några avsevärda lättnader för importen till dessa länder har man knappast att vänta sig men väl kraftiga åtgärder för att stimulera exporten därifrån. Å andra sidan är det naturligtvis icke uteslutet att de planer på en internationell valutaordning, som nu övervägas både i England och i Amerika, kunna komma att leda till vissa praktiska resultat. Det är i varje fall tacknämligt att bankofullmäktige ha sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor, och det är att hoppas att man i god tid vidtager alla åtgärder som kunna vara ägnade att främja Sveriges intressen på denna viktiga punkt. Intill dess riktlinjerna för de stora ländernas inställning till valutaproblemen

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

erhållit en klarare utformning ha vi emellertid ingenting annat att göra än att söka på bästa sätt bemästra problemen från våra egna utgångspunkter. Vad som kan göras för att redan nu förbereda återupptagandet av det nordiska samarbetet på detta område bör däremot göras. De uttalanden, som i propositionen göras på denna punkt, tror jag att bankoutsnittet gärna ansluter sig till och understyrker.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag tar till orda i denna fråga inte för att vända mig mot själva slutyrkandet i bankoutsnittets utlåtande att riksbanken skall slippa inlösa sedlar mot guld. Detta yrkande brukar ju numera sammankopplas med en motivering, vari man söker draga upp själva riktlinjerna för den ekonomiska politiken. Detta medför, att detta ärende i verkligheten är ett av de allra viktigaste inrikespolitiska ärenden, som vi ha att ta ställning till.

Det är huvudsakligen två skäl, varför jag nu tar till orda. Först och främst hävdar bankoutsnittet den teorien, att lönerna avgöra, om vi skola få inflation eller inte. På grundval av denna enligt min mening alldeles felaktiga uppfattning om lönernas roll i inflationen vill bankoutsnittet sedan söka föreviga lönestoppet. Utsnittet säger nämligen att man måste eftersträva att efter kriget ha en fast grund för näringslivets kalkyler. Utsnittet skriver härom: »Sådana överenskommelser, som under fjolåret ingingos mellan organisationerna under statens medverkan i enlighet med av regering och riksdag anvisade allmänna riktlinjer, kunna framdeles liksom hittills utgöra ett medel att uppnå enhetlighet i och rationell avvägning av den ekonomiska politiken.» Dylika politiska slutsatser drar man således av ett ekonomiskt resonemang, som jag skulle vilja påvisa är felaktigt.

Överhuvud taget använder man vid behandlingen av dessa frågor sådana termer som priser, löner, penningvärde, köpkraft etc., och man tycks förutsätta, att man därmed också skulle kunna ange inflationens orsaker. Dessa termer ha använts inte endast av bankoutsnittet utan i lika hög grad av exempelvis finansministern. Inflationens orsak finner man emellertid inte i dylika termer. I de diskussioner, som föras, berör man över huvud icke inflationens verkliga orsaker. Ganska typisk i detta hänseende var den föregående talaren, som med sin uppläggning av frågan gjorde gällande, att köpkraftsökningen var orsak till prisstegringen. I verkligheten har det varit på det sättet, att lönerna — i varje fall när det gällt de stora konsumentlagren — så att säga följt efter prisstegringen. Lönerna ha inte heller ökat i samma tempo som prisstegringen. Skulle anledningen till prisstegringen vara den, som herr Wiberg angav, vore problemet annorlunda.

Det är uppenbart att det inte är köpkraftsökningen utan *knappheten på varor*, som främst förklarar de prisstegringar, som vi hittills haft. Givetvis medger jag att sådana ökningsoraker av omkostnaderna, som skett genom ersättningsproduktion och importvarornas fördyring, inverkat på prisstegringen. Den mest väsentliga orsaken till att vi ha ett mycket allvarligt inflationsproblem är emellertid *knappheten på varor*. Enligt min uppfattning ignorerar man dessa påtagliga ekonomiska fakta till förmån för ett slags penningmetafysik, som inte kan hålla streck på något som helst sätt. Jag anser att man till och med kan säga, att man faktiskt bedrar sig själv genom detta bollande med termer och ord, som inte exakt återge de verkliga faktorerna. Som exempel kan jag i detta sammanhang nämna följande uttalande av finansministern till statsrådsprotokollet: »Det är givetvis ännu för tidigt att uttala sig om

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

betydelsen av de sålunda viddagna åtgärderna.» Finansministern syftar därvid på det s. k. Söderlundsprogrammet. Han tillägger: »Otvivelaktigt ha de dock utgjort en av förutsättningarna för den stabilisering av prisnivån som kommit till stånd. Enligt föreliggande uppgifter ha levnadskostnaderna nu varit praktiskt taget oförändrade under ett år...» Det finns ingen möjlighet, att detta uttalande av finansministern är riktigt. Prisstoppet dateras nämligen från den 2 november i fjol. Finansministerns uttalande är dagtecknat den 7 maj i år. Om det nu skulle vara, som finansministern säger om prisstoppets betydelse, måste man erkänna, att det är ett högst märkligt prisstopp, vars verkningar kunna sträcka sig retroaktivt ett halvt år tillbaka i tiden från det det trätt i funktion. På sin höjd kan man säga att ett dylikt resonemang är ett fromt självbedrägeri.

Enligt min uppfattning måste man utgå från att *vi ha inflation*. Alldeles oavsett de åtgärder, som genomförts, ha vi till och med ett mycket allvarligt inflationsproblem. Den föregående talaren påminde nyss om professor Lindahls föredrag för några veckor sedan. Jag lade märke till att herr Wiberg i sin redogörelse för professor Lindahls konstaterande utelämnade en mycket viktig sak. Enligt herr Wiberg konstaterade professor Lindahl, att det sedan krigsutbrottet ägt rum en prisstegring med 50 procent. I denna prisstegring beräknade professor Lindahl att sådana förhållanden som importpriser, ersättningsproduktion o. s. v. skulle ha inverkat med ungefär två femtedelar. Inte mindre än tre femtedelar av den prisstegring, som professor Lindahl sålunda konstaterade, ha emellertid enligt hans uppfattning en inflationistisk karaktär. Uttrycket inflationistisk förekom inte alls i detta sammanhang i herr Wibergs framställning. Jag anser emellertid att det är mycket väsentligt att konstatera, att professor Lindahl, som ju är regeringens och riksbankens främste ekonomiska rådgivare, fastslår, att vi verkligen ha en inflation, då en mycket stor del av den stegring, som ägt rum, är av inflationistisk natur. Detta betyder alltså, att i samband med den väldiga lönesänkning, som genomförts — alla äro också ense om att det skett en betydande reallönesänkning för arbetarna — har konsumtionen, på sätt konjunkturinstitutet erinrar om i sin rapport, minskat med inte mindre än 17 procent. Oberoende av en stor reallönesänkning har således denna väsentliga försämring av penningvärdet ägt rum. Vi ha alltså för närvarande inflation, och lönepolitiken har inte kunnat inverka därpå. På grund härav borde man upphöra med dessa systematiska försök att sammanställa frågan om penningpolitiken — d. v. s. frågan om penningvärdet och inflationsproblemen överhuvud — med frågan om arbetslönerna. Jag skulle vilja reducera den sistnämnda frågan till att gälla en fråga om fördelning av nationalinkomsten. Denna kan fördelas på olika sätt mellan olika samhällsklasser, men detta behöver inte inverka på penningvärdet i och för sig.

Spela då inte prisförändringarna — eller kanske rättare sagt prisstegringarna — någon roll, när det gäller att bedöma inflationsfrågan? Jo, prisstegringarna spela bl. a. den rollen, att de avspegla inflationsprocessen, och de utgöra en följdföreteelse av inflationen. De äro emellertid inte inflationens orsak. Man kan ju — på sätt här påvisats — för längre eller kortare tid hejda prisstegringen genom exempelvis en sådan politik, som förts i vårt land, men man har i alla fall en inflation. Jag har redan en gång tidigare här i riksdagen påvisat det tyska exemplet i detta hänseende. Tyskland har nästan under hela kriget haft en stationär, fast prisnivå, men det råder ingen som helst tvekan om att Tyskland för närvarande har en allvarlig inflation. Man behöver endast peka på sådana förhållanden som sedelomloppets väldiga ökning, börskursernas förändring, varuknappheten, skillnaden mellan konsumtion och na-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

tionalinkomst o. s. v. för att kunna konstatera, att Tyskland har ett mycket allvarligt inflationsproblem. Såväl det svenska som tyska exemplet visar således, att man genom statliga maktmedel för längre eller kortare tid kan binda priserna och förhindra prisstegringar, utan att man därför löser frågan om inflationen.

Finansministern tyckes ha detta liksom på känn, ty han gör bl. a. följande uttalande till propositionen: »Att pris- och lönenivån kunnat stabiliseras innebär givetvis icke, att de faror för penningvärdet som köpkraftsoverskottet och den starkt ökade likviditeten innebära undanröjts.» Finansministern konstaterar i detta sammanhang till och med, att *spänningen mellan köpkraft och varutillgång snarast har ökats*. Denna finansministerns mycket viktiga upptäckt — om jag får använda detta uttryck i detta sammanhang — verifieras slående i konjunkturinstitutets senaste rapport. De som föreställa sig, att det s. k. Söderlundsprogrammet, sådant som det omsatts i praktiken med löne- och prisstopp, har minskat inflationsfaran, böra ta del av vad konjunkturinstitutet i detta avseende konstaterar. Jag skall be att få läsa upp följande uttalande i konjunkturinstitutets rapport: »Den skärpning i den ekonomiska politiken, som införandet av pris- och lönestopp inneburit, kan alltså *icke* i och för sig sägas *ha minskat spänningen mellan inkomster och tillgången på varor och tjänster och därmed ha minskat inflationsfaran i detta avseende*. Snarare har *en stegring i den del av köpkraftsoverskottet, som närmast hänför sig till konsumtionsvarumarknaderna* — ett förhållande som står i samband med den skärpta prispolitiken — ökat kontrollsvårigheterna på detta område.» Konjunkturinstitutet gör sedan en teoretisk analys av dessa problem, där institutet ytterligare markerar, att så länge som en — åtminstone om man jämför med fredsförhållandena — så stor del av landets produktiva krafter måste tagas i anspråk på det sättet, som för närvarande sker, kommer den bristande jämvikten mellan total efterfrågan och löpande tillgång på varor och tjänster att förbli ett utmärkande drag i krigstidens ekonomiska läge. Detta resonemang är enligt min uppfattning alldeles riktigt, och det visar, att inflationens orsak är varuknappheten och den utarmning av landet, som för närvarande äger rum.

Jag tager här icke ställning till frågan om det varit nödvändigt att genomföra denna statliga upprustning, därför att det har i och för sig icke med själva problemet att göra. Jag konstaterar emellertid, att just den omständigheten, att man inriktat så stor del av produktivkrafterna på upprustningen, har åstadkommit, att vi ha en varuknapphet, som pressar priserna uppåt. Därtill är det ju den skillnaden mellan de investeringar, som nu ske, och de investeringar, som skedde tidigare, att de förra i motsats till de senare äro improduktiva och av sådan karaktär, att de frigöra penningkapital. Jag vill därför understryka — det har också med all rätt påvisats av herr Wihberg — i hur hög grad penningkapital frigjorts genom kriget medan varutillgången minskat.

Det har uppstått en spänning mellan den väsentligt minskade tillgången på konsumtionsvaror och den ökade tillgången på penningkapital, en spänning som pressar priserna. Däri ligger själva inflationsproblemet.

Av vad jag nu sagt följer, att man icke kan förhindra inflationen med exempelvis lönestoppet. Med ett lönestopp kan man påverka fördelningen av nationalinkomsten, det medger jag, men man kan icke därmed påverka inflationsprocessen i den ena eller den andra riktningen.

Det finns i verkligheten ingen annan väg att komma tillrätta med inflationsproblemet än att man ökar produktionen av civila förnödenheter. En sådan ökning av produktionen av konsumtionsvaror skulle minska den spän-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ning, som för närvarande finnes mellan penningtillgång, å ena, och varumängd, å andra sidan.

Om jag läst utskottets utlåtande rätt, vill utskottet gå den rakt motsatta vägen. Utskottet finner det vara av vikt, »att den enskilda investeringsverksamheten underkastas en av rådande läge betingad begränsning och att alla besparingsmöjligheter iakttagas i fråga om icke strängt nödvändiga statliga och kommunala anläggningar».

Detta utskottets uttalande avser bland annat byggnadsproduktionen. Bygandet av bostäder är i verkligheten en sådan produktiv verksamhet, som skulle kunna motverka inflationstendenserna. Den nuvarande begränsningen av bostadsproduktionen måste däremot leda till att inflationsproblemet tillspetsas och att inflationsfaran blir ändå större.

Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla något som jag redan tidigare berört, nämligen hur orättfärdigt nationalinkomsten fördelas under detta krig och hur den fördelning, som äger rum, handikappar arbetarklassen ännu mer än vad som tidigare varit fallet. Jag skall på denna punkt återigen hänvisa till konjunkturinstitutets rapport. Denna visar, att sparandet under kriget fördubblats eller till och med mer än fördubblats. Det uppgår till icke mindre än 2.5 miljarder och representerar 11 procent av nationalinkomsten. Så mycket känner jag arbetarnas förhållanden, att jag vet att det icke är arbetarklassen, som kunnat spara. För det överväldigande flertalet arbetare slukas inkomsten av de stegrade levnadskostnaderna. Detta mer än fördubblade sparande, som konjunkturinstitutets rapport utvisar, bekräftar enligt min mening det påstående, som jag tidigare gjort, nämligen att det finns samhällsgrupper, som genom kriget kunnat göra sig rikare, detta icke minst tack vare den ekonomiska politik, som statsmakterna genomfört. Faktum är ju, att den svenska arbetarklassen i ekonomiskt avseende nu pressats tillbaka till det läge, där den befann sig någon gång på 1920-talet.

Hur skall det då bli efter kriget, när kanske 400,000 svenska arbetare frigöras, vilka nu dels äro inkallade till beredskapstjänst och dels arbeta i ersättningsproduktionen och rustningsproduktionen? Vilka möjligheter blir det då för arbetarklassen att taga tillbaka vad den under kriget fått avstå av sin andel i nationalinkomsten? Är det icke all anledning att antaga, att arbetarklassen — i all synnerhet om man skulle följa bankoutskottets rekommendation att även efter kriget genomföra Söderlundspolitiken — kommer att då pressas tillbaka ännu hårdare.

Jag tror, att man på grundval av detta resonemang kan draga flera bestämda slutsatser. För det första kan man draga den slutsatsen, att *inflationen är ett faktum*, oberoende av den väldiga reallönesänkning, som hittills genomförts för arbetarklassen. För det andra anser jag mig kunna fastställa — och det tror jag bestyrkes av konjunkturinstitutets rapport och professor Lindahls uttalanden — att *inflationen fortsätter*, oberoende av Söderlundsprogrammet, prisstoppet och lönestoppet och allt vad detta innebär. För det tredje är det uppenbart, att *kapitalisterna* i vårt land under själva kriget på grund av den ekonomiska politik, som förts, *kunnat väsentligt öka sina inkomster*, vilket ju framgår av konjunkturinstitutets rapport om sparandets storlek. För det fjärde är det tydligt, att de åtgärder, som bankoutskottet förordar, bland annat ytterligare inskränkning i bostadsbyggen, skulle komma att än ytterligare minska tillgången på konsumtionsvaror och därmed skärpa inflationsproblemet. För det femte kan man draga den slutsatsen, att utskottet från enligt min mening felaktiga utgångspunkter kommit dithän, att det vill föreviga detta, som vi populärt bruka kalla Söderlundspolitiken.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Jag måste säga, att från arbetarklassens synpunkt finns icke anledning till tillfredsställelse över att man skall behöva draga sådana slutsatser, som jag nu berört.

Jag vet ju, att det rätta vore att yrka avslag på själva motiveringen till utskottets hemställan, men det har ingen egentlig betydelse i detta sammanhang. Med vad jag nu anfört har jag emellertid velat dels uttrycka min uppfattning om innebörden av de rekommendationer, som bankoutskottet här givit riksdagen och regeringen med avseende på den fortsatta ekonomiska politiken, och dels för dem, som i denna kammare representera arbetarklassen, framhålla de farhågor, som jag anser det vara berättigat att hysa på grund av de rekommendationer, som givits.

Herr Svedman: Herr talman! Håll huvudet kallt, krutet torrt och penningsvärdet stabilt, var den paroll, som en av landets mest kända bankmän för någon tid sedan gav. Det torde vara en maning, väl värd att anamma. För närvarande ha vi icke anledning att sysselsätta oss med det kalla huvudet och det torra krutet, men jag vill säga några ord om stabiliseringen av penningvärdet.

Den prisreglering, som statsmakterna i fjol gingo i författning om och som ganska kritiskt behandlades av den föregående ärade talaren, har enligt utskottets mening slagit ut på ett tillfredsställande sätt. Levnadskostnadsindex har sedan prisstoppet infördes och till den 1 april i år stigit med endast en enhet från 239 till 240. Det är alltså ett stycke kvar till den farliga siffran 249. Läget är emellertid alltjämt fullt av risker, och det är utskottets åsikt, att den i fjol inledda pris- och lönepolitiken alltjämt bör fullföljas. Prisstopp och lönestopp måste gå hand i hand och komplettera varandra och verka som ett par parhästar, vilka draga undan inflationsfaran så gott det går.

Vidare rekommenderas fortsatt sparande. Ett sparande förutsätter emellertid förtroende för penningvärdet. Utan ett sådant förtroende och ett någorlunda stabilt ränteläge kan man icke begära, att sparandet skall främjas och fullföljas. Regeringen har som bekant satt i gång en stor utredningsapparat rörande fredskrisen och fredsberedskapen. I denna utredning ingår penning- och valutapolitiken som ett led, något som givetvis tacksamt erkännes.

Nå, hur skall det bli efter kriget? Ja, vem vet det? Herr Wiberg uttalade farhågor för att de svårigheter, som i ekonomiskt avseende komma att pressa oss efter kriget, kunna bli värre än de svårigheter, vi varit utsatta för under kriget, och han är icke ensam om den uppfattningen. Allt beror givetvis på, i vad mån vår självbestämmanderätt och vårt oberoende kunna bevaras. Farorna äro långtifrån övervunna. I krigets sista förtvivlade skede kan allt inträffa. Om vi emellertid kunna bevara vår självbestämmanderätt — vilket naturligtvis är vår varmaste och livligaste förhoppning — och om näringslivet får någorlunda fritt utvecklas och produktionen kan hållas i gång, då torde de väsentliga förutsättningarna för berättigade förhoppningar och förtröstan på framtiden vara för handen.

En mycket viktig faktor är givetvis utrikeshandeln. Vi måste exportera produkter från våra skogar och gruvor och vår industri. Vårt beroende under normala tider av vår export är ju en känd sak. Här tillkommer emellertid ännu en oviss faktor, och det är världstonnaget. Hur kommer det att stå till med detta tonnage, som under kriget så starkt decimerats, och i vilken omfattning kommer detta tonnage att ställas till förfogande för oss och våra behov? Det är frågor, som givetvis ha den allra största betydelse i detta sammanhang.

Man har redan, framför allt i England och Amerika, sökt utforma planer för

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

en stabilisering av valutan i avsikt att därmed få en grundval för den internationella handeln. Dessa engelska och amerikanska planer söka, var på sitt håll, att tillvarataga respektive länders intressen. Det blir kanske svårt för dem att enas i upploppet. Under sådana förhållanden finns det måhända möjlighet för oss att bedriva en självständig penningpolitik och sålunda fullfölja våra egna intressen.

Staten måste själv svara för sin valutas stabilitet. Denna stabilitet kommer icke att bero på några löften om inlösen i guld utan enbart på den statliga penningpolitikens förmåga att bibehålla valutans köpkraft gentemot varor oförändrad.

En fara, som kan tänkas hota efter kriget i detta avseende, är en långvarig och segt utdragen deflation med sakta och successivt dalande priser, ty en sådan deflation är farlig för företagsamheten. Man väntar och väntar och tror, att tendensen skall fortsätta och att priserna skola bli billigare. En sådan omständighet skulle givetvis medföra arbetslöshet, brist på företagsamhet och stagnation i produktionen. Därför är det säkerligen önskvärt, att, så snart ske kan efter krigets slut, en operation på det ekonomiska området företages, vilken mera påminner om ett kirurgiskt ingrepp än om medicinsk behandling och går ut på att så snabbt som möjligt ernå en fast lönenivå och därmed avvärja en deflationsfara, som sannolikt icke ligger utom möjligheternas gräns.

Denna sista omständighet understrykes också, herr talman, i det föreliggande utskottsutlåtandet, beträffande vilket jag anhåller om kammarens godkännande.

Herr **Severin** i Stockholm: Det skulle kanske ha varit onödigt att föra någon längre debatt i denna fråga, om vilken enighet praktiskt taget råder icke blott här i riksdagen utan inom hela nationen. Jag skulle icke heller hava besvärat kammaren, om det icke hade varit för det ganska förvirrade anförande, som herr Hagberg nyss höll. Kommunisterna ha ju under hela krisen haft en särprägel. Det skulle enkelt kunna uttryckas så, att de anse alla svårigheter kunna kompenseras genom inkomststegringar. Jordbrukarna ha fått för litet betalt för sina produkter. De behöva få högre priser. Arbetarna ha fått för ringa kompensation för prisstegringen. De böra ha högre löner. Under argumenteringen för detta program ha anklagelser riktats dels mot staten för att den hindrat en stegring av levnadskostnaderna och av livsmedelsprisen dels ock mot fackföreningsrörelsen, därför att den hindrat arbetarna att erhålla full kompensation för den inträffade prisstegringen. Under ett plötsligt anfall av besinning skrev emellertid Ny Dag för ett par dagar sedan, att kommunisterna naturligtvis aldrig ansett, att det var möjligt att erhålla full kompensation. När den fick detta anfall av besinning, tänkte den emellertid icke på att det finns människor som äro minnesgodas och därför icke ha glömt dess tidigare deklARATIONER. Därför kom också omedelbart ett svar på Ny Dags deklARATION, vilken eljest i och för sig var riktig, och som erinrar om att kommunisterna verkligen programmatiskt uttalat sig för att arbetarna skola ha full lönekompensation för den inträffade levnadskostnadsstegringen. Med hänsyn till dessa utgångspunkter är det icke så märkvärdigt, att även herr Hagberg i Luleå, som eljest enligt min uppfattning är en förnuftig människa, kunde hålla ett så pass förvirrat anförande som han här höll. Det är, säger han, icke inkomststegringen som framkallat inflation. Det är i stället på grund av den inträffade varubristen som priserna stigit. Ja, det kan man ju säga, men inkomsten och vad man kan köpa för den stå emellertid i samma förhållande till varandra som vätskan i tvenne kommunicerande kärl. Varutillgången skulle kunna ha varit precis densamma, men hade inkomsten stigit

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

med 100 procent, skulle priserna omedelbart stigit. Å andra sidan skulle inkomsterna mycket väl kunna vara precis desamma. Om varutillgången sänktes till hälften, då skulle också priserna stiga. Herr Hagberg i Luleå kan göra det tankeexperimentet, att varutillgången alldeles försvinner och vi här stå med våra inkomster. Hur höga skulle priserna då kunna bli? Det är blott att se saken från andra sidan och ge den en annan benämning. Det är klart, att priserna bero på spänningen mellan tillgången på varor och den monetära efterfrågan som riktas däremot. Vilken som helst förändring i dessa båda faktorer framkallar förändring även i priserna. Det är ett bevis på att det är blott en oriktig fördelning av nationalinkomsten som möjliggjort det ökade sparande som inträffat under kriget, säger herr Hagberg. Jag vill icke påstå, att nationalinkomsten är alldeles riktigt fördelad. Jag skulle gärna hålla med herr Hagberg i Luleå om att det finns visst fog för en ändring i den fördelningen. Men det ökade sparande som inträffat under kriget kan mycket väl förklaras utan någon ändrad fördelning av nationalinkomsten. Om nämligen penninginkomsterna stiga såsom de gjort och varutillgången minskar så mycket som här skett, kan man alltid fråga sig var människorna skola göra av sina pengar. Då alla nödvändighetsvaror äro ransonerade och man icke kan köpa mer än vad man får på sina kort — om man icke ger sig ut på svarta börsen, vilket kanske sker i någon utsträckning — måste människorna ovillkorligen få pengar över. En del av dessa överblivna medel användes på den del av marknaden där varorna äro oransonerade — därför se vi hur våldsamt prisen på oransonerade varor stigit — men resten av pengarna sparas. Härmed har jag icke alls bestritt, att arbetarnas inkomster icke äro så stora, att de kunna spara något större belopp, men andra inkomsttagare kunna ha råd att spara rätt väsentligt, även om ingen förskjutning i nationalinkomstens fördelning ägt rum. Även med den inkomst man hade tidigare måste de ha kunnat spara mycket väl med hänsyn till att en stor del lyxvaror som de tidigare kunnat inköpa nu förefinnas i väsentligt mindre omfattning. Tänk blott på en sådan sak som de privata bilarna, som människor hållit sig med förut men som de nu icke längre ha kvar eller måst ställa in, därför att det inte finnes bensin. Vilka belopp ha icke utgivits för bensin, för reparation av bilar, ombyte av bilar o. s. v.! Dessa pengar sparas nu. De kunna icke köpa mjölk eller bröd för dem, ty det finns icke heller att få.

Allra finurligast är uppenbarligen herr Hagberg i Luleå, när han förklarade, att inställandet av byggnadsverksamheten eller hinder för byggnadsverksamheten utgör ett alldeles särskilt inflationsmoment. Om vi i stället hade byggt, hade vi nämligen fått nödvändighetsvaror — byggnadsarbetarna producera nödvändighetsvaror när de arbeta — och detta skulle ha bidragit till att hålla nere priserna. Vi skulle icke behöva hysa samma fruktan för inflation som eljest. Men just detta hinder för byggnadsverksamheten bidrager till att framkalla inflation, säger herr Hagberg. Det kunde man säga, om vi haft en obrukad kapacitet av varor och arbetskraft för att bygga, men det ha vi icke. Vi kunna icke öka vår byggnadsverksamhet och bostadsproduktion så mycket som kunde vara önskvärt, genom att helt enkelt taga i anspråk en reserv av arbetskraft som vi nu icke använda: byggnadsarbetare, arbetare vid tegelbruk, vid cementfabriker eller sågverk, etc. Det finns ingen ledig arbetskraft. Skulle vi bygga mera, måste vi plocka arbetskraft från andra områden som också producera nödvändighetsvaror. Här kunna vi egentligen blott välja: vilja vi ha det eller det. Det är emellertid alldeles riktigt, att om vi öka bostadsproduktionen exempelvis ett par, tre gånger skulle hyrorna sjunka. Jag tror det. Men det finns åtskilliga andra varor som skulle stiga i pris, som vi i stället

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

fingo brist på och som vi överhuvud taget icke kunna producera, därför att produktionskapaciteten användes till bostadsproduktion.

Jag satt verkligen, när jag hörde herr Hagberg i Luleå, och tyckte synd om honom, därför att han på dragande kall och ämbetets vägnar nödgas att från andra kammarens talarstol framföra så förvirrade tankar och förslag. Han förstår säkert själv bättre, och jag tror, att han skulle göra både sig själv och kommunisterna mycket större tjänst genom att utan vidare erkänna vad som är så enkelt, att det finns knappast en människa som om han gör de minsta ansträngningar icke fattar sammanhanget i problemen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Eriesson** i Kinna: Herr talman! Jag blev förekommen av herr Severin i att göra erinringar mot vad herr Hagberg i Luleå yttrat. Hans yttrande föranledde nämligen mig att begära ordet.

Herr Hagberg i Luleå fastslog ganska bestämt, att vi befunno oss i en inflationsperiod som är mycket påtaglig, och här säger bankoutskottet, anförde herr Hagberg vidare, att denna inflation beror på lönerna. Jag tror, att man läser fel innantill, om man utläser något sådant ur detta utlåtande. Vi ha icke sagt något sådant. Men däremot är det väl tämligen självklart, föreställer jag mig, att det viktigaste medlet för bekämpandet av penningvärdesförsämring är att öka produktionen. Men detta är väl ingenting nytt. Alla borde vara på det klara med, att den penningvärdesförsämring som vi ha eller — såsom herr Hagberg i Luleå uttryckte sig — den inflation som vi ha, beror på det förhållandet, att vi icke lyckats öka produktionen i så hög grad, att vi kunnat eliminera de svårigheter som uppstått genom krigsutbrottet. Vi ha alltså fått en mindre mängd varor att fördela och resultatet av detta blev en minskning i reallönerna eller med andra ord en lägre levnadsstandard.

Att pris- och lönestoppet skulle ha verkat i den riktning herr Hagberg i Luleå velat göra gällande, har jag aldrig trott att någon människa skulle kunna påstå. Det måste ju för alla löntagare vara angeläget icke minst nu att stoppa prisstegringen. Detta har, efter vad jag kan förstå, skötts på ett utomordentligt framgångsrikt sätt. Vi utläsa detta genom att se på indextalet. Att vi fått en penningvärdesförsämring, veta vi om, men det olyckligaste vore ur dessa gruppers synpunkt, om prisstegringen ohejdat fortsätter. Vi kunna väl i varje fall säga, att vi ha en kontrollerad prisutveckling sedan ungefär ett år tillbaka, och det är ett obestridligt framsteg, när det gäller att skydda penningvärdet. Strävandena gå ut på, att vi skola fördela våra tillgångar på ett så rättvist sätt som möjligt.

Herr Hagberg i Luleå säger vidare, att om vi följde bankoutskottets utlåtande skulle det innebära en rekommendation bl. a. av att bostadsbyggandet skulle stoppa upp och att detta i sin tur skulle leda till att bostadsbristen skulle bli ännu mera markant. Detta måste återigen vara en felläsning. Bankoutskottet säger endast, att det är önskvärt med en kontroll på investeringar överhuvud taget, vilket motiveras med, att man skall kunna kontrollera, att material och arbetskraft användas på mest förnuftiga sätt. Det är förnuftigare att använda material och arbetskraft till att bygga bostäder än att utföra sådana reparationer som icke äro absolut nödvändiga i nuvarande situation. Från herr Hagbergs i Luleå håll har för övrigt tidigare kritiserats just det förfarandet, att man på industrihåll för att undgå krigskonjunkturskatt och andra därmed sammanhängande ting utför reparations- och nybyggnadsarbeten, som för närvarande varit onödiga. Jag tycker, att herr Hagberg i Luleå skulle vara belåten med att regeringen nu, såsom bankoutskottet säger, söker att få kontroll över

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

användningen av både material och arbetskraft för att därmed ernå en sådan placering av dessa nyttigheter, att de i största möjliga utsträckning tjäna befolkningen bl. a. genom att minska den brist på bostäder som vi nu ha här i landet.

Bankoutskottet skulle vidare ha rekommenderat ett fortsatt fullföljande av pris- och lönestoppspolitiken även efter ett eventuellt vapenstillstånd, alltså efter kriget. Herr Hagberg i Luleå frågade patetiskt: Huru skall arbetarklassen kunna återvinna sin tidigare reallön i detta sammanhang, alltså den förlust som den måst göra under kristiden? Vi veta väl alla, att arbetarnas reallön sänkts med 15 å 20 procent. Prisstegringen är så pass markant sedan krigsutbrottet, att arbetarna i allmänhet icke fått kompensation med mer än ungefär 50 procent. Det har alltså blivit en sänkning av reallönen. Det har aldrig utsagts i utlåtandet, om herr Hagberg i Luleå läser noga, vilken lönepolitik som skall tillämpas efter kriget. Vad utskottet uttalat sig om är önskvärdheten av en stabilisering så snart som möjligt efter fredsslutet d. v. s. att det vore önskvärt, om uppgörelse mellan arbetare och arbetsgivare om lönepolitiken skulle kunna träffas. Personligen förutsätter jag, att arbetarna komma att såsom sitt krav föra fram, att de nu utgående nominella lönerna icke skola sänkas. Jag vet icke vilken uppfattning herr Hagberg i Luleå har i det stycket. Han uttalade sig icke på den punkten. Om vi kunna hålla prisstegringen i schack och om vi kunna hålla de nuvarande penninglönerna uppe även efter kriget, kunna vi visserligen icke med detta avse, att arbetare och därmed jämställda grupper återfå ungefär vad de under kriget förlorat, men i den mån våra ekonomiska möjligheter komma att bli gynnsammare, förefaller det icke alls uteslutet, att vi inom en tämligen kort tidrymd skulle kunna återvinna åt vår befolkning samma levnadsstandard som den hade före kriget. Det är detta som vi satt såsom riktmärke. Jag kan icke förstå, att man kan utläsa ur utskottsutlåtandet, att de rekommendationer som där givas innebära, att man vill hålla nere arbetarnas löner efter kriget och förvägra dem en rättmätig andel av produktionen. Nog förefaller det litet egendomligt, — och det har herr Severin i Stockholm påtalat — att man här på allvar vill göra gällande, att inkomsten i samhället d. v. s. den totala lönesumman icke inverkar på priserna. Men det kan vara förklaring till den rekommendation som Sveriges kommunistiska parti ger: man skall höja priserna och man skall höja alla löner, och så har man klarat alla svårigheter under kriget. Det är en ganska orimlig sats.

Jag känner mig verkligen förvånad, när jag hör utskottsutlåtandet utläsas så befängt som av herr Hagberg i Luleå. Det står överhuvud taget ingenting i det utlåtandet som kan ge herr Hagberg i Luleå anledning att draga de slutsatser han gjort. Det är emellertid beträffande en sak som det råder delade meningar mellan mig och honom, och det är när det gäller nyttan och nödvändigheten av att föra en pris- och lönestoppspolitik, och jag hör till dem som säga, att det varit en stor förmån icke minst för Sveriges arbetare, att den politiken blivit genomförd.

Herr Hagberg i Luleå: I anledning av det anförande, som nyss hållits av bankoutskottets talesman, vill jag blott säga, att om bankoutskottet finner utvecklingen tillfredsställande är det blott ett uttryck för hur anspråkslöst bankoutskottet är. Jag tillåter mig erinra om att i mars månad 1941, om jag inte minns alldeles tokigt, gjorde bankoutskottet ett uttalande, att man skulle hejda prisstegringen, och att det t. o. m. fanns möjligheter att sänka priserna. Det var i mars 1941. Jag kommenterade det mycket förstående och sade, att det blott var fråga om vad man hade för medel att rekommendera. Det utnytt-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

jades som bekant inga sådana medel. Sedan dess ha vi haft ungefär hälften av den sammanlagda prisstegring som ägt rum under hela kriget. Jag har i mitt tidigare anförande påvisat, hurusom bl. a. regeringens ekonomiska expert, professor Lindahl, konstaterat, att vi ha inflation, och hur konjunkturinstitutet i sitt utlåtande fastslog, att oavsett pris- och lönestopp fortsätter den inflationsistiska utvecklingen. Då måste jag emellertid säga, att kan bankoutsnittet efter ett sådant konstaterande ändå känna sig tillfredsställt är detta blott ett uttryck för utskottets anspråkslöshet. Nu kanske herr Svedman replikerar: ja, men själva prisnivån har man lyckats låsa fast. Ja, det gjorde man praktiskt taget cirka ett halvt år innan den s. k. löne- och prisstoppspolitiken genomfördes. Såsom jag emellertid sade i mitt första anförande så har den omständigheten, att man för en tid lyckats låsa fast prisnivån, icke minskat inflationsproblemet. Jag anförde ett exempel från Tyskland, där man med stor framgång kunnat hålla en praktiskt taget konstant prisnivå ända sedan krigets början. Jag tror, att partiprisen till senaste årsskiftet icke stigit med mer än 5 procent och levnadskostnaderna med 7 procent. Men jag framhöll också, att jag samtidigt räknade med att man icke kan lösa inflationsproblemet i Tyskland. Där har man det fortfarande såsom en realitet, som förr eller senare kommer att bryta sönder den tyska ekonomien.

Vad jag velat framhålla är, att man med statsmakternas medel visserligen kan för en tid låsa fast prisnivån och hejda en prisstegring, men om man icke skapar betingelser för en förändrad relation mellan varumängd och penningtillgång spränger förr eller senare överflödet på penningkapital de spärrar som man satt med sin prispolitik. Jag menar, att den sakkunskap som här åberopats och som jag antar, att herr Severin i Stockholm icke vill bestrida, själv konstaterat, att regeringen hittills icke löst inflationsproblemet, det är fortfarande lika olöst som tidigare. I detta sammanhang vill jag säga några ord till herr Ericsson i Kinna. Han undrar, hur jag ur bankoutsnittets utlåtande kan utläsa något sådant som att det var fråga om att efter kriget vidtaga åtgärder för att fortsätta den s. k. lönestoppspolitik. Jag utläser detta för min del, och såvitt jag kan föstå har bankoutsnittets förste talesman läst ut ändå mera, ty han talar om att efter kriget skall man inte bara företaga medicinska åtgärder utan till och med kirurgiska ingrepp för att fixera lönenivån vid den deflation, som man förutsätter kommer att äga rum.

Herr Severin fann mitt anförande vara »förvirrat.» Jag skulle önska att herr Severin tog upp en realdiskussion om de konstateranden jag gjorde, nämligen att inflationen är ett faktum oberoende av den väldiga reala lönesänkningen, vidare att inflationen fortsätter oberoende av direktör Söderlunds program, vidare att kapitalisterna kunnat — det utläser jag ur materialet om sparandets ökning — väsentligt öka sina inkomster under kriget, och vidare — och här vill jag understryka att jag generaliserade — att bankoutsnittets åtgärder, där man rekommenderade inskränkt produktion av konsumtionsvaror och konsumtionsförnödenheter, i verkligheten måste öka faran för inflation i stället för tvärtom.

Sedan sade herr Severin, att kommunisterna ville lösa inflationsproblemet genom inkomstökningar. Det ha vi aldrig hävdat. Herr Severin kommer för-gäves att söka i uttalanden, som vi gjort exempelvis i riksdagen eller som förekommit i den kommunistiska pressen, åtminstone om det har varit på den redaktionella avdelningen, finna att man från vårt håll menat att man skulle lösa inflationsproblemet genom att öka inkomsterna. Men herr Severin, jag underströk, att frågan om inkomsterna exempelvis för arbetarna är en fråga om hur man fördelar nationalinkomsten mellan de olika samhällsgrupperna.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Något annat är det härvidlag inte. Då arbetarnas reallöner ha sänkts så och så mycket, har detta återspeglats i en ökad inkomst för andra grupper, och konjunkturinstitutets rapport om det ökade sparandet, att det fördubblats under kriget, ger ju en anvisning på hur denna förändring av inkomstfördelningen har ägt rum i vårt land.

Sedan nämnde herr Severin jordbrukarna. Ja, det var i en särskild situation föregående höst, när det blev ett allmänt missnöje bland jordbrukarna, och vi fäste oss särskilt vid att det var de små jordbrukarna, som voro förbittrade, vilket tog sig uttryck i mjölkstrejk och dylikt. Vi ansågo, att om man i den situationen höjde mjölkpriset med 1 à 2 öre per liter — man tvingades ju retirera från den ursprungliga ståndpunkten — kunde man därmed ha givit ett bidrag, en hjälp, utan att därmed påverka frågan om hur inflationsproblemet skulle lösas. Här höjde man utan vidare brännvinet för någon vecka sedan med 1 krona per liter. Sådana prisförhöjningar finner man fullt i sin ordning, men däremot en prisförhöjning för jordbrukarna, som naturligtvis skulle lett till att fördelningen av nationalinkomsten skulle undergått en viss förändring, tycker man skulle vara så farlig. Detsamma gäller fläskpriset. När det är konstaterat, att bönderna förlora så och så mycket på varje kilogram fläsk de producera, så ge dem denna 50-öring i pristillägg, som det kan vara fråga om! Fläsk bleve ändå en relativt billig vara i betraktande av att levnadskostnaderna äro så höga. Men detta har inte att göra med frågan om inflation. Vi anse — och jag hävdar fortfarande detta, även om herr Severin har en annan åsikt — att den omfördelning av nationalinkomsten, som det här skulle ha handlat om, inte skulle ha inverkat på inflationsproblemet. Vi ha förut hävdad, att arbetarna skulle ha kunnat erhålla full lönekomensation för prisstegringen. Vi ha däremot inte utgått från att arbetarna skulle ha lika mycket konsumtionsvaror som före kriget, ty vi ha inte blundat för det faktum, att framställningen av konsumtionsvaror dels på grund av importspärr och dels på grund av andra omständigheter varit mindre än tidigare. Om man hävdar, att arbetarna skola bara ha så stor inkomst som motsvarar det de kunna få köpa konsumtionsvaror i marknaden för, då är ju den ståndpunkt, som herr Severin intar, logisk. Men vi fråga: skulle det ha varit större risk, om arbetarna hade fått en del av denna nationalinkomst, som man hänför till sparandets område, än att de stora inkomsttagarna fått densamma? Alltså, utifrån detta resonemang ha vi hävdad, att det är en politisk bedömningsfråga, och det är naturligtvis också en fråga om de fackliga åtgärder, som man vidtager, när det gäller att fixera förhållandena mellan å ena sidan profiten och å andra sidan arbetslönerna, men det har återigen — det understryker jag — inte med inflationsproblemet som sådant att göra.

Sedan säger herr Severin att jag ser en skillnad mellan varubrist och köpkraftsökning, i det att jag här ignorerar köpkraftsökningen som inflationsfaktor men tillmäter varubristen avgörande betydelse. Herr Severin menar att det är samma sak, köpkraftsökning och varubrist. Nej, herr Severin, det är inte på det sättet. Varubristen uppstod genom att importen i stor utsträckning spärrades, genom att en så stor del av produktionen av konsumtionsvaror måste läggas ned till förmån för produktion av krigsmaterial och dylikt, genom att vi haft två års dåliga skördar och genom andra omständigheter, men ökningen av köpkraften hänger inte alltid samman omedelbart med minskningen av konsumtionsvarutillgången, ty man ökade ju egentligen inkomsterna först efter prisstegringen. Så var det ju med komensationen på lönerna. Den kom långt efter det att prisstegringen hade ägt rum. Den närmast registrerade den för-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

ändring av prisnivån, som hade skett. När det gäller att klargöra vad som är inflationens orsaker, så tillmäter jag därför icke köpkraftens ökning den avgörande rollen, utan jag tillmäter knappheten på konsumtionsvaror den avgörande rollen. Så har det vidare på grund av att man under kriget tvingats att inrikta produktionen i så hög grad på improduktiva varor uppstått ett förhållande, som ju har frigjort penningkapital. Vi ha fått en spänning, som alltså jämt fortgår, mellan en allt knappare tillgång på varor och allt större tillgång på penningkapital, och däri ligger själva inflationsproblemet. Alltså, menar jag, är det inte riktigt att utav detta bara draga den slutsatsen, att blott och bart en ökning av köpkraften framkallar prisstegring, ty det är uppenbart, att om man nu kan öka framställningen av konsumtionsvaror, kommer inte den förändring av köpkraften, som ägt rum, att kunna pressa prisnivån såsom den kommer att kunna göra, därest man inte lyckas att åstadkomma en väsentlig ökning av konsumtionsvarutillgången.

Jag har tidigare en gång i denna kammare åberopat, att England betalar sina arbetare full kompensation för prisstegringen. Levnadskostnaderna ha i England stigit med 30 % och arbetslönerna beräknar man ha stigit med 32 %. Jag har tidigare frågat och jag kan fråga igen: om England, som befinner sig i krig, har kunnat betala sina arbetare full kompensation för prisstegringen, varför kan inte Sverige göra detsamma. Redan i denna retoriska fråga ligger en belysning av vad jag här skulle vilja framhålla som den väsentliga orsaken till att inte Sveriges arbetare bättre ha kunnat hävda sina reallöner, nämligen den att man har fångats av detta argument, att om arbetarna få full lönekompensation så få vi inflation.

Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att göra dessa kommentarer, och det gör att jag måste göra herr Severin ledsen med att säga, att det är inte jag som känner det svårt att hävda de uppfattningar, som jag här hävdar, om inflationens orsaker. Men jag tycker att det för herr Severin, som — det vill jag också säga — är en mycket förnuftig karl och som av och till gör ibland ganska förnuftiga uttalanden i dessa frågor, borde vara ganska svårt att i riksdagen upprepa dessa av nu senast professor Lindahl och konjunkturinstitutet ihjälslagna påståenden om lönernas inverkan på prisnivån och penningvärdet.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr **Severin** i Stockholm erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! När herr Hagberg förnekade, att kommunisterna ha krävt för arbetarnas vidkommande full kompensation, kom jag faktiskt att tänka på en historia, som berättats om en riksdagsman, som i ett mycket besträngt läge reste sig upp och sade: Herr talman! Jag förnekar fakta!

Det var vad herr Hagberg gjorde i detta fall.

För övrigt förefaller hela denna diskussion om, huruvida vi ha lyckats bekämpa inflationen, för herr Hagbergs vidkommande vara rent terminologisk. Han säger, att inflationen är en verklighet, men den har inte uppkommit på grund av inkomststegringen utan på grund av varubristen. Jag skall också gärna medgiva, att vi ha en viss inflation, men en inflation få vi naturligtvis vid varje inkomststegring, i synnerhet när den sker samtidigt med en minskning av varutillgången. Men man brukar annars aldrig kalla den prisstegring, som utgår från en brist på varor, för inflation. Den prisstegring, som utgår från penningsidan däremot, kallar man för inflation.

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Till sist vill jag säga, att när herr Hagberg talar om full penningkompensation men inte varukompensation, så ligger däri en kommunistisk rekommendation för tvångssparande. Men det skulle ni ha sagt på samma gång, och då skulle åtminstone inte jag gjort någon invändning.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Severin har fullständigt missuppfattat mig, om han ur mitt föregående anförande tror sig kunna utläsa, att jag har bestritt att kommunisterna tidigare krävt full lönekompensation. Jag har tvärt om understrukt, att vi ansågo att arbetarna skulle ha lönekompensation, men han drar slutsatsen därav att jag menat, att arbetarna genom en sådan lönekompensation skulle kunna erhålla samma mängd konsumtionsvaror som tidigare. Det ha vi aldrig någonsin hävdat att de skulle kunna få.

Herr **Ericsson** i Kinna, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Det var av ett visst intresse att höra herr Hagbergs sista anförande. Kommunisterna hävda alltså, att arbetarna skola ha full kompensation i pengar räknat men icke i varor. Detta förutsätter, att de inte skulle få använda de pengar de få till att köpa varor för, ty då skulle vi få ytterligare prisstegring och förvärpa inflationen. Nu har herr Hagberg erkänt, att kommunisterna kräva full kompensation i pengar men inte i varor. De skulle alltså haft samma låga levnadsstandard som nu, men dessutom föreställer jag mig att de skulle fått göra insättningar på bank (tvångssparande) eller köpt lyxbetonade varor.

Jag vill vidare hänvisa till, när herr Hagberg talar om England och att arbetarna där fått full kompensation, att varubristen i England inte är så stor som i Sverige, vilket enligt herr Hagbergs och min mening har betydelse för kompensationsgraden.

Till slut ett ord om att inte lönerna skulle spela någon roll och att det skulle vara utan betydelse, vilka personer som få dessa inkomstökningar. Om en miljonär får 2,000 kr. mera i inkomst, är det inte säkert att han förbrukar denna inkomst i form av efterfrågan på varor, men om en arbetare, som har 1,500 kr. i inkomst, får ytterligare 1,000 kr., är det troligt att han köper upp denna högre inkomst. Det måste väl ligga en skillnad i detta, herr Hagberg, och en stegring av lönerna måste väl inverka på prisutvecklingen

Herr **Hagberg** i Luleå, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Det framgår en klar skillnad mellan herr Severins och herr Ericssons ståndpunkt. Herr Severin menar, att man kan väl säga, att denna förändrade fördelning av nationalinkomsten skall äga rum och arbetarna *endast konsumera en del* av sina inkomster, men han menar att det förutsätter ett tvångssparande. Men det genomföres ju ett slags »tvångssparande» genom ransoneringen.

Nu hävdar herr Ericsson i Kinna i motsats till herr Severin, att man kan inte ge arbetarna full lönekompensation, utan det är bättre att kapitalisterna få större inkomster. Det är den enda förnuftiga slutsatsen man kan draga av detta resonemang.

Herr **Ericsson** erhöll jämväl på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Hagberg har under denna debatt hävdat, att penningmängden inte inverkar på prisstegringen utan det är varuknappheten som orsakat prishöjningarna. Herr Hagberg erkände, att arbetarna kunna aldrig

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

få full kompensation i varor utan endast i pengar. När det inte är möjligt att fördela en större mängd varor till en mycket stor del av nationen, vad är det då för glädje med större penninginkomster? Det finns ingenting mera att dela! Herr Hagberg måste erkänna, att vi förmå inte producera så stora varukvantiteter, att vi kunna hålla konsumtionen uppe.

Härefter anförde:

Herr Hall: Herr talman! Den oväntade debatt, som har uppstått omkring detta enhälliga utskottsutlåtande, har ju blivit något förvirrad på grund av ingripande från herr Hagbergs i Luleå sida. Jag skall inte förlänga den nämnvärt, men jag vill ha sagt att utskottet har inte, som herr Hagberg påstår, uttalat någon allmän belåtenhet med den utveckling, som har skett under kriget. Utskottet har på sidan 5 refererat till det pris- och lönestopp, som infördes under hösten 1942, och har sedan sagt i detta sammanhang, att man har anledning att vara tillfredsställd med vad som sedan dess har skett. Jag tror det är ett omdöme, som det är ganska lätt att stå för, just därför att vi under hela kriget tidigare haft en mycket starkt och hastigt fortgående prisstegring, men att den framför allt genom de åtgärder, som vidtoges av statsmakterna och enskilda i fjol höst, har på ett framgångsrikt sätt bromsats upp. Utskottet har givit ett erkännande åt alla de krafter, som därvid ha medverkat, och det erkännandet bör ju komma fram i detta sammanhang. Man kan säkerligen inte göra hela denna fråga en större otjänst än om man, såsom herr Hagberg, medvetet läser fel i utskottsutlåtandet. Detta sammanhang är dock så klart uttryckt här, att det inte är nödvändigt att komma med några vantolkningar, som herr Hagberg i Luleå gör sig skyldig till.

Det är bara ett par punkter till som jag skulle vilja beröra. Den ena tillhör väl de mera lustiga sakerna. Herr Hagberg har nu förklarat för oss, att lönerna inte kunna inverka i inflationistisk riktning, men så kommer han i förbigående också in på fläskpriset i fjol och säger: ge dem 50-öringen, ty det kan ju inte inverka på prisstegringen, inflationen eller på penningvärdets storlek. Därmed får man också anse, att om fläskpriset inte inverkar, så inverkar väl inte heller de andra prisen. Herr Hagberg skulle alltså nu komma fram till den klyftiga slutsatsen, att varken löner eller priser ha någon inverkan i detta fall. Om herr Hagberg fortsätter en stund till och tar kapitalisternas andel i inflationen och våra förhållanden till utlandet, så kanske han går ifrån klarhet till klarhet, och sedan kan han gott konstatera, att hela den mödosamma tankeverksamhet, som han offrat på detta, har varit alldeles förgäves. Det är kanske så, herr Hagberg, att vi inte alls ha någon inflation.

Den sortens argumentation är ju så förvirrad, att det egentligen inte tjänar någonting till att syssla med den. Man måste väl ändå erkänna, att här finns vissa fakta, som man inte utan vidare kan prata bort. Vill man inte göra det, tjänar det inte heller någonting till att diskutera dessa saker.

Det finns en punkt, som naturligtvis är ömtålig och beträffande vilken det kunde ha varit motiverat, att utskottet sagt någonting, nämligen frågan om den pris- och lönepolitik, som skall föras efter kriget. Att utskottet inte har velat gå in på den saken i vidare mån än att man hänvisat till att det vid ett fredsslut är av vikt att snarast möjligt skapa en stabil prisnivå, beror därpå att man ju är osäker om, hur kriget kommer att sluta och vilka förutsättningar vi då komma att ha att producera varor och att få i gång ett varuutbyte med andra länder. Så länge man inte vet något därom, kan man inte heller med bestämdhet avgöra, vilken lönenivå som bör upprätthållas i vårt land. All erfa-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

renhet visar, att det är när priserna gå nedåt, som arbetarklassen får igen vad den uppoffrade, när priserna gingo uppåt. Så skedde efter förra världskriget, så har skett efter varje ekonomisk kris i världen, som vi ha möjlighet att överblicka, och det är föga sannolikt, att läget efter detta krig skulle bli ett annat. Det är då, som man — det har redan sagts här i debatten — bör se till att de, som nu göra de största uppoffringarna, också få den bästa kompensationen.

Men eftersom dessa ting inte i detalj kunna planläggas, förrän man någorlunda känner förutsättningarna för de närmaste årens ekonomiska politik, tjänar det inte mycket till att nu offra tid på en utförlig diskussion av dessa detaljer.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag skulle, med hänsyn till den sakfråga, som behandlas i det föreliggande förslaget, men framför allt med hänsyn till de utläggningar av politisk och ekonomisk-politisk natur, som gjorts omkring denna fråga, och den roll dessa spela inom breda folklager, ha ansett det välbetänkt, om utskottets yttrande icke hade begränsats till den penningpolitiska sidan av saken, utan också berört den återverkan, som det penningpolitiska läget kan ha i ekonomisk-politiskt avseende.

Nu har emellertid herr Hagberg i Luleå styrt om, att även den sidan av saken kommit upp till debatt. Jag beklagar bara, att debatten sannolikt icke kommer att väcka den uppmärksamhet, som vore motiverad, och att således de bemötanden av herr Hagbergs inlägg, som här gjorts, icke komma att bli kända i någon större utsträckning. Jag vill emellertid ändå för min del bidra med att på ett par punkter visa, hur herr Hagberg argumenterar, särskilt som samma saker framförts tidigare från kommunistiskt håll.

Såsom ett bevis för att den prispolitik, som förts i Sverige under de senaste åren, icke är den rätta, återopar man prisutvecklingen i Tyskland. I och för sig är det rätt märkligt, att man från det håll, som herr Hagberg representerar, tar så starkt intryck av att man i Tyskland lyckats förhindra en prisstegring, men det är ju en underordnad fråga. Man pekar sålunda på att i Tyskland har prismetoden stigit med endast 5 procent. Jag fäster uppmärksamheten på att detta säges också från nazistiskt håll. Låt oss emellertid taga fasta på att prismetoden bara skall ha stigit med 5 procent. Men, herr Hagberg, samtidigt som man anför detta såsom bevis på hur olycklig den i vårt land förda prispolitiken varit för den svenska arbetarklassen, så förtiger man att trots den relativt stabila prismetoden i Tyskland har den tyska arbetarbefolkningen utsugits på ett sätt, som aldrig varit fallet med den svenska. Vad ha då den tyska arbetarbefolkningen, tjänstemän och bönder för glädje av att prismetoden varit stabil?

Herr Hagberg sade, att man i den kommunistiska pressen liksom i yttranden av kommunister i riksdagen förgäves skall söka efter uttalanden, där en lösning av krisen genom ökade löner rekommenderas. Herr Hagberg har nu visserligen själv i sitt näst sista anförande slagit till reträtt på den punkten, men det är kanske riktigt att man inte skrivit något dylikt i den kommunistiska pressen liksom att man från kommunistiskt håll måhända inte sagt något sådant i riksdagen. Hemma på mitt skrivbord ligger emellertid en resolution, antagen av det kommunistiska partiets centralstyrelse när man gav ut den stora parollen om att arbetarnas löner och jordbrukarnas priser skulle ökas. Den resolutionen skola vi inte försöka glömma bort i detta sammanhang, ty annars kunna vi inte få till stånd en allsidig debatt, något som vore tråkigt,

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

då jag tror att herr Hagberg är sakligt intresserad av dessa problem och kanske av det skälet här tagit upp dem till diskussion.

Hur är det i resolutionen med ställningen till frågan om ökade priser åt jordbrukarna? Jo, man säger inte bara att jordbrukarna böra få 50 öre mer på fläskkilot — under höstriksdagen hävdade jag också, att det kunde diskuteras, om det inte vore lämpligt med hänsyn till önskvärdheten av att öka fläskproduktionen och därmed tillgången på fläsk att företaga en höjning av fläskpriset, därest nu inte andra näringspolitiska synpunkter lade hinder i vägen — man begränsar sig, som sagt, inte till detta, utan säger att livsmedelsproducenterna överhuvud taget ha för litet betalt och att priserna böra höjas. Man hade tydligen på känn, att en dylik paroll automatiskt komme att aktualisera frågan om hur de stora konsumentgrupper, som skola köpa jordbrukets produkter, skulle kunna betala dessa ökade priser, och rekommenderade att också arbetarnas löner skulle ökas. Om emellertid de grupper, som producera livsmedel och som köpa livsmedel, skola ha mer betalt, äro vi inne i en utveckling, där priserna liksom i en spiral ständigt stiga uppåt. Det är ju uppenbart, att vi under nuvarande politiska och parlamentariska förhållanden inte kunna föra en sådan politik. Vi kunna inte säga till företagarna: »Var så goda, mina herrar, betala en krona mer om dagen till edra arbetare, men ni få inte ta mer betalt för edra produkter.» Det tror väl inte ens herr Hagberg är möjligt. Resultatet bleve ju bara, att man från företagarkåll skulle komma och säga: »Här se ni våra utgiftskalkyler. Vi måste få de ökade utgifterna kompenserade med ökade priser.» De ökade priserna skulle i sin tur medföra ökad utgift för dem, som skola köpa t. ex. lantbruksmaskiner. Följden av den kommunistiska parollen skulle bli att spiralen ständigt ginge uppåt.

Denna linje är sålunda oframkomlig, och det skulle bli de ekonomiskt svagast ställda i samhället, som i sista hand skulle bli lidande på en dylik historia, alldeles särskilt om den bleve långvarig och förhållandena äro sådana som de nu äro.

Nu återoppar man också såsom ett argument för att de svenska arbetarna böra få full kompensation och att de i varje fall icke behöva gå med på låt mig säga bara 50 procents kompensation, att arbetarna i England ha fått full kompensation. Ja, men herr Hagberg är väl i all rimlighets namn inte främmande för att förhållandena i England — herr Ericsson i Kinna var nyss något inne på den saken — äro helt andra än här i landet, både när det gäller importmöjligheter och varuläget. I England råder inte alls samma varubrist som hos oss, man har där sedan årtionden tillbaka befunnit sig i ett annat läge än vi, när det gäller livsmedelsproduktionen, i det att man inte alls är så beroende av den inhemska produktionen. England är ett land av helt annan geografisk och politisk struktur än Sverige, vilket ju bland annat framgår av att det kan falla tillbaka på sina dominions och kolonier.

Hur kan man då, på det sätt som herr Hagberg gjorde, lättsinnigt slunga ut det argumentet, att i England ha arbetarna fått full kompensation. Skillnaden mellan förhållandena i England och här hemma är ju, som sagt, himmelsvid, framför allt därför att vi genom den blockad, som åstadkommits till följd av utom vår makt liggande omständigheter, ha brist på varor.

Om man från den svenska arbetarvärldens sida under dylika omständigheter skulle ha gått in för hundra procentig kompensation, oavsett om detta stode i rimlig proportion till möjligheterna att förbruka pengarna, så skulle ju resultatet ha blivit att massor av pengar rusat ut på varumarknaden. Och, herr Hagberg, vem är i den situationen bäst ställd: en arbetare, som har 100 kronor

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

i veckan, eller den som har en inkomst av 1,000 eller kanske 2,000 kronor i veckan?

Herr Hagberg kanske invänder, att en sådan situation skulle vi ha kunnat förebygga genom införande av ransoneringssystem. Jag vill säga, att intet ransoneringssystem i världen kan, när det är brist på varor, bli så starkt, att det hindrar uppkomsten av en svart börs, och det är bland annat detta man velat undvika med den politik, som förts här i landet.

Jag vill inte i detta sammanhang yttra mig om, huruvida fördelningen av produktionsresultatet eller överskottet för närvarande är den bästa och den ur de arbetande folkgruppernas synpunkt mest rättvisa. Men ingen lär kunna bestrida, att under nuvarande förhållanden är den förda politiken principiellt sett den riktigaste och naturligaste. När man på ett arbetarmöte träffar arbetare, som upplevde den förra krisen, så säga de utan vidare — herr Hagberg fick också, har det sagts mig, det argumentet emot sig vid en disputation på ett möte här i Stockholm för inte så länge sedan — att vi ha det ofantligt mycket bättre nu än under förra krisen, även om det naturligtvis brister på en del punkter. Jag tycker därför, herr Hagberg, att kommunisterna kunde kosta på sig att åtminstone i någon mån ge erkännande åt den politik, som förts, i stället för att försöka på sätt, som här skett, uteslutande misstänkliggöra densamma.

Till slut skulle jag vilja säga, att när man talar om utvecklingen efter kriget — och jag instämmer i herr Halls yttrande att detta är en ömtålig punkt — så förbiser man ramavtalets konstruktion. På möten med arbetarna tar man gärna upp frågan om ramavtalet och säger: »Se här, vi få nu inte större kompensation än 50 procent och vi komma alltså undan för undan i en sämre ställning. Hur skall det då bli, när kriget tar slut.» Innan jag i detalj hade studerat kompensationsbestämmelserna och satt mig in i, hur det kommer att verka, när prisutvecklingen går nedåt, undrade jag också, om det inte skulle gå så, som herr Hagberg här sagt. Men då frågade en bekant till mig inom fackföreningsvärlden, om jag verkligen hade reda på, hur bestämmelserna verka, när kurvan vänder. Jag började då närmare studera överenskommelsen och upptäckte till min glädje, att den är så konstruerad, att vid ett prisfall sjunka inte arbetarnas löner i samma proportion som priserna, det inträder på detta sätt så att säga automatiskt en stegring av arbetarnas reallöner.

Det förefaller mig, att också när det gäller den sidan av saken borde man kunna kosta på sig ett erkännande i stället för att bara demagogiskt ställa den frågan, hur arbetarna på nytt skola kunna tillkämpa sig samma reallöner som de tidigare haft.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag kan inte låta bli att säga ett par ord till herr Hall, därför att han riktat en anklagelse mot mig, att jag felaktigt återgivit utskottets uttalanden. Han hävdade därvid, att utskottet icke alls var belåtet med det nuvarande läget. Men, herr Hall, jag har icke sagt, att jag ur utskottsutlåtandet utläst någon belåtenhet med det nuvarande läget. Jag har sagt, att herr Svedman som utskottets talesman uttryckt en belåtenhet och att var det så, att han representerade utskottets uppfattning, då var verkligen utskottet mycket anspråkslöst.

Sedan förklarade herr Hall, att jag skulle ha ställt mig på den ståndpunkten, att det är fullkomligt likgiltigt, om priserna och lönerna stiga till följd av den ekonomiska politiken. Det är att tala om helt andra ting. Jag har i och för sig ingenting emot, att man försöker begränsa prisstegringen. Det är klart, att man kan vara anhängare av sådana åtgärder, fastän man samtidigt måste ta hänsyn till om de åtgärder som man härvidlag vidtager mot-

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

verka sitt syfte. Vad jag vill understryka, och det är det väsentliga i denna fråga, är, att de åtgärder, som utskottet rekommenderat, icke lösa inflationsproblemet. Det är detta, som är det väsentliga i hela mitt resonemang. Jag anhåller att få understryka detta ännu en gång. Det är uppenbart, att det är en mycket stor skillnad mellan min uppfattning och herr Severins i Stockholm. Han anser exempelvis, som han sade i sin senaste replik, att knapphetsprisstegringen icke bör betecknas som inflationistisk. Har man den uppfattningen, då har man icke riktigt uppfattat, vari inflationens väsen ligger.

Herr Kilbom trodde sig ha utläst ur ett uttalande från det kommunistiska partiet, att vi begära lönehöjningar för arbetarna. Vi ha begärt kompensation för prisstegringen. Det är vad vi begärt, och det har jag icke förnekat. Det är alldeles överflödigt, att herr Kilbom i detta fall kommer dragande med detta uttalande. Vi ha understrukit, att den nuvarande kompensationen för arbetarna är orimligt låg och att den har pressat ned arbetarnas reallöner till vad de voro någon gång på 1920-talet. Vi ha vidare sagt, att jordbrukarna generellt sett ha för litet betalt. Vi ha överhuvud taget, när vi tagit ställning till jordbrukspriserna, ställt oss på den ståndpunkten, att det första i dag är, att vi få livsmedel och dessa livsmedel måste man ta från jordbruket, och det andra är, att förutsättningarna för att man skall få ett maximum av jordbruksprodukter äro, att jordbruket är lönsamt. Det är ur dessa synpunkter som vi försökt bedöma frågan.

Herr Kilbom sade också, att England hade större möjligheter att erhålla varor och att engelsmännen därför kunnat giva sina arbetare full lönekomensation. Jag medger, att England har större möjligheter att erhålla varor, men det är ju uppenbart, att varorna för England ställa sig mycket dyra. Även om man kan importera, så äro kostnaderna för importen så stora, att de närmast göra det svårare för England än för Sverige att giva full lönekomensation.

Jag vill instämma i vad herr Kilbom till sist sade, att ingen ransonering i världen kan förhindra uppkomsten av en svart börs, därest det blir å ena sidan en verkligt stor inskränkning av varutillgången och å andra sidan en ökning av köpkraften eller låt mig säga bara ett bevarande av köpkraften. Det är alldeles riktigt, herr Kilbom, och därav framgår, att vad som är det väsentligaste, om man skall motverka inflationen, är att öka produktionen av konsumtionsvaror. Men man får icke öka vilken produktion som helst, icke produktionen av improduktiva varor utan just produktionen av sådana förnödenheter, som vi behöva för vårt dagliga liv, såsom kläder, livsmedel, bostäder, husgerådsartiklar o. s. v. Endast en sådan ökning av produktionen kan motverka inflationen.

Jag konstaterar, att trots alla inlägg, som gjorts här, har man icke kunnat övertyga mig om att man kommer till rätta med inflationsproblemet på de vägar, som utskottet här rekommenderar. Jag konstaterar alltså, att de uttalanden som gjorts av professor Lindahl och av konjunkturinstitutet stå sig. Inflationen fortsätter, alldeles oberoende av det söderlundska programmet.

Herr Kilbom: Herr talman! Nu tycker jag, att även om debatten icke slutar på grund av talarbrist så kan den sluta på grund av herr Hagbergs sista anförande. Han säger nämligen där bland annat, att det är klart, att om vi icke kunna få tillräckligt med varor och å andra sidan få stegrad köpkraft genom högre löner, så måste därav följa inflation. Men, säger han, då skola vi se till, att vi producera varor, så att den första förutsättningen för en inflation icke inträder. Det är dock massor av varor, som *icke kunna* produceras i landet

Fortsatt befrielse för riksbanken från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

och som representera en stor del av vad hushållen i normala fall behöva, såsom kaffe, te, kryddor, kläder o. s. v. Hur skola vi ersätta dessa varor? Vi kunna icke heller åstadkomma 100-procentig ersättningstillverkning tack vare knappheten på exempelvis olja, kol, metaller o. s. v. Det finns således ingen möjlighet att komma ifrån det faktum, att vi måste få stegrad knapphet på varor. Vi kunna under dylika omständigheter icke släppa lös penningströmmen och låta köpkraften ökas hur som helst. Vi måste begränsa den och kanalisera den. Annars få vi ovillkorligen en inflation av mycket, mycket allvarligt slag, som inte minst går ut över arbetarklassen.

Med herr Hagbergs sista erkännande tycker jag, att han slagit till återtag på varenda punkt, han dragit upp i debatten.

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Jag skulle bara vilja göra ett konstaterande till sist, ehuru debatten pågått så länge. Det är mycket intressant att konstatera, att kommunisten herr Hagbergs ställning är den, att om knapphet på varor inträder, medan inkomsterna äro desamma, så inträder en prisstegring. Det är riktigt, och denna prisstegring säger herr Hagberg, innebär inflation. Detta är väl en terminologisk fråga; vi kunna ju kalla den så. Vilja då kommunisterna undkomma inflation? Det finns nämligen åtminstone teoretiskt sett en möjlighet att undkomma även denna knapphetsinflation, om man sänker alla inkomster i samma mån som varutillgångarna sjunka. Därmed kan man nedbringa köpkraften, så att den fortfarande passar till varutillgången. Spänningen mellan varutillgång och köpkraft blir densamma och priserna desamma. Vilja kommunisterna vara med på denna allmänna inkomstsänkning för att undgå inflation? Det skulle intressera mig, om herr Hagberg ville svara mig på denna fråga.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Den fråga som herr Severin ställde skulle jag vilja besvara med ja. Det är klart, att vi vilja undvika inflation, och jag har polemiserat mot utskottets utlåtande, just därför att det icke tar fasta på de åtgärder som kunna förhindra en inflation utan rekommenderar åtgärder som enligt vår uppfattning kunna verka i rakt motsatt riktning. Men om herr Severin däremot med sin fråga menar, att man för att undvika inflation skall sänka hela befolkningens köpkraft, då måste jag besvara denna fråga med nej. Däremot är jag med om att en sänkning må ske av de stora inkomsttagarnas köpkraft. Det har jag icke alls något emot. En generell sänkning av köpkraften — för att hålla mig till herr Severin — har bara teoretiskt intresse, enär den icke går att i praktiken genomföra, och då tjänar det icke någonting till att här diskutera den. Herr Severin vet lika bra som jag, att det icke går att genomföra en generell köpkraftsänkning, och därför är hans fråga meningslös i detta sammanhang.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogos vart efter annat bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt eldaren och gårdskarlen vid riksbankens avdelningskontor i Linköping Anders Petter Qvists änka; och

nr 66, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 14.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 30 april 1943 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 246, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, för riksdagen framlagt vissa förslag angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om tillverkning av potatismjöl;
- 2) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 28 juni 1941 (nr 488) angående mjölkavgift;
- 3) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 7 juni 1935 (nr 279) angående slaktdjursavgift;
- 4) förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 11 juni 1937 (nr 369) angående utförselbevis för råg och vete;

dels ock

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder till reglering för nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i dess motivering angivna riktlinjer; samt

2) för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under nionde huvudtiteln anvisa a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 99,000,000 kronor;

b) till Kostnader i samband med svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 41,500,000 kronor;

B. att följande motioner, nämligen I: 13 och II: 28, I: 37 och II: 59, I: 143 och II: 206, I: 190 och II: 274, I: 269 och II: 401, I: 285 och II: 404, I: 292 och II: 411, I: 296 och II: 414, I: 297 och II: 423 samt I: 298 och II: 421 ävensom II: 82, II: 139, II: 273, II: 402, II: 412, II: 413, II: 420 samt II: 422 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Gustafson* i Vimmerby, vilken ansett, att sista stycket å sid. 22 i utskottets utlåtande bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

2) av herrar *Näslund* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som angivits i denna reservation;

3) av herrar *Alfred Andersson* och *Svedberg*; samt

4) av herr *Gabrielsson*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Under remissdebatten deklarerade jag såsom min och mina politiska meningsfränders uppfattning, att det mindre jordbrukets svårigheter otvivelaktigt utgöra ett av vårt lands största och mest aktuella socialekonomiska problem i nuvarande

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

tid. Jag skulle i dag, när ett alldeles osökt och naturligt tillfälle därtill ges, vilja ytterligare understryka detta påstående.

Det finns otvivelaktigt mycket betydande grupper av mindre jordbrukare, vilka icke kunnat följa med övriga kategorier av medborgare i fråga om allmän standardhöjning. För de mindre jordbrukarnas vidkommande gäller att en farlig eftersläpning beträffande inkomstökningen präglar läget. Detta är inte bara för småbrukarna själva ett trist faktum; förhållandet blir ju i det långa loppet ytterst olyckligt ur samhällssynpunkt. Att hundratusentals människor trots hårt slit och mödosamt arbete få den ekonomiska klyftan mellan sig och övriga folkgrupper vidgad i stället för minskad, är naturligtvis i längden ett ohållbart tillstånd. I den mån statsmakterna kunna öva inflytande härutinnan, måste, enligt vårt sätt att se, målsättningen vara att jordbruksbefolkningen tillerkännes samma reala levnadsstandard som andra folkgrupper. Detta har också blivit direkt utsagt i den motion, som har väckts från folkpartihåll.

Nu kan visserligen invändas — och det sker också rätt ofta — att det väl låter säga sig att jordbruksbefolkningens reala levnadsstandard skall vara densamma som andra folkgruppers, men att det är mycket svårare både att angiva vad man verkligen menar med uttrycket »samma reala levnadsstandard» och att visa, hur programmet skall kunna genomföras. Sant är också att förhållandena i de enskilda fallen kunna vara oerhört olika även där samma yttre betingelser för existensen synas förefinnas. Men jag har svårt att se, att man kan komma någonstans med härklyverier i den stilen. Känd sak är så god som vittnad. När ingen vill och ingen kan bestrida, att det mindre jordbruket befinner sig i ett bekymmersamt läge, blir den ovillkorliga konsekvensen, att man har skyldighet att målmedvetet sträva efter att åstadkomma en ändring, d. v. s. i detta fall en lyftning på förnuftiga betingelser av de eftersatta grupperna inom jordbruket.

Utskottet säger på tal härom, att jordbruksarbetarnas levnadsstandard snarast möjligt bör bringas i nivå med andra jämförliga grupper. Jag har naturligtvis ingenting alls att invända mot denna utskottets principdeklaration, men jag frågar nu, om utskottets formulering skall tydas så, att man bara siktar till att stödja jordbrukets lönearbetare eller om i det av utskottet använda uttrycket »jordbruksarbetarna» inkluderas också småbönder och småbrukare. Endast under den bestämda förutsättningen att utskottet verkligen menar, att till jordbruksarbetarna höra småbönder och småbrukare samt att alla de missgynnade skola bli delaktiga av statsmakternas strävanden att skapa jämvikt och balans, d. v. s. större rättvisa, kan utskottets uttalande godtagas av oss. Det är högeligen önskvärt att klart besked ges på den punkten.

I detta sammanhang bör observeras bondeförbundets ställningstagande beträffande en detalj, men en mycket intressant sådan — eller man kanske rättare bör säga ställningstaganden, ty hur underligt det än låter, förefaller det att finnas två ståndpunkter beträffande samma detalj. Å ena sidan instämma bondeförbundets representanter i utskottets uttalande, att det av Kungl. Maj:t meddelade beslutet rörande prissättningen på jordbrukets produkter under nästa regleringsår icke föranleder någon erinran från utskottets sida, men samtidigt påyrkar man att den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften i lönehänseende redan i *nuvarande läge* beredes en bättre ställning. Jag gör den reflexionen, att sakdebatten skulle vinna oerhört på att vi finge upplysning om, hur detta sista önskemål i praktiken skall kunna realiseras. Jag har svårt att tänka mig, att man med detta uttalande verkligen avser att påstå, att lantarbetsgivarna, både de större och de mindre, betala sina arbetare en i *förhållande till nuvarande produktpriser* alltför låg lön och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
att det är berättigat med en höjning av lönerna. Men hur skall man egentligen tolka detta uttalande från bondeförbundshåll? Jag tror att det är mycket önskvärt, ja, nödvändigt, att exempelvis herr Gustafson i Vimmerby, när han nu kommer till orda, är vänlig att skapa klarhet på denna litet dunkla punkt.

Med den från folkpartihåll väckta motionen ha vi velat klargöra vår redobogenhet att vara med om att hjälpa det mindre jordbruket på alla de sätt, som äro praktiskt möjliga. Jag understryker, att för den svenska landsbygden som helhet tagen är det utan tvivel det mindre jordbrukets problem, som är den mest brännande frågan och som kräver det största beaktandet från statsmakternas sida. Vid behandlingen av de konstruktiva problem på längre sikt, vilka här måste lösas, är det av vikt, att man söker bevara en så stor självvägande bondebefolkning, som de ekonomiska förhållandena i vårt land medgiva, icke minst en så stor *småbondebefolkning* som möjligt. Utskottet meddelar, att de i vår motion framförda synpunkterna komma att beaktas i nu pågående utredningar inom 1942 års jordbrukskommitté. På samma gång jag med tillfredsställelse noterar detta, vill jag så starkt som möjligt stryka under att till de frågor, vilka enligt motionen böra utredas, hör även spørsmålet, hur en prisdifferentiering och ett produktionskostnadsstöd till förmån för det mindre jordbruket *efter kriget* lämpligen skall utformas och finansieras. Jag måste säga, att vi tillmäta detta en synnerlig vikt.

De krav som kunna resas med omedelbar verkan till förmån för det mindre jordbruket ha i hög grad sammanhang med årets prisuppgörelse. Från folkpartiets sida ha vi hävdad, att småbrukets intressen därvid borde beaktas i ökad utsträckning. Principiellt erkännes också i propositionen, att så bör ske. Kungl. Maj:ts förslag till regler för producentbidragets utbetalande synes emellertid vara synnerligen oförmånligt för en stor grupp mindre jordbrukare. Från alla partier har också missnöje anmälts med detaljerna i detta förslag.

Det är då ägnat att förväna, att utskottet föreslår, att riksdagen skall skjuta alltsammans ifrån sig och giva Kungl. Maj:t obegränsad handlingsfrihet. Läget är emellertid icke i något avseende sådant, att ett dylikt förfaringsätt kan anse vara motiverat. Såvitt jag kan finna, anvisar den av herrar Näslund och Svensson i Ljungskile till det föreliggande betänkandet avgivna reservationen en både tekniskt och ekonomiskt framkomlig väg att bereda det mindre jordbruket en smula ökad rättvisa i jämförelse med regeringsförslaget. Denna reservation realiserar också från andra partier framkomna önskemål, så långt detta i nuvarande läge är möjligt och rimligt. Sålunda har i fem olika motioner, varav två väckts i båda kamrarna, begärts att årsregleringen skall bibehållas. Detta krav realiserar otvivelaktigt genom ett bifall till den förut nämnda reservationen. Vidare föreslås i tre olika motioner, vilka väckts i båda kamrarna, att bidraget skulle utgå med 4 öre per 650 kg. Härtill kommer en motion av herr Hansson i Skediga, vari yrkas på 5 öre per 650 kg samt en av herr Lindmark, avseende 4 öre per 500 kg. Samtliga dessa motioner bliva i allt väsentligt förverkligade genom ett bifall till folkpartisternas reservation.

Herr Allan Andersson med flera socialdemokrater har i olika motioner föreslagit, att den grundkvantitet varpå 4 öre skulle utgå borde böjas från 200 till 300 kg. Herr Andersson synes i utskottet ha fränfallit detta krav, under det att ett par av hans meningsfränder prutat ned höjningen från 100 till 75 kg. Det är också svårt att förstå, varför socialdemokraterna skola motsätta sig en hjälp till småbruket i den omfattning, som föreslås i herrar Näslunds och Svenssons reservation. Jag konstaterar slutligen, att vad angår 25-hektarsgränsen. så äro utskottet och reservanterna på den punkten eniga.

Med vad jag yttrat om de principiella och praktiska anmärkningarna mot

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

utskottsförslaget har jag velat säga, att det synes, som om alla de, vilka med nu tillgängliga resurser vilja göra det bästa möjliga av jordbruket, skulle kunna samla sig omkring herrar Näslunds och Svenssons reservation, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Björling, Malmborg, Nilson* i Eskilstuna och *Nilsson* i Norrlångträsk.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp:** Herr talman! Det var intressant att höra den siste ärade talaren uttala sig om det mindre jordbruket. Men då herr Österström frågade, på vad sätt man skulle få en förbättrad ställning för det mindre jordbruket därigenom att lantarbetarna finge en bättre ställning, då förstod jag, att herr Österström icke hade hela sammanhanget riktigt klart för sig. Den som är beroende av en sysselsättning inom en viss näringsgren kan inte få en bättre ekonomisk ställning med mindre än att näringsgrenen såsom sådan får möjlighet att bättre betala dem som äro sysselsatta inom densamma. Hela problemet är upplagt på det sättet, att såväl arbetskostnader som andra kostnader ingå i utgiftskalkylerna, och om utgiftskalkylerna belastas med högre arbetslöner, så innebär detta, att de som själva utföra arbetet på sin jord, alltså de mindre jordbrukarna, på detta sätt få en bättre betalning för det arbete som de utföra. Följaktligen ha lantarbetarna och de jordbrukare som själva utföra arbetet på sitt jordbruk samma intresse.

Jag har velat taga till orda redan nu för att förklara detta, om herr Österström skulle sväva i dunkel i fråga om själva uppläggningsen av dessa saker. Det är ju den uppläggning som vi haft under de sista åren. Vi ha sett, att lönekontot ökats från 790 miljoner kronor till 1,080 miljoner kronor. De som arbeta i jordbruket utgöras till 34 procent av lönearbetare och till 66 procent av egna brukare, och bland dessa egna brukare finnas i första hand mindre jordbrukare, som själva utföra arbetet på sitt jordbruk.

Jag skulle sedan, då jag icke har något att erinra mot vad utskottet härutinnan har sagt, bara vilja säga, att när man vill försöka ordna det på ett bättre sätt för de mindre jordbrukarna, så skall man naturligtvis icke begränsa sin månhet om dem till dessa bidrag, som mera äro av social natur. Jag menar, att dessa 43 miljoner kronor, som sammanlagt utgå i producentbidrag, utgöra en försvinnande bråkdel av dessa 1,080 miljoner kronor, som utgå i löner för hela jordbruket. Då det, såsom herr Österström sade, är över 100,000, som ha en mindre bruksningsdel, och då dessa ha relativt stor andel av dessa 1,080 miljoner kronor, så betyda dessa 43 miljoner kronor relativt litet.

Vad som nu föreslås i den reservation som herr Österström förordar, innebär till synes en förbättring i förhållande till detta lilla producentbidrag. Vad som innefattas i propositionen, grundat på livsmedelskommissionens förslag och på vad dess råd och även de ekonomiska och fackliga organisationerna tillstyrkt, är ju, att man av dessa producentbidrag skall betala ut ett visst belopp för en mindre kvantitet, men att man skulle få ett visst belopp över, som skulle användas för att tillgodose ett behov som kan föreligga, därest skörderesultatet blir väsentligt sämre på vissa ställen. Med detta belopp skulle man även tillgodose innehavarna av mindre jordbruk som få ett sämre ekonomiskt resultat på grund av skördeförhållandena. Om man går reservanternas väg, då lämnar man kvar endast något över 3 miljoner kronor för att hjälpa de mindre jordbrukare, som eventuellt drabbas av ett dåligt skördeutfall. Man kan, har det sagts, då i stället gå en annan väg för att skaffa mera pengar. Man kan taga av det s. k. prisutjämningsbidraget. Nu är det att märka, att

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

prisutjämningsbidraget hela tiden ingått som ett led i mjölkprispolitiken och faktiskt kan sägas motsvara en del av mjölkpriset. Det uppgick tidigare till 1 öre per liter men har under senare år utgått per kg smörfett. Tager man i anspråk en del av prisutjämningsbidraget för att hjälpa dem, som fått dålig skörd, innebär detta, att hjälpen lämnas på bekostnad av de mindre jordbrukare, som herr Österström nyss talade om och som han ömmar så varmt för. Med mindre jordbrukare menar man väl från realistiska synpunkter dem som lämna procentuellt sett den större tributen till folkhushållet. Den mjölkkvantitet, som levereras av dem, vilka leverera 200 kg mjölk i månaden, uppgår endast till ungefär 36,000 ton om året av 2.7 miljoner ton, medan de, som lämna mellan 1,000 och 2,000 kg och däröver per månad, leverera ungefär 600,000 ton. Då de följaktligen få en mindre andel av producentbidraget och om man därtill skall taga av prisutjämningsbidraget, som faktiskt utgör en del av mjölkpriset, begår man ovillkorligen en orättvisa mot dem, ty de få lägre mjölkpris.

Detta är ju icke att främja intresset för produktionen. Man stärker icke den ekonomiska ställningen för dem, som driva de verkliga familj jordbruken. Jag skulle vilja tillägga, att det är kanske dessa, som drabbas hårdast, ty om de nått en viss ålder och icke ha barn hemma, så behöva de leja arbetskraft. De ha i regel svårt att anskaffa arbetskraft till avtalsenliga löner. Om de icke behöva leja arbetskraft, därför att de ha barn hemma, som kunna hjälpa till i jordbruket, så är det rimligt, att barnen få betalt efter enahanda grunder, som gälla för andra jordbruksarbetare.

Av denna anledning förefaller det mig, som om det icke vore lyckligt att beröva Kungl. Maj:ts möjlighet att ingripa till ytterligare hjälp åt dem som drabbas av sämre skörd utan att dessa och andra, som reservanterna föreslå, skola få allmänna mjölkpriset nedsatt. Vi ha ju endast ett begränsat belopp att röra oss med. Icke ens reservanterna ha yrkat på att man skulle ställa mera pengar till förfogande. Under sådana förhållanden förefaller det mig icke riktigt att avdela ett så litet belopp för extratillägg på mjölken inom områden, som eventuellt komma att drabbas av dåliga skördar. Utskottet har ju i enlighet med livsmedelskommissionens förslag föreslagit extra tillägg till mjölkpriset bland annat i Norrland samt föreslagit, att sådana tillägg även skola utgå i Värmland med flera landsdelar, där det visat sig, att produktionsbetingelserna äro relativt dåliga. Då dessa bidrag tillkommit av sådana orsaker, som jag tidigare omnämnt, är det riktigt, att bidragen i första hand komma dessa områden tillgodo. Då vi nu se på utvecklingen av vegetationen, skola vi icke glömma, att det kan finnas områden även i det småländska höglandet, där man arbetar under relativt ogynnsamma förhållanden. Skulle skörden i dessa områden slå fel, är det ju rimligt, att det finns ett visst belopp till Kungl. Maj:ts förfogande för att livsmedelskommissionen skall kunna anpassa mjölkpriset på ett tillbörligt sätt.

Sedan få vi icke glömma en annan sak. Mjölkproduktionen i sin helhet kan ökas så att det, om man följer de föreslagna linjerna, kan hända, att det icke ens blir 3.3 miljoner kronor över. Skall man då giva extra tillägg till mjölkpriset i de områden, där skörden varit dålig, får man, om man följer reservanternas väg, taga av vad alla betrakta såsom en del av mjölkpriset, nämligen prisutjämningsbidraget, vilket infördes för att man icke skulle behöva belasta konsumenterna vare sig med 1 öre per liter mjölk eller 25 öre per kg smör. Av denna anledning förefaller utskottets ståndpunkt riktigare. Det är alldeles självklart, som utskottet säger, att om undersökningarna ytterligare ge vid handen, att man kan tillämpa ett annat beräkningssystem, så skall man naturligtvis göra det, men — det är jag angelägen att framhålla — man

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

skall då icke använda beloppet, så att det blir så liten marginal kvar som det skulle bli enligt reservanternas förslag. Man bör naturligtvis välja det system, som kan anses vara det bästa. Ingenting bör få stå hindrande i vägen, när det gäller att pröva, om ett tekniskt system är lämpligare än ett annat.

Herr Österström talade om att det invänts, att det skulle vara mycket besvärligt att åstadkomma en årsutjämning. Såväl livsmedelskommissionen som utskottet har ju sagt, att man bör tillämpa en årsutjämning, om det låter sig göra, men det kostar mellan 2 miljoner kronor och 3 miljoner kronor. Jag frågade i går ordföranden i livsmedelskommissionen, och han förklarade, att man naturligtvis kunde företaga en utjämning på öret, men de tabeller, »lat-hundar», som finge lov att tryckas och skickas ut till mejerierna, bleve mycket stora, även om man nöjde sig med ojämnheter på 5 kronor. Skulle riksdagen vilja gå ännu längre och genomföra fullständig utjämning, så får det väl sättas ut i tabellerna på vems tillskyndan de upprättats och gjorts så vidlyftiga, att de blivit verkliga labyrinter.

Jag begärde ordet för att på ett så tidigt stadium som möjligt säga herr Österström, att det verkar så, att om lantarbetarna få sin berättigade del av vad jordbruksproduktionen ger, så få småbrukare och småbönder ökade inkomster genom att de få högre ersättning för utfört arbete. Tjugosjumannakommittén är för närvarande sysselsatt med att undersöka, huruvida kalkylerna äro riktiga eller icke.

Herr andre vice talmannen **Österström**: Herr talman! Jag måste säga herr statsrådet, att jag är en aning förbluffad över den smula av irritation, som jag spårade i inledningen till statsrådets anförande. Herr statsrådet förmodade, att jag icke annat sammanhanget, när det gällde jordbruksarbetarna. Det är möjligt, att herr Österström uttrycker sig mycket otydligt, när han talar, men han hade nu den åsikten, att uttrycket jordbruksarbetare är, jag säger icke illa valt, men dock så pass egendomligt valt, att det var angeläget, att man klarade ut, huruvida utskottet till gruppen jordbruksarbetare räknade småbönder och småbrukare. Under den förutsättningen godkände herr Österström alla uttalanden och hade ingen invändning att göra. Såvitt herr Österström nu förstår, har statsrådet förklarat, att man i detta sammanhang i gruppen jordbruksarbetare räknar in småbönder och småbrukare, och då är saken klar, herr Österström är nöjd med statsrådets förklaring å utskottets vägnar.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Den nu föreliggande jordbrukspropositionen liksom också det föreliggande utskottsutlåtandet bjuder på en avvikelse från vad vi under de senaste åren varit vana vid att finna i jordbrukspropositioner och utskottsutlåtanden. Detta sammanhänger med den omständigheten, att man innevarande vår gått in för att verkställa prissättningen på jordbrukets produkter redan före vårsåddens början. I och med att så har blivit fallet, så har ju också propositionen kommit att huvudsakligen syssla med de regleringsanordningar i olika hänseenden, som måste till för att man skall kunna fullfölja den prissättning, som Kungl. Maj:t redan tidigare fattat beslut om. Jordbruksutskottet har ju också i allt väsentligt tillstyrkt den kungl. propositionen, och med hänsyn till dessa förhållanden skulle det måhända icke finnas anledning att fördjupa sig i detaljer. Jag skall därför inskränka mig till att med några få ord beröra ett par saker.

Svenska spannmålsbolaget har föreslagit, att man i höst skulle i fråga om brödspannmål och korn återgå till systemet med prisorter. Departementschefen har också tagit upp detta förslag i propositionen, ehuru departementschefen har behandlat förslaget på ett sätt, som jag måste uttala min stora tillfreds-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

ställelse med. Hade det varit på det sättet, att ett återinförande av systemet med prisorter skulle skett i den mycket begränsade omfattning i fråga om antalet prisorter, som spannmålsbolagets förslag innebär, så måste jag säga, att jag för min del skulle ha hyst mycket stor oro inför återinförandet av detta system. Följden skulle otvivelaktigt ha blivit, att inom de områden, där man endast har ett fåtal prisorter med ty åtföljande långa avstånd för de jordbrukare, som bo långt bort ifrån prisorterna, skulle dessa jordbrukare ha fått taga på sig betydande omkostnader för att frakta fram brödspannmålen till prisorterna. Nu har emellertid departementschefen gjort ett uttalande om att det är nödvändigt att tillse, att prisortssystemet anordnas på ett sådant sätt, att jordbrukarna icke oskäligt betungas i fråga om fraktkostnader för spannmålen. Herr Werner i Höjen med flera har väckt en motion, där man understrukt nödvändigheten härav, och utskottet har ju också för sin del mycket starkt understrukt önskvärdheten av att all möjlig hänsyn tas till vad som i det fallet har anförts såväl av departementschefen som i motionen. Jag tillåter mig också att ifrån denna plats uttala den förhoppningen, att det skall visa sig möjligt att återinföra prisortssystemet på ett sådant sätt, att de olägenheter, som statsrådet själv befarat skulle kunna uppstå, icke skola inträffa.

Det är ytterligare en sak, som jag skall tillåta mig att beröra i detta sammanhang, nämligen frågan om producentbidraget. Livsmedelskommissionen har ju till Kungl. Maj:t lagt fram förslag till en i viss mån förändrad användning av de medel, som hittills tagits i anspråk för utbetalande av producentbidrag. Departementschefen har ju också i propositionen upptagit detta livsmedelskommissionens förslag. Jag vill för min del säga, att det är en mycket erkännansvärd åtgärd, att man på detta sätt söker skapa en ordning, som i något större grad än hittills söker att tillgodose det mindre jordbrukets utövare i ekonomiskt hänseende.

Den mängd av motioner med olika slags yrkanden, som har väckts närmast i anslutning till frågan om producentbidragets användning, visar ju också det stora intresse, som från skilda håll knyter sig till just denna fråga.

Emellertid skulle jag för min del vilja säga, att det är en mycket besvärlig sak, även där den allra bästa vilja finnes, att kunna få fram ett sådant system för producentbidraget, att man kan skipa fullständig rättvisa åt alla håll. Det är oändligt svårt att göra detta. Jag tror ej, att man går för långt, om man säger, att varken propositionen eller någon av de framförda motionerna i ämnet kan göra anspråk på att deras förslag icke skulle kunna göras till föremål för någon som helst erinran.

Jag kan ju för min del säga, att ehuru jag har varit mycket intresserad för att en omläggning skulle komma till stånd i fråga om producentbidragen, som toge sikte på att man skulle kunna i ytterligare omfattning hjälpa just de mindre jordbrukarna, har jag dock i utskottet känt någon tvekan, när det gällt att på sätt utskottet här förordar slutgiltigt överlämna denna fråga till Kungl. Maj:ts avgörande. Jag har känt denna tvekan huvudsakligen därför, att jag måst säga mig, att när det ej varit möjligt för utskottet att ena oss om ett antagbart förslag, så är det sannerligen ingen lätt uppgift, som man i detta fall lägger på Kungl. Maj:ts axlar. Jag rent av förutser, att hur man än från Kungl. Maj:ts sida kommer att bemöda sig i just detta ämne, kommer man alltid att från ett eller annat håll rikta erinringar mot det system, som till slut fastställs.

Jag tror dock, att man i viss mån i jordbruksutskottets utlåtande har givit ett par anvisningar, som kanske göra det lättare för Kungl. Maj:t att slutgiltigt fastställa formerna för dessa producentbidrag. Utskottet har nämligen i ett

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

par meningar gjort vissa uttalanden om vad som i detta fall bör beaktas. Den ena saken, som jag vill mycket starkt understryka önskvärdheten av att man tar under övervägande, är att vid årets slut göra en efterreglering, som skulle i många fall giva åt de mindre jordbrukarna en något bättre ställning i fråga om producentbidragens utnyttjande än därest icke efterreglering ägde rum.

Det är riktigt som det sagts, att en sådan efterreglering stöter på stora svårigheter, men det förhåller sig på det sättet, att sedan livsmedelskommissionen avlämnat sitt förslag och propositionen skrevs har man ju genom de ytterligare överväganden och utredningar, som skett inom livsmedelskommissionen, kommit underfund med, att man skulle kunna göra upp tabeller, som icke behöfve bli alltför omfattande och som möjliggjorde att man vid mejeriföretagen skulle kunna verkställa en sådan där efterjustering vid årets slut.

Jag kan alltså, ehuru, som jag nämnde, jag hyser en viss tvekan på denna punkt, ansluta mig till vad utskottet anfört i fråga om producentbidragen. Jag gör det så mycket hellre som även jag för min del måste giva uttryck åt önskemålet att man, hur man än ordnar med dessa producentbidrag, dock försöker att ställa det på det sättet, att man av dessa medel får över ett icke alltför ringa belopp, som kan användas till särskild prisdifferentiering inom sådana orter, där måhända svag skörd och sämre produktionsförutsättningar nödvändiggöra, att man genom extra anordningar bispringer de mindre jordbrukarna.

Med detta skall jag lämna dessa båda frågor, som jag något sökt beröra, och jag skall tillåta mig att yttra några ord om en annan sak.

Redan vid riksdagens början väckte man från vårt partis sida motioner i kamrarna, där man hemställde, att riksdagen skulle uttala, att vid fastställandet av direktiven för prissättningen på jordbruksprodukter inkomsten för jordbrukarna måtte räknas så, att timlönen för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften kunde höjas till samma nivå, som gällde för grovarbetare på landsbygden. När man från vårt håll förde fram dessa motioner, var det huvudsakligen två skäl, som voro vägledande. Det ena skälet var, att man redan ur rättvisesynpunkt måste säga sig, att vi måste oavvisligen söka komma fram till en sådan löneställning för den i jordbruket sysselsatta arbetskraften, att denna i inkomsthänseende och i levnadsstandardhänseende kunde tåla en jämförelse med andra medborgargrupper i detta land.

Det är nog för kammarens ledamöter mer än väl känt, att redan om man väljer jämförelsen jordbruksarbetare kontra industriarbetare och andra arbetargrupper är det ett betydande svalg befast mellan dessa båda grupper i inkomsthänseende. Om jag icke minnes alldeles fel uppgick ju löneläget under året närmast före krigsutbrottet för industriarbetare till något sådant som i genomsnitt 1 krona 42 öre per timme, dock att i den lägsta dyrortsgruppen denna timförtjänst för industriarbetare utgjorde omkring 1 krona 18 öre per timme. Vid denna tidpunkt lågo jordbruksarbetarnas löner ungefär vid 66 à 67 öre per timme. Sedan dess har ju en förbättring ägt rum i fråga om lönerna såväl för jordbruks- som industriarbetare. Man räknar med att timlönen för industriarbetare i genomsnitt stigit med 33 öre sedan krigsutbrottet, medan lantarbetarnas lön per timme har stigit med ungefär 32 öre. Alltså har stegringen i lantarbetarnas löner sedan krigsutbrottet varit något mindre än stegringen för industriarbetarna.

Om man då ser på den betydande skillnad i lönehänseende, som föreligger mellan båda dessa grupper i vad det gäller själva grundlönerna före kriget, måste man konstatera, att den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften i nuvarande läge intager en mycket pressad ställning ekonomiskt sett. Alltså synes det ur rättvisans synpunkt vara påkallat, att man får en ändring till stånd i det av mig nu berörda hänseendet.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Men det finnes också ett annat skäl, som i detta nu i alldeles särskild grad påkallar, att en sådan förändring kommer till stånd. Det har ju visat sig under de senaste åren, och den saken har accentuerats i alldeles särskilt hög grad under innevarande vår och sommar, att det är mycket svårt för jordbruket att skaffa sig arbetskraft till de s. k. avtalsenliga lönerna. Det är för övrigt mycket begripligt, att så måste vara fallet. Det är ju ingen svårighet för arbetare ute på landsbygden att i detta nu söka sig ut i exempelvis skogsarbete och torvtäkt och dylikt och där få löneinkomster som väsentligt överstiga dem som jordbruket för närvarande betalar och kan betala.

Med hänsyn till det försörjningsläge, som nu råder i landet, menar jag, att det är mer än annars nödvändigt att man, med beaktande av vad det nuvarande försörjningsläget kräver, också säger sig, att något behöver göras för att bringa den i jordbruket sysselsatta arbetskraften upp i ett bättre löne- och inkomstläge. Gör man ej det, befarrar jag att den utveckling till avfolkning av landsbygden, som i forcerad takt ägt rum under senare åren, kommer att bland annat få det uttrycket, att jordbruket icke kan fylla den uppgift i fråga om tillgodoseendet av folkförsörjningen, som vi nu alla vänta och räkna med att jordbruket i mån av möjligheter skall söka fylla.

Nå, hur har man nu inom jordbruksutskottet tagit ståndpunkt till denna motion? Jag skall gärna erkänna, att man i utskottets motivering här har gjort ett par mycket välvilliga uttalanden. Man säger, att utskottet utgår ifrån, att lönerna för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften böra höjas till samma nivå som gäller för grovarbetare på landsbygden. Man säger också, att utskottet har uppmärksammat de stora svårigheter, som föreligga för jordbruket att i nuvarande läge skaffa erforderlig arbetskraft till avtalsenliga löner, och man uttalar förhoppningen om att man snarast möjligt skall kunna bringa jordbruksarbetarnas levnadsstandard i nivå med andra jämförliga folkgrupper.

Ja, så långt är utskottets utlåtande gott och väl, och jag kan helt instämma i detsamma. Dock har utskottet där skjutit in en mening, som jag för min del icke utan vidare kunnat låta stå oemotsagd. Utskottet säger nämligen, att »med hänsyn till det beslutade prisstoppet lär det emellertid knappast vara möjligt att i nuvarande läge genomföra en sådan lönereglering». I den särskilda reservation, som jag tillåtit mig knyta till jordbruksutskottets utlåtande, har jag tagit upp denna sak och uttalat, att jag anser, att det rådande pris- och lönestoppet ej bör utgöra ett avgörande hinder för att man redan i nuvarande läge vidtar sådana anordningar, som möjliggöra en förbättrad löneställning för den i jordbruket sysselsatta arbetskraften.

Herr andre vice talmannen gjorde i detta sammanhang en fråga. Han sade, att det skulle för honom vara av stort intresse om han kunde få svar på vad jag i min reservation menat med uttrycket »i nuvarande läge». Jag skulle vilja säga herr andre vice talmannen, att detta uttryck »i nuvarande läge» har jag ställt i motsatsställning till utskottets uttalande då utskottet uttalat »att det med hänsyn till nu rådande prisstopp icke lär vara möjligt att för närvarande åstadkomma en förändring». Jag kan också säga, att jag har ju för min del varit fullt medveten om att det icke var möjligt att redan i år komma till en sådan beräkning av jordbrukets inkomster, som skulle möjliggöra den löneökning, varom jag här talat, eftersom prissättningen för året ju redan är verkställd. Men jag har räknat med att det uttalande, som gjorts av jordbruksutskottet och i min reservation, skulle bli vägledande för det fortsatta arbetet, när det gäller att utarbeta bestämmelserna för prissättningen på jordbrukets produkter i fortsättningen.

Herr talman, jag skall med hänsyn till den långt framskridna tiden nu

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan, varvid jag dock i fråga om motiveringen yrkar bifall till den reservation, som jag har fogat vid utskottets utlåtande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande ärende ävensom av övriga ärenden på föredragningslistan till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 15.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första särskilda utskottet:

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarsväsendets centrala förvaltning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående centralisering av underhållstjänsten i fråga om intendenturmateriel m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner; samt

från första lagutskottet:

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.; och

nr 333, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.47 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 19 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.
(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning jordbruksutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Carlström**, som anförde: Under förra årets valstrid framhöll jag i ett politiskt anförande rörande jordbruksproduktspriserna, att dessa problem kämpade vi inte så mycket om i kamrarna numera, ty det hade blivit så under senare åren, att dessa frågor behandlades i olika instanser innan de kommo fram till Kungl. Maj:t, och sedan hade departementschefen att i sin proposition begära diverse fullmakter på det ena eller andra avsnittet, och dessa fingo vi i regel i utskottet och kamrarna godkänna. En kamrat från riksdagen, som hörde på mitt föredrag, kände sig tydligen en smula generad över att riksdagen inte längre skulle ha något att säga till om, eller att de olika partierna i kamrarna inte skulle kunna göra sig tillräckligt gällande vid behandlingen av jordbrukets angelägenheter. När min kamrat något senare fick ordet läste han upp en del motioner och yrkanden, som från hans partis sida hade framställts. Med dessa exempel ville han visa, att de olika partierna i alla fall kunna gripa in och få sina anspråk tillgodosedda vid frågornas avgörande.

Jag tror emellertid, att det under de sista åren gått till på det sätt som jag skildrat, nämligen att departementschefen kommit fram med fullmaktsförslag, som vi i huvudsak fått godkänna. Detta stillsamma förfaringssätt tycker jag är ganska bra, ty det ger inte så mycket, om man i kamrarna med näbbar och klor söker föra fram skilda meningar och sedan under valstriderna ute i bygderna skall tala om hur duktig man var på sitt håll varit. Kan man alltså komma fram till lika goda resultat på de vägar, som vi under senare åren varit inne på, så är det kanske lika bra som att sätta i gång med stora debatter om dessa ting i kamrarna.

Då jag studerade utskottets utlåtande och kom fram till herr Gustafsons i Vimmerby reservation fick jag emellertid en känsla av, att han liksom den av mig omnämnde riksdagsmannen tyckte, att har man knåpat ihop en bra motion och ställt vissa yrkanden i den, så har man inte råd att låta den gå till spillo, utan då måste man även i kamrarna — om det också kommer som jästen efter brödet i ugnen — framhålla motionens synpunkter. Det var egentligen med anledning av denna reservation som jag kom att begära ordet. Jag har visserligen inte deltagit i behandlingen av denna fråga i utskottet — där deltog yngre krafter från vårt håll — men jag kan dock inte låta bli att göra en del erinringar härvidlag; men innan jag gör det skall jag endast i förbigående

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

säga några ord om utskottets förslag och den reservation, som avgivits av herrar Näslund och Svensson i Ljungskile.

Herr Svensson kommer säkerligen att ganska utförligt behandla sin reservation här i kväll, så jag skall inte uppehålla mig länge vid den. Herr jordbruksministern uppträdde redan på ett tidigt stadium av debatten och deklarerade, att i fråga om stödet åt det mindre jordbruket hade han för sin del försökt att komma fram på vägar, som voro minst lika goda som reservanternas. Jag medger, att departementschefen har sökt att för vissa kategorier förbättra producentbidraget, men jag vill i alla fall erinra om att då det gäller kostnaderna ha dessa knappats ner från med nuvarande system 44 miljoner kronor till 31.7 miljoner kronor, som föreslås i den kungl. propositionen. Man har där sparat 12.3 miljoner kronor. Jag tycker nästan att det hade varit rimligt, om departementschefen låtit de mindre jordbrukarna få behålla de 44 miljonerna i form av producentbidrag obeskurna. Jag är gärna med på att det är riktigt att man nu försökt att sänka eller ta bort detta producentbidrag för de större jordbrukarna och på så sätt få mera över till de mindre. Men då borde också de mindre jordbrukarna ha fått det som på detta sätt inbesparades. Jag förstår att det är finansiella skäl, som förestavat departementschefens inställning härvidlag, och jag vill inte förneka, att på vissa punkter innebär det förslag, som han har framlagt, en förbättring, men eftersom nu detta producentbidrag praktiskt taget varit den enda extra hjälp man kunnat ge åt det mindre jordbruket under dessa år, så hade det varit angeläget att erhålla dessa pengar åt dem. De pengar som sedan behövas för andra här skisserade ändamål kunde tagits från något annat håll, t. ex. från det s. k. allmänna utjämningsbidraget.

Det är emellertid ganska glädjande, att intresset för det mindre jordbruket har växt sig starkare år från år, och att man nu, som herr Gustafson konstaterade, från skilda håll intresserar sig för detta producentbidrag. Så har inte alltid varit förhållandet. Jag erinrar mig att i början, då vi försökte få fram detta bidrag åt det mindre jordbruket, möttes det med ganska stor kallsinnighet från olika håll, och man ansåg, att man inte gärna borde gå in för dylika differentieringar, utan att man borde betrakta det mindre jordbrukets stödåtgärder som enbart en social angelägenhet. Jag tror emellertid, att den väg vi kommit in på och nu ämnat fortsätta på kanske är den som de mindre jordbrukarna bäst förlika sig med. De vilja hellre ha detta bidrag än få sociala understöd på andra sätt.

Jag skall emellertid inte uppehålla mig längre vid den här saken utan komma tillbaka till herr Gustafsons i Vimmerby reservation. Där står i början: »I de likalydande motionerna I:190 och II:274 har utom annat yrkats, att riksdagen skulle uttala, att vid fastställandet av direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter» skulle man se till, att jordbruksarbetarna skulle få en bättre löneställning eller, som det heter, en timpenning som vore jämförlig med grovarbetarnas ute på landsbygden. I sitt före middagspausen hållna anförande jämställde departementschefen dessa lantbruksarbetare med de mindre jordbrukarna och sade, att får den ena parten det bättre ställt i lönehänseende får den andra det också, ty om man höjer jordbrukets produktpriser och det blir möjligt för arbetsgivarna att betala högre löner, så få även de små jordbrukarna det bättre ställt. I det fallet är jag också ense med motionärerna och reservanterna. Ja, det är klart att i den mån man kan komma fram på den vägen äro vi jordbrukare överens om detta. Det är en väg, som det är all anledning att hålla fast vid, ty avfolkningen från jordbruket är nu ganska bekymmersam. Men jag vill inte påstå, att jordbruksarbetarna i hushondens kost för närvarande ha så dåliga löneförhållanden, och jag vill bestämt påstå, att de jordbrukare som skola anställa dem, om de

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
överhuvud taget kunna få tag i några, inte ha råd att betala dem högre löner. Månadslönen för en jordbruksarbetare i husbondens kost i min hembygd är nu 160—190 kronor med allting fritt, och man kan förstå, att vid ett jordbruk på 30—35 tunnland, där mor och far äro ensamma eller där barnen äro mycket små, det är nödvändigt att anställa en dräng och många gånger även en jungfru. Skall man så betala drängen här nämnda månadslön och samtidigt ge jungfrun en lön på 75—80 kronor i månaden — hon är kanske ändå inte alls »fulltaka» som man kallar det — så är det praktiskt taget omöjligt att få det att gå ihop för jordbruk av denna storleksordning. Det är sålunda uppenbart, att om jordbruksarbetarnas timpenning skall bli jämförbar med grovarbetarnas, får man nu gå in för betydligt högre priser på jordbruksprodukterna. Dessa unga pojkar, som nu inte längre vilja tjäna hos bönderna, de gå och arbeta på torvmossarna eller gå i skogsarbete och tjäna 12—15—18 kronor om dagen; och den lönen kan inte en jordbrukare med ett jordbruk av nämnda storleksordning komma ut med. Problemet är alltså under nuvarande förhållanden ganska komplicerat. Man kan säga, att det är ett krigs- eller kristidsproblem.

Men nu går jag tillbaka till reservationen. På samma gång som man här sagt, att man *vid fastställandet av direktiven för prissättningen* på jordbrukets produkter skulle framhålla dessa synpunkter, så heter det längre fram, att »det av regeringen beslutade prisstoppet synes icke böra utgöra avgörande hinder för att den i jordbruket sysselsatta arbetskraften i lönehänseende *redan i nuvarande läge* beredes en bättre ställning». Ja, det är just på den punkten som det stora frågetecknet inställer sig. Om man inom 27-mannakommittén — där herr Gustafson själv suttit — inom livsmedelskommissionens råd och inom de olika instanserna har gått in för att skissera upp de linjer, efter vilka jordbrukets löneförhållanden skola fastställas, så är det naturligtvis litet besvärligt att komma och säga, att man redan i »nuvarande läge» skall bereda dessa arbetare, inklusive jordbrukare och småbrukare, bättre ställning. Herr Gustafson medgav ju också i sitt anförande, att han för sin del hade klart för sig, att man inte nu kunde göra så mycket åt saken. Han ville ställa detta yrkande emot det att prisstoppet skulle bli avgörande för om man kunde gå längre. Han ville vidare påpeka, att vad han nu rekommenderade borde vara liksom en hänvisning till vad man skulle göra i det fortsatta arbetet på detta område. Ja, det kanske är bra att man är så framsynt, att man redan börjar planera för nästa års jordbruksprodukter. Men jag skulle tro, att var och en som läser den här reservationen i alla fall har en stark känsla av att skall det vara någon mening med densamma skulle det vara den, att departementschefen inte skulle ta hänsyn till prisstoppet eller de överenskommelser som äro gjorda utan här gå in för att höja jordbruksprodukternas priser, så att lantarbetarna och småbrukarna skulle få en förbättrad ställning. Min mening är, att en sådan inställning till problemet egentligen inte kan ha någon praktisk betydelse, när man samtidigt säger, att nu kunna vi ingenting göra, men vi ha ändå velat framhålla detta för att vi tro, att det skall göra en viss nytta. På *vilket* område den nyttan är avsedd att komma till synes vill jag inte uttala mig om. Jag tror att det är bra om vi, när det gäller dessa frågor, från alla håll försöka att sätta oss in i de praktiska svårigheter som föreligga, då det gäller att på det ena eller andra området komma längre än vad dessa olika instanser och Kungl. Maj:t föreslagit. I stort sett har man inom utskottet måst resignera inför direktiven och departementschefens fullmaktsbegäran. Det är sålunda påtagligt, att för detta regleringsår kan man inte vänta sig några andra riktlinjer än dem som här skisserats. Man kan naturligtvis för den skull i vissa detaljer peka på sådana praktiska åtgärder, som i och för sig inte skulle rasera

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

vare sig prisstoppet eller uppläggningsen i övrigt. Därvidlag ha vi i vår motion, som jag endast flyktigt berört, gått in för att åt det mindre jordbruket ge en större chans då det gäller producentbidraget.

Det är med anledning av detta som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den av herrar Näslund och Svensson i Ljungskile avgivna reservationen.

Herr **Gustafson** i Vimmerby erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Jag lyssnade med stort intresse till vad herr Carlström skulle ha att säga rörande den reservation, som jag har avgivit. Av vad han sade tycktes det i varje fall mellan raderna framgå, att därest man haft några önskemål i den riktning som jag gjort mig till tolk för, så borde man enligt hans åsikt ha låtit dessa komma till uttryck i 27-mannakommittén, där jag också är ledamot. På detta vill jag bara svara, att det torde vara även herr Carlström bekant, att 27-mannakommittén bland andra uppgifter även har den att uppgöra en prognos över jordbrukets kostnader och inkomster, men att den enligt sina direktiv icke har till uppgift att avge förslag rörande prissättningen på jordbrukets produkter. Detta är en uppgift, som livsmedelskommissionen har sig ålagd att fullgöra.

Av vad herr Carlström i övrigt anförde syntes med all tydlighet framgå, att herr Carlström liksom jag inte är främmande för de stora svårigheter, som en stor del av svenskt jordbruk just nu kämpar med när det gäller att anskaffa arbetskraft till avtalsenliga löner, eller låt oss säga till löner som stå i rimlig proportion till jordbrukets inkomster. Därest herr Carlström verkligen är intresserad av att man i det hänseendet skall kunna åstadkomma en förändring för jordbruket, så finnes det en möjlighet för herr Carlström och andra här i kammaren att föra fram denna fråga från diskussionsplanet till ett sådant plan, där ett riksdagens uttalande kan ge de myndigheter, som ha att ordna våra prisfrågor, anledning att ta ad notam vad riksdagen i det faller uttalar. Detta skulle kunna förverkligas genom att kammaren gjorde till sitt uttalande det jag har gjort i reservationen, nämligen att vi till kommande år borde få att räkna med en sådan prissättning på jordbrukets produkter, som möjliggjorde en högre lönesättning.

Herr **Carlström**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Jag ber om ursäkt, men jag trodde, att herr Gustafson i Vimmerby hade den inställningen, att om han ville göra något för lantarbetarna och småbrukarna under det här regleringsåret, skulle han komma fram med de praktiska möjligheterna i detta utskottsutlåtande. Att uttala en from önskan och säga, att jag vet väl, att detta inte kan effektueras, det ger ju ingenting åt vare sig småbrukarna eller andra, som arbeta på detta område.

Jag menar sålunda, att när man hela vägen i övrigt har gått in för att följa Kungl. Maj:ts förslag, och om man är på det klara med att här finnas inga möjligheter för året att få fram några förändringar, då är detta ju en rätt stor »framsynthet» för nästa år, som jag beundrar herr Gustafson för att redan nu vilja ådagalägga.

Herr **Gustafson** i Vimmerby erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Jag måste säga herr Carlström, att vi borde båda två ha klart för oss, att i och med att prissättningen för året de facto är skedd vore det ett slag i tomma luften att nu komma och påkalla en ändring i fråga om prissättningen på årets jordbruksprodukter. Något sådant har jag inte velat tillåta mig, men jag har däremot velat uttala ett observandum för framtiden.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr **Carlström**, som jämväl på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Då är det bara de där raderna i herr Gustafsons reservation, som tala om »det nuvarande läget», som jag inte kan begripa.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Vid behandlingen av propositionen om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område har det inom jordbruksutskottet i stort sett rätt enighet beträffande de grundläggande principerna. När utskottet som bekant är sammansatt av representanter för samtliga de fyra samverkande regeringspartierna, kan det åtminstone tänkas stöta på svårigheter att åstadkomma ett enigt utlåtande beträffande de allmänna principerna. I överensstämmelse med den tankegång, som herr Carlström nyss skisserade, då han sade, att det alltid varit utskottet angeläget att bortse ifrån rent partipolitiska synpunkter och i stället anlägga rent sakliga sådana, har jordbruksutskottet handlat även i år.

Inom utskottet tillsattes en delegation, som fick i uppdrag att tillsammans med sekretariatet söka åstadkomma en motivering, som eventuellt kunde ena utskottets ledamöter. Delegationen bestod av utskottets ordförande bondeförbundaren Tjällgren, lantbruksförbundets ordförande högermannen Liedberg, ledamot av denna kammare, småbrukarnas framstående talesman herr Svensson i Ljungskile, folkpartist, samt undertecknad. Delegationen gjorde ett försök och lyckades åstadkomma enighet beträffande de allmänna principerna. Jag erinrar om att beträffande dessa allmänna principer har herr Svensson i Ljungskile inte anført någon från utskottets majoritet avvikande mening. Endast på en punkt kunde full enighet icke uppnås, och det var i en fråga, som redan under debatten av flera talare berörts, nämligen herr Gustafsons i Vimmerby önskan att få ett mera markerat uttalande för ökade löneförmåner åt lantarbetarna.

I det sammanhanget kanske jag får göra en liten randanmärkning till herr Carlströms anförande. Herr Carlström talade om timpenning för jordbruksarbetarna, och motionerna tala om timpenning, men utskottet har inte uttalat sig om timpenningen utan om jordbruksarbetarnas reallöner. Man får nämligen inte jämföra timpenningen mellan olika arbetargrupper, därför att en säsonganställd arbetare, som alltså inte har arbete hela året, kan givetvis inte vara belåten med den timpenning, som en helårsanställd arbetare har. Detta behöver inte, och är heller inte avsett att vara, någon replik till herr Carlström. Jag tror, att han i det fallet fullt delar min uppfattning, att utskottets uttalande i denna del inte är ämnat att vara något uttalande om vare sig timpenning eller dagspenning utan endast avser ett ställningstagande till lantarbetarnas reallöner, jämförda med andra befolkningsgruppers.

Herr Gustafsons reservation har redan utförligt diskuterats, varför jag kan inskränka mig till en kort anmärkning rörande den. I reservationen säges ingenting om produktprissättningen. Man vet alltså inte med bestämdhet, hurvida herr Gustafson vill förbättra jordbrukarnas ställning med eller utan prisstegring på produkterna. Det förstnämnda sättet kan nog bli rätt besvärligt. Jag tror knappast det är en framkomlig väg, såvida man inte vill använda subventionsformen; då är det en annan sak, då kanske metoden kan vara användbar. Av herr Gustafsons yttrande dels i hans första anförande och dels i hans replikanförande tror jag mig dock ha funnit, att han vill gå den senare vägen, nämligen att nå målet genom en höjning av produktpriserna, ehuru han nu nöjer sig med att rekommendera detta först till nästa år.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Hur nu detta skall kunna ske, att höja produktpriserna samtidigt som, enligt vad reservanten gör gällande, det av regeringen beslutade prisstoppet inte på något sätt utgör avgörande hinder häremot, det har jag för min del rätt svårt att förstå. Jag undrar verkligen, om inte herr Gustafson på ett försiktigt sätt kringgick den kanske något besvärande fråga i detta avseende, som ställdes av andre vice talmannen.

Herr andre vice talmannen ställde även en annan fråga, nämligen huruvida jordbruksutskottets uttalande på sidan 22 gällde enbart de löneanställda jordbrukarna eller också de arbetande jordbrukarna och deras familjemedlemmar. Efter departementschefens svar på den frågan förklarade sig herr andre vice talmannen belåten, då han beträffande prissättningen vid beräklandet av inkomster och kostnader för jordbruket fick veta, att om jordbruket tillföres exempelvis 100 miljoner kronor i ökad löneinkomst, så gå av dessa 100 miljoner omkring 66 miljoner kronor till jordbrukarna och deras familjemedlemmar och enbart 34 miljoner kronor till lönearbetarna.

Jag hade inte tänkt ta upp den frågan alls här, om inte herr andre vice talmannen samtidigt gjort gällande, att begreppet jordbruksarbetare var ett egendomligt uttryck såsom utskottet använde det. Jag ber att få erinra om att uttrycket har tillkommit med anledning av två vid början av årets riksdag av bondeförbundare väckta motioner. I dessa motioner har hemställts, att vid fastställandet av direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter »inkomsterna för jordbruket måtte beräknas så, att timlönen för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften kan höjas till samma nivå som gäller för grovarbete på landsbygden». När då jordbruksutskottet i sitt utlåtande använder uttrycket jordbruksarbetare, trodde jag, att det inte skulle behövas någon större lärdom för att förstå, att å ena sidan begreppet »jordbruksarbetare» och å andra sidan begreppet »inom jordbruket sysselsatt arbetskraft» voro identiska begrepp.

Om enigheten inom utskottet, som jag förut nämnde, varit ganska stor beträffande de allmänna principerna, ha meningarna dock gått något isär när det gällt vissa detaljspörsmål. Dessa detaljspörsmål kunna uteslutande hänföras till frågorna om prisdifferentiering på mjölk och fläsk. Jag finner därför, herr talman, ingen anledning att i någon vidare utsträckning uppehålla mig vid de allmänna principerna och inte heller beträffande de detaljspörsmål, varom enighet rått inom utskottet, utan skall i fortsättningen inskränka mig till att yttra några ord om de omdiskuterade producentbidragen.

Jag börjar då med producentbidraget för mjölk. Detta bidrag utgår för närvarande med ett belopp av 3 öre per kilogram för en kvantitet av högst 650 kg per månad eller en årskvantitet av 7,800 kg. En årsreglering sker, avsedd att medföra att producenter med varierande månadsleveranser inte skola komma i ogynnsamt läge. Kostnaden är, som förut under debatten har påpekats, omkring 44 miljoner kronor. Enligt den nu föreliggande propositionen föreslår Kungl. Maj:t, att det på en grundkvantitet av 200 kg per månad skola utgå 4 öre per kilogram i producentbidrag. För därefter följande 300 kg utgår bidraget med 3 öre, för därefter följande 300 kg med 2 öre samt för därefter ytterligare följande 300 kg med 1 öre, allt per kilogram räknat. Alltså utgår bidrag efter en fallande skala upp till 1,100 kg per månad. Vid därutöver större månadsleveranser avvecklas bidraget på det sättet, att en minskning i de nämnda bidragen sker för varje därutöver följande 300 kg. Vid en månadsleverans av 3,200 kg bortfaller den sista delen av bidraget. Den förut gällande årsregleringen föreslås slopad. Som motiv härför anföres, att behovet av årsreglering inte är lika stort efter den tekniska uppläggning, som Kungl. Maj:t föreslår, som behovet varit med förut gällande system.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Vad innebär då reellt sett Kungl. Maj:ts förslag för de olika producentgrupperna? Jo, det innebär någon förbättring för de smärre leverantörerna, de som ha högst 1,575 kg per månad, större leverantörer få någon försämring, och leverantörer med över 3,200 kg per månad mista hela producentbidraget. Den maximalt största förbättring, som mjölkproducent enligt propositionen kan få, uppgår till 78 kronor per år räknat. Förslaget innebär en besparing av totalt 12,300,000 kronor. — I det sammanhanget kanske jag får göra ytterligare en liten randanmärkning till herr Carlströms yttrande, att det hade varit önskvärt att låta de mindre jordbrukarna behålla de 44 miljoner, som kostnaden för nuvarande system uppgår till. Jag tror inte man kan uttrycka det riktigt på det sättet, om man vill uttrycka saken korrekt, ty dessa överskottsmedel på 12.3 miljoner kronor äro ju inte avsedda att tagas från de mindre jordbrukarna utan från de större.

Man kan också skriva om innebörden i Kungl. Maj:s förslag på ungefär följande sätt: de stora mjölkproducenterna mista sitt producentbidrag, de medelstora få ett minskat bidrag, under det att de små producenterna få bibehålla sitt samt få någon förbättring. De överskottsmedel som uppkomma äro avsedda att användas för lokala mjölkpristillägg. Dessa särskilda mjölkpristillägg till främst Norrland och med Norrland jämförbara delar av landet äro belopp, som säkert i allra största utsträckning komma de mindre jordbrukarna till godo. Jag tror inte man skall bortse från detta faktum. Sedan Norrlandsbidragen frånräknats kvarstår ett disponibelt belopp på 8.6 miljoner kronor för annan lokal prisdifferentiering. Detta belopp är avsett att användas för nya eller oberäknade utgifter för mjölkregleringens upprätthållande.

Nu kanske någon spørjer: Vilka nya eller oberäknade utgifter kunna tänkas uppkomma? Ja, det kan vara utgifter av skilda slag. Det kan exempelvis bli en misslyckad skörd på någon ort i landet, och där kan ett lokalt pristillägg på mjölken vara försvarbart. Jag kan som ett belysande exempel nämna en uppgift, som lämnades vid jordbruksutskottets behandling av ärendet, nämligen att det särskilda Norrlandsbidraget under fyra av innevarande års månader uppgått till 450,000 kronor mera än vad som ursprungligen var beräknat. Där finns genast ett hål, som på något sätt måste fyllas.

Något referat av de olika motionerna tror jag mig inte i det här sammanhanget behöva göra. Herr andre vice talmannen har ju för övrigt ingående redovisat den motion, som ligger till grund för herrar Svenssons i Ljungkile och Näslunds reservation. Jag skall emellertid nämna några ord om utskottets ställningstagande till producentbidraget.

Utskottet har därvidlag för sin del funnit »angeläget, att en sådan omläggning av producentbidragssystemet genomföres, att mindre jordbrukare erhålla ett bättre stöd än enligt nuvarande system». Likaså har utskottet funnit önskvärt, att en sådan »teknisk justering av bidragssystemet genomföres, att bidrag icke vidare kommer att utgå till större mjölkleverantörer».

Som jag förut sagt komma bidrag inte att utgå till dem som leverera mer än 3,200 kg per månad, men för att förhindra att större leverantörer med varierande leveranser eller säsongbetonade sådana skola komma i åtnjutande av bidrag har Kungl. Maj:t därutöver föreslagit en arealspärr på 40 har. Denna arealspärr finner utskottet kunna sänkas till 25 har. I fortsättningen erinrar utskottet om att omfattningen av detta stöd sammanhänger nära med storleken av de medel, som kunna ställas till förfogande för ändamålet. Som jag förut nämnt kvarstår ett belopp på 8.6 miljoner kronor. Ett bifall till en del av de motioner, som avgivits i ärendet, skulle medföra, att hela beloppet bleve förbrukat — beträffande någon av motionerna skulle be-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

loppet inte ha räckt till utan en brist hade uppstått. Då är frågan: hur mycket skall man våga minska detta belopp på 8.6 miljoner kronor? Utskottet har för sin del kommit till att det skulle kunna minskas med ett belopp på i runt tal 3 miljoner kronor, varför därefter till lokala prisdifferentieringar skulle kvarstå 5.5 miljoner kronor.

Beträffande sättet för den tekniska utformningen av producentbidraget har utskottet uttalat, att det finns skäl, som tala såväl för Kungl. Maj:ts förslag som för det förslag, som framlägges i den av herr Svensson i Ljungskile m. fl. väckta motionen. Jag vill för min del, herr talman, uttala, att, såvitt jag kunnat finna, har det i motionen framlagda förslaget i vissa delar betydliga förtjänster. Det är emellertid icke enbart förenat med förtjänster utan även nackdelar. Vid valet mellan Kungl. Maj:ts förslag och herr Svenssons i Ljungskile förslag har utskottet icke funnit fördelarna av sistnämnda förslag så betydande, att utskottet utan vidare kunnat rekommendera detta förslag framför alla andra utan utskottet har velat lämna frågan öppen för Kungl. Maj:ts närmare prövning och avgörande.

Jag nämnde, att herr Svenssons förslag icke har enbart förtjänster. Det har den förtjänsten — vilket jag förmodar att herr Svensson såsom närmaste talare efter mig kommer att understryka — att det för en viss mindre grupp jordbrukare synes bli något mer tillfredsställande än Kungl. Maj:ts förslag. Om herr Svenssons förslag skall bli något mer tillfredsställande för denna grupp är emellertid helt och hållet beroende på om man kan bibehålla bidragskvantiteten vid 650 kilogram per månad. Sänker man bidragskvantiteten till 625 eller 600 kilogram per månad, medför detta genast ogynnsamma verkningar. Nu ligger saken så till, att en sänkning av bidragskvantiteten tvivelsutan är nödvändig. Om den av herr Svensson avgivna reservationen bifalles, kvarstår nämligen av den förutnämnda behållningen icke mer än 3.3 miljoner kronor. En sådan behållning är enligt mitt förmenande alldeles för liten. Detta erkännes också av reservanterna, och de söka därför att anvisa andra utvägar för fyllande av behovet.

Vilka utvägar har man då i det avseendet anvisat? Vi veta ju, att jordbrukets inkomst- och kostnadsvolym är fastställd för i år. Den kan icke rubbas, i varje fall icke av några andra faktorer än skördens storlek. Man kan följaktligen icke i år eller i fortsättningen, på samma sätt som i fjol, i ett särskilt brydsamt läge gå till Kungl. Maj:t och begära mera pengar. Det går helt enkelt icke, det skola vi komma ihåg. Man har även från reservanternas sida pekat på förmalningsersättningen och ifrågasatt, om man icke skulle kunna taga något av denna ersättning och använda för mjölkproducentbidrag. Jag är oviss, huruvida den vägen är framkomlig. Jag tror näppeligen, att så är fallet. Jag vill erinra om att det på sin tid från lantbrukarhåll med skärpa framhölls, att om konsumenterna i allmänhet skulle subventioneras med förmalningsersättning, vore det icke mer än riktigt, att jordbrukarna också subventionerades för den säd, som de själva låta förmala. Jag har därför ej någon starkare tro på att denna utväg är framkomlig.

Reservanterna ha vidare pekat på en annan möjlighet, nämligen att man skulle nagga det allmänna mjölkpristillägget i kanten. Jordbruksministern har redan för sin del deklarerat, att han icke kan gå med därpå, samt framhållit vådorna av ett sådant förfarande. Jag kan icke förstå annat än att om man tager något belopp från det allmänna mjölkpristillägget, måste det uppstå en risk för en generell sänkning av mjölkpriset såsom sådant. Jag kan för min del icke på något sätt finna det berättigat att rekommendera en sådan sänkning. Jag understryker i detta sammanhang, att den prissättning på jordbrukets produkter, som skett, har ägt rum efter överenskommelse med

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

representanter för jordbrukets organisationer. Att rucka på en överenskomelse, som ligger till grund för den nuvarande prissättningen, skulle vara ytterst farligt, och jag måste för min del bestämt varna härför.

Jag tror alltså, herr talman, att vad beträffar mjölkprisdifferentieringen kan kammaren gott följa den väg, utskottet föreslagit, nämligen att låta Kungl. Maj:t med ledning av det uttalande utskottet gjort besluta och avgöra i frågan.

Jag övergår nu till att säga några ord om den andra detalj, varom enighet icke råder, nämligen frågan om producentbidraget på fläsk. På den punkten föreslår reservanterna, att det för fläsk av gödsvin skall utgå ett producentbidrag av 25 öre per kilogram för högst 400 kilogram per år. Enligt en inom 27-mannakommittén verkställd utredning skulle ett bidrag efter dessa grunder komma att omfatta cirka 65 procent av landets totala fläskproduktion. Kostnaderna för ett sådant bidrag ha samtidigt beräknats komma att uppgå till ungefär 4.9 miljoner kronor.

Reservanterna ha ju låtit den tanken framskymta, att man skulle kunna ordna detta producentbidrag på så sätt, att man utesluter de större producenterna från erhållande av ifrågavarande bidrag. Vad detta skulle innebära i kostnadshänseende eller hur stor procent av den totala fläskproduktionen som i dylikt fall skulle komma att omfattas av producentbidraget — förutsatt att denna väg överhuvud är framkomlig — det känner jag icke till.

Beträffande producentbidraget på mjölk råda icke några delade meningar om att vi, åtminstone tills vidare, skola fortsätta härmed, därför att vi, såsom herr Carlström mycket riktigt uttryckte det, icke för ögonblicket ha någon annan framkomlig väg för stödandet av det mindre jordbruket. Att producentbidraget på mjölk rönt så allmän anslutning från skilda håll torde till allra största delen bero på att mjölkproduktionen omfattar praktiskt taget alla landets jordbrukare, vilket däremot icke är förhållandet med fläskproduktionen. Denna är nämligen synnerligen lokalt begränsad. Norrlänningarna producera sålunda icke fläsk till avsalu, åtminstone ej i någon större utsträckning. Efter vad jag kan finna skulle därför ett bifall till reservationen komma att gynna fläskproducenterna i de södra och mellersta delarna av landet, under det att norrlänningarna sannolikt icke skulle få någon nämnvärd fördel därav, trots att småbrukarklientelet bland de norrländska jordbrukarna obestriddligen är större än i andra delar av landet.

Reservanterna ha redan på förhand fört ett resonemang mot denna invändning. De ha på nu ifrågavarande punkt motiverat sin reservation med att de vilja sprida ut fläskproduktionen till hela landet, alltså jämväl till Norrland. Ja, det är tvivelsutan ett till synes vackert önskemål, men jag kan icke underlåta att påpeka, att möjligheten att realisera detta önskemål måste i hög grad vara beroende på en hel del olika faktorer, t. ex. fodertillgången, tillgången på djurstallar o. s. v., i de norra delarna av landet.

När det gäller prisdifferentiering på fläsk kan jag icke heller underlåta att göra en helt allmän anmärkning. Jag frågar mig följande: Är det så alldeles säkert, att det ur jordbruksekonomisk synpunkt är önskvärt, att odlingen av alla växtslag och producerandet av alla slags animalieprodukter skall ske av så många jordbrukare som möjligt? Kanhända skulle man kunna vara djärv nog att ifrågasätta, om man icke — jämsides med detta program — borde överväga, huruvida det icke ur jordbruksekonomisk synpunkt vore bättre, att produktionen av skilda växtslag och olika djurprodukter koncentrerades till sådana trakter, där förhållandena äro särskilt gynnsamma för respektive produktionsgrenar. Detta bör självfallet icke i och för sig hindra, att en ökad fläskproduktion i Norrland kan vara motiverad och önsk-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

värd. Jag är dock synnerligen skeptisk i fråga om möjligheten att enbart genom prisdifferentiering kunna åstadkomma någon större mängd salufört fläsk i Norrland.

Jag skall sluta med att deklarerat, att jag kan instämma i den uppfattning, som herr andre vice talmannen gav uttryck åt, då han förklarade, att småbrukarfrågan är ett av våra största problem och kanske det allra största. Jag delar fullt den uppfattningen. Även med risk att kanske bli missförstådd och misstolkad — vilket hänt någon gång förr, då jag uppträtt i dessa frågor — måste jag likväl vidhålla min gamla åsikt, att prisdifferentiering på jordbruksprodukter är en väg, på vilken man icke slutgiltigt utan blott delvis kan lösa jordbrukets problem och åstadkomma den sociala utjämning mellan skilda folkgrupper, som vi kanske litet var — jag hoppas åtminstone det — sträva efter. För att nå detta mål måste även andra åtgärder tillgripas och måhända även nya vägar beträdas.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till det nu anförda, och med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Såsom redan omnämnts i debatten finns det dels en reservation, som jag har varit med om att avgiva, och dels ett par motioner, nr 206 och nr 401 i denna kammare, som jag också varit med om att framlägga. Jag anser mig därför ha anledning att säga några ord om de frågor, som nu äro föremål för behandling.

Innan jag gör det, skulle jag emellertid vilja göra ett par små erinringar beträffande några formuleringar i den kungliga propositionen. När jag gör det, beror det därpå, att jag många gånger, även innan jag kom in i riksdagen, förväntat mig över en del formuleringar, som förekommit i liknande sammanhang som det, varom nu är fråga.

Min första erinran gäller priset på vårvete. Jag skall be att få läsa upp vad det står i den kungliga propositionen om prishöjningen på vårvete, och jag ber särskilt dem, som icke förut satt sig in i dessa frågor så noga, att lyssna. I propositionen heter det: »För vårvete skall utöver det nu gällande grundpriset utgå ett tillägg av 2 kronor per deciton, därav 1 krona per deciton utgör extra stimulans för en ökad vårveteodling och icke skall inräknas i inkomstskatten.» Då frågar man, om man vore skolfux: Hur mycket skall vårvetepriset höjas? Svaret blir: En krona. Jag får säga, att detta är ett mycket egendomligt sätt att tala om en prishöjning av en krona på vårvete. Naturligtvis är det icke något oriktigt i och för sig, som är skrivet här. Saken är emellertid den, att i fjol hade vi ett pris av 26 kronor och 1 krona i stimulans och i år ha vi ett pris av 27 kronor och 1 krona i stimulans. Man har höjt grundpriset 1 krona rätt och slätt, men man skriver i jordbruksdepartementet, att till förra årets grundpris skola läggas 2 kronor, varav 1 krona är stimulans. Jag hade åtskilligt att göra, innan jag kom underfund med vad man menade, och jag tror, att majoriteten av Sveriges bönder tagit miste, när de läste om 2 kronors tillägg på grundpriset för vete. Jag förstår verkligen icke vad det skall tjäna till att begagna svenska språket på detta sätt.

Det finns en annan sådan där formulering i den kungliga propositionen. Sedan departementschefen redogjort för årets prisuppgörelse samt 4-procentregeln och dess verkningar — den verkar som bekant på det sättet att om skörden blir så bra, att jordbrukets inkomster överskrida 1,800 miljoner kronor med 70 miljoner kronor, eller om skörden blir så dålig, att jordbrukets inkomster underskrida förstnämnda summa med 70 miljoner kronor, träder 4-procentregeln i funktion och begränsar vinsten eller förlusten till 70 miljoner kronor — få jordbrukarna följande uppmuntrande ord: »Såsom

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

1942 års jordbrukskommitté i sitt utlåtande framhållit torde kunna förväntas, att jordbrukarna genom tillämpningen av dessa grunder för pris-sättningen skola bliva särskilt intresserade av att nå ett så högt produktionsresultat som möjligt, eftersom sådana förbättringar av produktionsresultaten, som kunna åstadkommas genom jordbrukarnas egna ansträngningar, icke gärna kunna komma att föranleda någon sänkning av priserna.»

Vad menas med detta? Om gynnsam väderlek höjer skörderesultatet med, vi kunna säga, 3.7 eller 3.8 procent och jordbrukarnas egna ansträngningar höja resultatet med 0.4 eller 0.3 procent, träder 4-procentregeln i funktion. För att det skall vara någon mening med detta uppmuntrande resonemang i propositionen måste man skilja på skördestegring på grund av gynnsam väderlek och skördestegring på grund av vederbörandes egna ansträngningar. Om det som står i propositionen i detta avseende kan man nästan i likhet med en lärare, som rättade en uppsats, säga, att det är ingen mening som det är någon mening i. Jag vet icke, om detta blivit skrivet på sätt som skett bara därför att det fallit sig så, eller om avsikten varit att uppmuntra jordbrukarna till en ökad produktion.

Jag skall emellertid icke lämna flera exempel i det stycket. Jag skall övergå till att nämna några ord om motionen II:206. Därvid vill jag som utgångspunkt ta en erinran, som jordbruksministern riktade mot andre vice talmannen eller snarare kanske mot reservationen. Herr statsrådet sade, att man skall icke begränsa sin månhet om småbrukarna till bidrag av social natur. Jag ber att till alla delar få instämma i detta uttalande. Just därför att jag har den uppfattningen, har jag varit med om att medverka till att denna motion fått den uppläggning, som den har fått. Vi ha nämligen i motionen försökt peka på många olika vägar för att hjälpa det mindre jordbruket. Vi ha förmenat, att man bör söka vandra på dem alla, i den mån det är möjligt. Vi konstatera till att börja med att jordbrukets lönsamhet allmänt sett bör vara sådan, att jordbruksbefolkningen får samma levnadsstandard som övriga folkgrupper, alltså just vad utskottet nu i princip godtagit. Jag förutsätter då naturligtvis, att utskottets formulering — det får man ju hoppas — tolkas på rätt sätt. Men vi ha därefter tagit upp ett resonemang om det mindre jordbrukets möjligheter på längre sikt och förmenat, att här måste konstruktiva åtgärder vidtagas. Brukningsdelarna måste rationaliseras, undervisningen och upplysningen måste effektiviseras. Innehavare av stödjordbruk och ofullständiga jordbruk måste i största möjliga mån få sin andel i de arbetstillfällen, som finnas på landsbygden.

Det rör sig alltså om konstruktiva åtgärder, delvis om en nydaning och delvis också om ett försvar för det mindre jordbrukets rättigheter. Vi anse utan minsta tvekan, att detta är det viktigaste, och att detta på lång sikt måste vara det mindre jordbrukets väg. Men alla veta ju, att dessa frågor äro av sådan natur, att det tar mycket lång tid att lösa dem. Vi ha då sagt oss, att det torde vara nödvändigt, att man under den långa övergångstid, som man får räkna med, måste inrymma en del sociala moment i jordbrukets prisreglering. Det finnes knappast någon annan väg att komma fram på. Vi ha pekat på differentierade priser på saluprodukterna och även på produktionskostnadsstöd och ansett, att man redan nu bör utreda huru ett dylikt stöd åt det mindre jordbruket bör utformas och finansieras. Detta är lika viktigt som annat arbete med jordbrukets fredsberedskap.

När det gäller de rent dagsaktuella kraven rör sig frågan egentligen om vad man kan göra i samband med årets prisuppgörelse. Vi ha därvidlag pekat på, att man, så långt det är möjligt, bör tillgodose det mindre jordbrukets behov av produktionsmedel, förbättra producentbidraget på mjölk samt införa

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

producentbidraget på fläsk och arealbidrag även på brödsäd. Vi ha alltså tagit med hela denna allmänna bakgrunden, som jag i korthet skildrat, för att på förhand kunna möta den invändningen, som man så många gånger mött här i kammaren och även på andra håll, att man icke bara skall se på en sådan sak som producentbidraget.

Den motion, som framlämnades vid riksdagens början, har åstadkommit ett visst återljud från goda vänner och trogna grannar ute i landet och även i riksdagen för övrigt. Första kammarens förste vice talman, herr Åkerberg, förklarade i torsdags kväll beträffande den bondevänlighet eller småbrukarvänlighet, som här tagit sig uttryck, att det är delvis gamla socialdemokratiska åsikter, som tagits fram till vädring. Jag erkänner gärna, att faderskapsprocesser, när det gäller politiska initiativ, icke äro så särskilt givande, men dras man in i en sådan process, kan det åtminstone någon gång finnas skäl att giva svar. En av de frågor, som omnämnas i motionen, är ju frågan om lantbruksundervisning och upplysningsverksamheten. Jag förnekar icke att socialdemokraterna äro intresserade därav, men icke ha de väl en monopolställning i det fallet. Vi ta ju i motionen också upp frågan om säkrandet av de mindre jordbrukarnas arbetstillfällen ute på landsbygden. I det fallet är det väl så, att de organiserade arbetarna snarare uppträda som motparter och konkurrenter än som skyddsvakt för de mindre jordbrukarna.

Beträffande en sådan fråga som förköpsrätten av jord, som vi nämnt om, så fördes ju den frågan först fram, så vitt jag vet, av landshövdingen i Blekinge län, och denna fråga har också tagits upp av hushållningssällskapens ombudsmöte i Stockholm. Jag har också tillsammans med socialdemokraten Alfred Andersson fört fram frågan i riksdagen. För övriga förstärkningsåtgärder har man intresserat sig på olika håll. Initiativ till producentbidrag på mjölk har, så vitt jag vet, ej heller tagits från socialdemokratiskt håll. Beträffande den saken har det varit ett visst samarbete och samförstånd med krafter inom folkpartiet. Det är egentligen bara på en punkt, som jag skulle vilja medge att motionen tar upp en fråga, där socialdemokraterna obestriddligen ha förtursrätt, och det är när det gäller frågan om expropriation av jord. Det är ett gammalt socialdemokratiskt krav. I den form och för det speciella ändamål, som det här gäller, fördes frågan fram av 1936 års egendomsutredning, och då stodo representanter för alla partier bakom kravet. När nu motionen II:206 behandlas i en artikel i S. A. P. information, läser jag till min förvåning, att man icke skall taga jord från större gårdar och giva åt de små, utan att man skall ägna sig uteslutande åt sammanslagning av jordbruk. Därvidlag skall man undvika expropriation och tvång. Alltså, i det enda fall, där vi tagit upp en gammal socialdemokratisk tankegång, rör det sig om en fråga, från vilken socialdemokraterna taga avstånd.

Som jag nämnde är det klart, att det i sådana här praktiska-politiska frågor knappast finnes någon, som står helt på egen grund. Det är naturligt, att ståndpunkterna justeras och utformas på olika håll under den allmänna debattens gång. Det är också riktigt att så sker, men jag skulle ändå vilja med anledning av vad jag förut påpekat säga, att jag tror, att man från folkpartiets sida lämnat så pass många bidrag till utformningen av en socialt betonad jordbrukspolitik, att vi med samma rätt som vilken annan som helst kunna taga initiativ och hävda våra ståndpunkter utan att ärligheten i uppträdandet behöver sättas i fråga och utan att det skall basunas ut, att det är idel osakliga argument och spekulationer, som ligga bakom. I fall de goda vännerna bland socialdemokraterna ville ägna sig litet grand åt granskningen av den egna kursen skola vi på vår sida söka bedöma vår kurs.

Jag övergår nu till utskottets utlåtande. Jag vill i likhet med utskottets

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
vice ordförande säga, att jag beträffande det mesta av den principiella uppläggningsen är överens med utskottet. Denna min inställning gäller även det programmatiska uttalandet om jordbruksbefolkningens levnadsstandard i fortsättningen, d. v. s. detta under samma förutsättning som andre vice talmanen här förut i dag angivit. Herr statsrådet kom emellertid med ett resonemang, som innebär, att om man höjer produktpriset får den som är sin egen arbetare automatiskt del av jordbrukets ökade inkomster. Utskottets andre vice ordförande upprepade detta och gav några sifferexempel. Han sade, att om man ökar jordbrukets inkomster med 100 miljoner kronor, få arbetarna 34 miljoner kronor därav och de självägande jordbrukarnas arbetande medlemmar 66 miljoner kronor. Ja, det är naturligtvis sant, men därmed är icke saken färdig. Jag trodde, att man efter mer än 10 års diskussion var överens om de mindre jordbrukens problem så till vida, att man icke med generella priser och med jordbrukets nuvarande konstruktion kan föra över så mycket inkomster till de ofullständiga jordbruken, att dessa kunna följa med vid höjningen av levnadsstandarden. Inrymmer programmet ingenting annat än höjda priser och höjda löner, ja, då stå ojämnheter och eftersläpningen för de mindre och särskilt för de ofullständiga jordbruken icke bara kvar utan vidgas. Jag vill icke förneka, att denna ojämnhet och eftersläpning måste stå kvar i någon mån, men så får icke ske i vilken grad som helst. Det är därför som vi i vår motion hävdade, att man tillsvidare måste infoga prisdifferentieringen i jordbrukets prissystem.

När jordbruksministern i första kammaren i torsdags kväll, så vitt jag uppfattade saken rätt, meddelade, att dessa producentbidrag voro en av folkförsörjningshänsyn motiverad åtgärd, som bör avskaffas, när kriget är slut, då tyckte jag detta var rätt sorgesamt ur det mindre jordbrukets synpunkt. Vill man icke gå med på att i jordbrukets prissystem för rätt lång tid framåt infoga vissa socialt verkande moment, ja, då realiserar man icke utskottets program för de mindre jordbrukarnas del. Man kan mena eller åtminstone säga, att man gör det, och det låter bra, men man når på det sättet icke fram till målet. Den saken bör väl i alla fall i detta läge vara klar.

Nu säger utskottets vice ordförande, att man kan icke med prisdifferentiering slutgiltigt lösa det mindre jordbrukets problem. Jag har redan fört en argumentation, som styrker detta, men frågan är, *hur långt man vill gå med*. Detta är en väsentlig sak för det mindre jordbruket.

När det gäller jordbrukens tillgång på produktionsmedel, konstgödsel, oljekraftfoder och sådant, har man i utskottets utlåtande vissa formuleringar, som äro till det mindre jordbrukets förmån. Jag skulle dock för min del gärna önskat ett starkare skrivsätt. Jag har dock icke på den punkten velat skilja mig från utskottsmajoriteten. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att de myndigheter, som ha hand om den praktiska handläggningen av dessa frågor, så långt möjligt är må tillgodose det mindre jordbrukets behov av produktionsmedel. Därmed är jag, herr talman, framme vid den delen av utskottets betänkande, som jag icke ansett mig kunna ansluta mig till, alltså den delen, som rör mjölk- och matfetsregleringen.

Det nuvarande producentbidraget ger 3 öre per kilogram för en årskvanti- tet av 7,800 kilo. Med årsreglering blir det 234 kronor om året. Detta bidrag har hittills utgått till alla. När man nu skall bedöma Kungl. Maj:ts förslag, tycker jag det är ganska naturligt, att man i första hand ställer det vid sidan av vad man redan har och söker få till stånd en jämförelse, av vilken man kan se, i vilken mån Kungl. Maj:ts förslag är bättre eller möjligen sämre. Man brukar ju förfara efter den principen, när man diskuterar andra folkgruppers eller enskilda personers problem i inkomsthänseende.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Kungl. Maj:ts förslag innebär, som utskottets vice ordförande redan sagt, att det skall betalas 4 öre för kilogram för en grundkvantitet invägd mjölk av 200 kilogram per månad, 3 öre för en tillskottskvantitet av 300 kilogram per månad, 2 öre för en därpå följande tillskottskvantitet av 300 kilogram per månad och 1 öre för en ytterligare följande tillskottskvantitet av 300 kilogram. Tillsammans blir det alltså 26 kronor, när man kommit upp i en kvantitet av 1,100 kilogram per månad. Sedan börjar ett avdragssystem, vilket innebär, att för en mjölkleverans, som ligger mellan 1,101 och 1,400 kilogram, avdrages 1 öre per kilogram, emellan 1,401 och 1,700 avdragas 2 öre, emellan 1,701 och 2,000 avdragas 3 öre samt emellan 2,001 och 3,200 $\frac{2}{3}$ öre, allt per kilogram räknat, varefter procentbidraget är avvecklat.

Om man nu frågar sig, hur detta verkar i jämförelse med vad vi redan ha, så blir svaret att det innebär en förbättring med 1 öre per kilogram för de mindre producenter, som icke lämna över 200 kilogram i månaden. Sedan blir förbättringen mindre. På en kvantitet av t. ex. 650 kilogram ger Kungl. Maj:ts förslag 20 kronor i månaden, medan det tidigare bidraget utgjorde kronor 19:50. När då Kungl. Maj:t föreslår, att årsregleringen skall slopas, blir resultatet för den gruppen sämre.

Den av Kungl. Maj:t föreslagna småbrukarehjälpen leder alltså på den här punkten till sämre hjälp än förut. Jag kan icke finna, att en sådan utformning av bidraget är tillfredsställande. Komma vi sedan upp i en mjölmängd av 700, 800 à 900 kilogram i månaden och upp till 1,100 kilogram blir det litet bättre. Herr andre vice talmannen framhöll att det kan bli maximum 78 kronor mera per år än förut. Det är teoretiskt riktigt. I praktiken kan det praktiskt taget aldrig bli så mycket, ty det förutsätter, att man skall leverera precis 1,100 kilogram i månaden under hela året. Om man lämnar 1 kilogram mer eller 1 kilogram mindre blir bidraget mindre och efter som mjölmängden varierar ganska mycket, blir det ingen, som kan komma att få ut dessa 78 kronor i merbidrag, utan på den siffran får nog prutas ganska mycket.

Här ha talats vackra ord om familjejordbruken. Jag får då säga, att Kungl. Maj:ts förslag icke verkar särskilt förmånligt för familjejordbruken. Det blir ganska bra för jordbruk, som leverera från 1,100 upp till 1,400 eller 1,500 kilogram invägd mjölk per månad, men sedan sker ju avvecklingen mycket brant med 2 à 3 öre i avdrag per kilogram. För en producent, som har 2,000 kilogram att leverera per månad, återstår endast 8 kronor i merbidrag enligt Kungl. Maj:ts förslag under det att det förslag som finnes i reservationen ger 14 kronor 75 öre per månad åt en dylik leverantör.

Det visade sig också, att många icke minst i denna kammare voro missnöjda med denna utformning av småbrukarhjälpen, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det väcktes därför en del motioner, och många av dessa ha ett flertal underskrifter. Jag skall icke nu referera motionerna. Jag ber dock att för min del få uttala min glädje över det intresse för den här frågan, som därigenom visats. I något fall kanske intresset till och med skjutit en aning över målet. När herr Gustafsson i Lekså väckt 3 olika motioner i samma ämne med olika kläm i allesammans, då tycker jag, att småbrukarvänligheten gått lite för långt. Den första motionen väckte han vid riksdagens början. Då ville han ha 5 öre per 650 kilogram invägd mjölk per månad. Sedan väckte han en motion i sällskap med herr Carlsson i Bakeröd, och då ville han, att Kungl. Maj:ts förslag angående den grundkvantitet mjölk, varå producentbidrag skall beräknas, skulle höjas med 100 kilogram; och så till sist väckte han en motion tillsammans med en annan partikamrat och ville ha 4 öre per kilogram för leveranser upp till 650 kilogram per månad.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Vilken ståndpunkt herr Gustafsson i Lekåsa intar i dag, undandraget sig mitt bedömande. En sak som man emellertid kan slå fast är, att alla dessa motionärer syfta till en förbättring av producentbidraget för de mindre leverantörerna — icke de allra minsta, ty dem har Kungl. Maj:t tillgodosett, utan främst dem som inneha ofullständiga jordbruk. Man har sökt komma till en förbättring på tre vägar, antingen genom att återinföra årsregleringen eller genom att höja bottenkvantiteten eller genom bägge delarna. Det förefaller mig emellertid som om man bortsett från en sak, när man skrev en del av dessa motioner. Om man höjer bottenkvantiteten, för vilken bidraget utgår med 4 öre, och sedan lägger vad Kungl. Maj:t föreslagit, alltså 300 kilogram tre gånger med respektive 3, 2 och 1 öre per kilogram ovanpå denna höjda bottenkvantitet så blir det hela så dyrt att det ej kan finansieras inom den godkända prisuppgörelsens ram. Därför ha vi också fått motioner, som, om de bifölles, skulle betyda kostnader på mellan 20 och 30 miljoner kronor mer än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Jag vet icke, om så varit motionärernas mening, men så blev resultatet. Det går naturligtvis att reglera om intervallerna i toppen, om man höjer i botten och ändå använder det system Kungl. Maj:t föreslagit. Vi kommo emellertid till den uppfattningen, när vi tittade på saken, att det är alldeles onödigt att ge sig in på en så invecklad historia som Kungl. Maj:t föreslagit. Ifall man ger 4 öre på 650 kilogram, får man samma månadssumma som Kungl. Maj:t föreslagit som maximum, och om man sedan drar av 1 $\frac{1}{4}$ öre, när man kommer över 1,100 kilogram, får man en mycket jämnare avveckling än den Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag skall be att få peka på ett par tre detaljer här. Det är naturligtvis mycket svårt att diskutera siffror utan att ha dem framför ögonen, men det finnes inte någon annan möjlighet i ett sådant här sammanhang. Upp till 200 kilogram sammanfalla Kungl. Maj:ts förslag och folkpartiets motion. Mellan 200 kilograms månadsleverans och upp till 1,100 ger folkpartiets motion ett bättre stöd; alltså upp till 650 kilogram ger den 4 öre per kilogram, och mellan 650 och 1,100 ger den 26 kronor oavkortat, sedan börja avdragen. Då är Kungl. Maj:ts förslag en aning fördelaktigare mellan 1,100 och 1,400 kilogram. Där föreslår Kungl. Maj:t nämligen att man skall dra av 1 öre per kilogram, medan vi föreslå 1 $\frac{1}{4}$ öre. Enligt vårt förslag blir maximibeloppet 75 öre mindre per månad för 1,400 kilogram. Men sedan verkar vårt förslag så att de familjejordbrukare man här talat om få mera enligt vår motion än enligt Kungl. Maj:ts förslag. En tvåusen kilograms leverantör får enligt Kungl. Maj:ts förslag 8 och enligt folkpartiets motion 14.75 kronor i månaden. Det är alltså icke riktigt när det påstås, att det alternativ vi fört fram skulle vara oförmånligt för familjejordbruket. Det är nästan dubbelt så bra vid tvåusen kilos-gränsen som propositionens. Vidare är årsregleringen mycket lätt att genomföra. Man har här bedyrat från ett par håll, att det går att genomföra en schematisk årsreglering på Kungl. Maj:ts förslag. Men det är fullständigt onödigt att kränga till saken på detta sätt. Man kan genomföra fullständig årsreglering enligt vårt förslag, och representanter för mejeriförningarnas riksförbund ha förklarat, att det blir inga tekniska svårigheter. Man behöver icke en så stor »lathund», som jordbruksministern nämnde, en hel bok med tabeller; det är alldeles onödigt, man klarar sig ändå. Det är alltså bättre för de mindre jordbrukarna och de ofullständiga jordbruket samt för stora grupper familjejordbruk. För mejerierna är det enklare och för producenterna mera lättbegripligt.

Jordbruksutskottets vice ordförande talar om, att vårt förslag också har vissa olägenheter, men han refererade dem icke. Det skulle då vara den olägenheten, som har nämnts här ibland, att man icke skulle uppmuntra till största

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

möjliga produktion, när man klipper av prisförbättringen vid 650 kilogram. Men det är detta system vi tillämpat i åtskilliga år, och jag tror icke att härvidlag så stora svårigheter möta. När man bedömer den här saken, bör man hålla några siffror i minnet, och jag skall be att få erinra om dem. Jag syftar på de svenska mejerileverantörerna, deras antal och deras leveransförmåga. Förra året hade vi 238,325 mejerileverantörer, och deras leverans per månad i medeltal beräknades vara 917 kilogram. Även om jag nu för en förbättrad produktion för detta år lägger till 10 procent, blir genomsnittet per månad för alla Sveriges mejerileverantörer ungefär 1,000 kilogram. För 1942 var medeltalet i kilogram i Norrbottens län 430, Västerbottens län 472, Jämtlands län 477, Västernorrlands län 478, Kronobergs län 642, Kopparbergs län 656, Värmlands län 647, Göteborgs och Bohus län 689, Gävleborgs län utom Gästrikland 638, Älvsborgs län 769 och i Jönköpings län 812. I Skånes bästa mejeriområde hade man i fjol en invägning av 1,604 kilogram. Av dessa siffror att döma bör det väl ändå vara klart, att en överväldigande majoritet av mejerileverantörerna ligga ganska lågt, varav framgår att de frågor vi här diskutera beröra en mycket stor del av de svenska mjölkproducenterna. Man kan tryggt påstå, att 4 öre per kilogram för 7,800 kg mjölk om året innebär, att mer än hälften av alla Sveriges mjölkproducenter få 4 öre i bidrag per kilogram *för all sin mjölk*.

Hur har nu utskottet reagerat inför alla dessa motioner? Jo, man har handlat på det sättet, att man, sedan man diskuterat det hela, framfört ett allmänt resonemang, och så rekommenderar man riksdagen att skicka hem det hela till Kungl. Maj:t igen utan att ta ståndpunkt till saken. Jag tycker att detta är ett rätt egendomligt sätt. Här är den enda del av jordbruksregleringen, där riksdagen sedan 1939 hittills förbehållit sig rätten att i detalj säga ifrån huru det skall vara. Inför det stegrade intresse för frågan, som visats vid årets riksdag, föreslår utskottet att riksdagen även i detta fall skall avstå från att ta ståndpunkt. Jag tycker, att den linjen är föga tilltalande från ren principiell synpunkt, och jag nödgas säga rent ut, att jag tror icke heller att den linjen är fördelaktig från småbrukets synpunkt. Det har nämligen visat sig åtskilliga gånger — jag skall icke nämna några exempel, men jag kan ju få komma igen med dem, om så erfordras — att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ganska motvilligt har gått med på en förbättring av småbrukarhjälp, för att icke tala om de tillfällen då han föreslagit försämringar, och i livsmedelskommissionens råd och i Svenska mejeriernas riksförenings styrelse har entusiasmen för saken icke heller varit synnerligen brinnande, det tror jag man kan säga. Men tågordningen, om riksdagen vägrar ta ståndpunkt till frågan och skickar hem det hela igen, blir väl att Kungl. Maj:t dirigerar frågan till livsmedelskommissionen, och att den remitterar den till Svenska mejeriernas riksförening, *vars styrelse får ersätta riksdagen*.

Härtill skulle jag vilja göra ytterligare ett par små erinringar när det gäller utskottets linje. Departementschefen säger i propositionen, att denna nya bidragsordning bör tillämpas från och med den 1 juli, och utskottet säger i sin rekommendation till jordbruksministern, att i vilken utsträckning pengar skola tagas i anspråk för ett sådant här producentbidrag kan Kungl. Maj:t närmare besluta, när skördeförhållandena kunna överblickas. Alltså det system, som skall börja tillämpas den 1 juli, skall Kungl. Maj:t ta ståndpunkt till längre fram. Ja, herr Liedberg ruskar på huvudet och kommer väl senare att säga något både på denna och på andra punkter, men jag kan inte få det att gå ihop. Och så en annan sak. Såvitt jag kunnat finna finns varken i propositionen eller i utskottsmajoritetens framställning ett enda ord om hur man skall förfara med årsutjämnningen för den tid som redan gått. Enligt fjolårets beslut

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

ha vi dock under första hälften av året tillämpat ett system med årsreglering, men där finns som sagt, såvitt jag kunnat finna, icke en rad om hur man skall klara av den saken. Innebär Kungl. Maj:ts förslag, att man skall slopa årsregleringen även för första halvåret 1943, verkar det ännu sämre än vad det annars skulle göra för det mindre jordbruket.

De argument, som förts fram mot reservationen både inom utskottet och här i kammaren, gälla främst det ekonomiska läget. Här finns 8.6 miljoner kronor, som man föreslagit skola användas för lokal prisdifferentiering med hänsyn till växlande skördeutfall. Man har gått med på i utskottet att man skall få tumma på den där summan, så att man tar i anspråk ytterligare 3 miljoner. 5.5 miljoner skulle vara kvar. Från början kunde man visserligen, åtminstone fann jag det så, ta en mera nyanserad ståndpunkt, men det hela frös fast vid dessa 3 miljoner kronor. Vårt förslag kostar 5.3 miljoner kronor mer än Kungl. Maj:ts linje, och det är alltså 2.3 miljoner kronor, som ekonomiskt sett skilja utskottet och oss åt. Jag tycker att när vi varit så pass anspråkslösa, så skulle man om man i någon mån vill förverkliga det, som även Kungl. Maj:ts sagt sig vilja förverkliga, nämligen bättre hjälp åt det mindre jordbruket, funnit att dessa 5 miljoner kronor ingenting äro att pruta på.

Nu är det klart, att om man vill så kan man lösa denna fråga ekonomiskt, och jag skall peka på ett par utvägar. Den ena möjligheten, och den som ligger närmast till hands, är, att man tar dessa 5.3 miljoner kronor av tillgängliga medel. Då har man i alla fall 3.6 miljoner för lokal prisutjämning, och det är ju möjligt att det räcker. Men om det skulle visa sig att detta icke räcker, så kan man, vilket vi pekat på, ta ett par miljoner av de 34 miljoner kronor, som nu utgå till mjölkpristillägg. Nu säger man, att det kan man icke göra. Men varför kan man inte göra det? Ja, jordbruksministern nämnde bland annat, att det skulle bli ogynnsamt för bland andra familjejordbrukarna. Han nämnde den där skarven vid 2,000 kilograms månadsleverans. Ja, tar man 2.3 miljoner här, som skulle behöva kompensera vårt förslag, får man sänka detta bidrag med ungefär 0.10 öre per kilogram. Om man jämför Kungl. Maj:ts förslag med vårt förslag skall man finna, att för en 2,000 kilogramsleverantör ger Kungl. Maj:ts förslag 0.4 öre per kilogram i producentbidrag och vårt förslag 0.73 öre, alltså 0.33 öre mera. Om jag då minskar mjölkpristillägget med 0.10 öre ha dessa leverantörer 0.2 öre mera i netto än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Det är alltså fullständigt felaktigt att det för tvåtusenkilogramsleverantörerna skulle ställa sig ogynnsammare, om man ginge denna väg. Överhuvud taget är det här icke fråga om att minska jordbrukets mjölkinkomster utan att i någon mån justera fördelningen av dessa mjölkinkomster. Men då det gäller dessa 2 miljoner kronor säger man absolut: nej, se det går icke! En annan möjlighet, som kanske skulle finnas, är att det förmålningsbidrag för brödsäd, som utgår till jordbrukarna, i stället kunde användas för att höja producentbidraget på mjölk. Jag ber att få fästa utskottets vice ordförandes uppmärksamhet på, att vad reservanterna sagt på den punkten ord för ord är detsamma som utskottet sagt; det är precis samma stycke bara flyttat till ett annat ställe. Jag tycker verkligen att man borde kunna gå så pass långt som har föreslagits i denna reservation, även om det skulle innebära att det större jordbrukets mjölkpris måtte sättas ned med 0.1 öre.

Jag vill göra ännu en principiell erinran. Det har sagts från jordbrukarhåll, att priserna skola bestämmas så tidigt som möjligt, och att jordbrukarna böra få veta vad de ha att få. Men utskottets linje innebär att mjölkpriset lämnas öppet för drygt hälften av mejerileverantörerna. Det har vidare sagts

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

att mjölken icke skall bli ett regleringsinstrument, men för denna grupp av jordbrukare göres mjölkpriset enligt jordbruksutskottets förslag just till ett regleringsinstrument mot missväxt. Och så ännu en sak. Utskottet säger, att även de där kvarvarande bidragen äro främst avsedda för mindre mjölkproducenter och närmast sådana, som till följd av felslagen skörd eller andra orsaker äro i behov av stöd. Jag kan icke finna, att det är riktigt. Skall man dela ut pengar genom lokal prisdifferentiering med hänsyn till missväxt, blir det väl nu som förra gången. Man delar ut till alla jordbrukare på grundval av levererad mjölk, och det innebär ju intet stöd för speciellt det mindre jordbruket. Det kan lika väl bli missväxt på större jordbruk eller i varje fall i trakter, där större delen av mjölkleveransen kommer från större jordbruk, och då går ju större delen av pengarna dit. Det är alltså icke riktigt att säga, att detta skulle vara till förmån för speciellt det mindre jordbruket.

Jag skall slutligen säga ett par ord om den andra delen av vår reservation. Den gäller fläskpriset. Det är klart, att vilken ståndpunkt man i det fallet skall intaga beror på vilken uppfattning man har om differentierade priser överhuvud taget. Om man anser, att detta är en tillfällig historia, som snart skall avvecklas, förstår jag, att man icke vill vara med om att införa ännu en form av producentbidrag. Anser man däremot, att vi måste räkna med differentierade priser under en längre tid framåt, då kan man också räkna med den konstruktiva verkan av det differentierade priset, och då tror jag, att detta är icke minst en Norrlandsfråga.

Herr Andersson i Löbbo sade, att alla jordbrukare kunna icke odla allt och hålla alla djurslag, och det är sant. Men det är förvisso så, att om det skall bli något jordbruk i Norrland, kunna icke norrlänningarna fortsätta att bara odla gräs och ge det till korna, utan det måste bli en mera differentierad växtodling och en större differentiering även i fråga om djurhållningen. Vad är det då som ligger närmast till hands, när mjölkproduktionen överstiger behovet av konsumtionsmjölk och man får skummjölk över? Jo, av skummjölk kan man fåggvita, och om man då odlar potatis, behövs det ganska litet säd för att producera en del fläsk. Det är det som enligt min mening ligger närmast till hands, om man vill göra det norrländska jordbruket litet mera mångsidigt.

Om man räknar med denna konstruktiva verkan och ser detta på litet längre sikt, tror jag, att producentbidrag på fläsk är en fördel för det mindre jordbruket. Herr Andersson i Löbbo säger, att det skulle gälla 65 % av hela produktmängden och att det därför icke är någon idé att differentiera. Vi ha i motiveringen påpekat, att man kan koppla ifrån de större producenterna, och i så fall lär man komma ned till ungefär 50 % av produktmängden, vilket är ungefär samma proportion som den mjölmängd för vilken producentbidrag utgått under de senaste åren.

Jag vill icke säga, att producentbidraget på mjölk och fläsk nödvändigt skall sättas in genast. Man kanske bör välja en lämplig tidpunkt för prisjusteringen. Men enligt min mening vore ett sådant producentbidrag fördelaktigt, och jag tror icke, att några folkförsörjningsargument kunna åberopas mot detsamma, som man annars gör, när det gäller småbrukets intressen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Näslund och mig avgivna reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag vågar icke komma med någon utfästelse, att det bara skall bli några få korta ord, även om jag skall försöka att så

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
gott jag kan begränsa mig. Icke heller är det mig möjligt att endast komma med nya synpunkter. Jag hoppas, att kammaren överser med om jag — såsom deltagare i utskottets behandling och kanske även som den förste talesmannen i dag för den politiska grupp jag företräder — kommer att beröra frågor och problem, som redan äro ventilerade.

Först och främst bör man göra klart för sig, att det som det här resoneras om, och som på sina håll och kanske icke minst från den senaste ärade talarens sida har blåsts upp till ganska betydande proportioner, i själva verket rör sig om en försvinnande liten del av ett mycket stort problem. Herr statsrådet nämnde siffran 45 miljoner kronor av cirka 1,800 miljoner. Jag skulle vilja fortsätta hans tankegång och säga, att det rör sig i själva verket om, huruvida man skall av de 1,800 miljonerna reservera 8.6 miljoner, 5 miljoner eller 3 miljoner. Den storleksordningen är det i själva verket fråga om.

Det kan kanske icke skada att litet tangeras förhistorien till den proposition som här behandlas. Som kammaren torde ha sig bekant har i år knäslatts en s. k. vårprissättning, d. v. s. priserna äro ju icke absolut fixerade, men man har redan på ett tidigt skede, nämligen i mars månad, fattat beslut om principerna för hur priserna skola sättas och till äventyrs slutgiltigt fixeras till hösten. När detta Kungl. Maj:ts beslut effektuerades låg till grund därför en ganska ingående och långvarig och jag vågar säga noggrann behandling av frågan inom alla instanser. Frågan behandlades först inom den s. k. 27-mannakommittén, den kungl. kommittén för utredning om jordbrukets framtid. Där fastställde man i själva verket principerna, och jag tror, att herr Gustafson i Vimmerby gör sig skyldig till ett litet minnesfel, när han säger, att inom 27-mannakommittén behandlar man endast prognosen och överläter principerna för prissättningen åt andra organ. Det var så i fjol somras; det utlåtande som 27-mannakommittén avlät i slutet av juli eller första dagarna av augusti 1942 innebar endast en prognos och ett uttalande om de principer, som skulle vägleda prognosens uppgörande. Men i år har det faktiskt varit på det sättet, att inom 27-mannakommittén vunnits enighet om det som nu kallas för vårprissättningen. Denna enighet har varit fullständig. Att 27-mannakommittén därvidlag har på ett mycket eklatant sätt tagit ställning, framgår därav, att kommitténs förslag med medgivande av de myndigheter, som hade detta förslag — vilket jag vill minnas den gången var hemligstämplat — om hand, fick föredragas inför jordbrukets både fackliga och ekonomiska organisationers verkställande organ för att underställas dem.

Detta underställande är icke att fatta på det sättet att vare sig Kungl. Maj:t eller riksdagen behöver gå till dessa organisationer för att få något godkännande eller några fullmakter. Det förhåller sig i stället så, att Kungl. Maj:t eller rättare sagt livsmedelskommissionen, som sedan överlämnade förslaget till Kungl. Maj:t, väl med viss rätt ansåg, att det vore värdefullt, om jordbrukets organisationer finge säga sitt ord om ett sådant förslag. Förslaget innebar ju ganska betydande förändringar i förhållande till tidigare tillämpat förfarande och avsåg en prissättning, vars verkningar skulle sträcka sig ända fram till den sista augusti 1944. Det förslaget skulle icke ha sitt fulla värde, om icke de organisationer som företrädde jordbruket, hade fått säga sitt ord, såtillvida att de antingen, som ju tänkbart varit, skulle kunnat för sin del taga avstånd från det, eller, som i detta fall skedde, och som naturligtvis avsågs med det tillfälle till prövning av detsamma, som bereddes dem, åtaga sig ett ansvar för detta förslags genomförande. Det ha dessa organisationers representativa organ gjort. De ha godkänt det med den konstruktion, som detta förslag har; en given ram har alltså godkänts, och det är mycket viktigt att fästa i minnet, när vi tala om problemet i fortsättningen. Den, som är intresserad av vad som

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

här försiggått inom dessa olika instanser, kan finna närmare detaljer i propositionen t. ex. på sidorna 41 och 53.

Man har alltså godtagit, att jordbrukets prisbildning skall ske efter det sålunda föreslagna systemet, och att regleringen skall ansluta sig till en bestämd balans mellan inkomster och utgifter för jordbrukets del och en därav följande ram. Vid det första principiella ställningstagandet till och godkännandet av det således åstadkomna förslaget uttalades från jordbrukets organisationers sida, att inom den godkända kalkylen utrymme borde beredas för en förbättrad ställning för de sämst ställda producentgrupperna, samtidigt som det uttalades, att en eventuell prisjustering såvitt möjligt icke skulle komma att ogynnsamt drabba mjölken.

Vilket recept rekommenderade man då för att åstadkomma denna förbättring inom den givna ramen? Man rekommenderade en omläggning av producentbidragets fördelning. Man sade sig, att här är ett så pass betydande belopp som 44 miljoner kronor anslaget till s. k. producentbidrag. Detta är pengar, som från början varit avsedda endast för det svagast ställda jordbruket, på visst håll även kallat småbruket, och eftersom den praktiska utformningen och fördelningen av dessa medel har blivit sådan att en hel del producenter, som icke äro att hänföra till dessa kategorier, faktiskt fått del av dessa medel, trots att det inte var avsikten, så sade man sig, att här måste finnas möjligheter att taga av dessa 44 miljoner från dem som icke behöva bidrag och ge till dem som bättre behöva det. Sedan organisationerna hade ställt sig såsom borgensmän på sina uppdragsgivares, d. v. s. de svenska jordbrukarnas, vägnar för detta nya system, utarbetades, när förslaget gick vidare till livsmedelskommissionen och Kungl. Maj:t fattat beslut i den stora principfrågan, inom livsmedelskommissionen olika alternativ till omläggning av producentbidragen. Man stannade till slut inom livsmedelskommissionen och ett enhälligt råd inom livsmedelskommissionen för det s. k. alternativ I, det alternativ, som Kungl. Maj:t sedan tog upp som sitt förslag. Som bekant beviljades i december 1942 $3\frac{1}{2}$ miljoner kronor till extra mjölkprisbidrag i Norrland och vissa delar av mellersta Sverige för månaderna januari till och med maj i år. Nyssnämnda förslag innebär, att icke bara detta extra mjölkprisbidrag i ungefär samma omfattning, som hade gällt under nämnda månader, skall utgå till alla provinser vi kunna säga praktiskt taget norr om Dalälven och norr om Vänern i en skala från 60 öre per kg mjölkfett ned till 20 öre, motsvarande mellan $2\frac{1}{2}$ till 0.75 öre per kg mjölk. Man utvidgar med dessa medel därjämte områdena till ett större område än vad de $3\frac{1}{2}$ miljonerna räckte till, fyllde till dels skarven med dessa medel mellan den sista maj och det nya året och åstadkom dessutom att till slut 8.6 miljoner kronor skulle bli över och vara disponibla. Det innebär i själva verket, att praktiskt taget alla jordbrukare norr om Dalälven ha fått lägst $\frac{3}{4}$ öre och högst cirka $2\frac{1}{2}$ öre mer än det tidigare systemet i och för sig inneburit, alltså ett fortsättande på bredare basis av vad de $3\frac{1}{2}$ miljonerna åstadkommit för fem månader. Jag skulle tro, att om vi skulle tala om de svagast ställda jordbrukarna här i landet, äro de i mycket stor utsträckning att finna inom nu nämnda områden. Det har sagts — jag tror, att det var av herr Carlström — att de där 44 miljonerna, som småbrukarna en gång fått, borde de väl få behålla. Det torde väl för varje objektiv granskning vara klart, att de ha icke bara fått behålla dem, utan de ha fått mer än de fått tidigare. Det finns en kategori, som enligt detta förslag skulle komma att få mindre, nämligen mjölkproducenter i mellersta och södra delarna av landet, som på grund av att s. k. efterreglering icke är avsedd att äga rum, skulle kunna komma att bli lidande på saken. Man har nu ansett, att detta system, som jag nu icke skall gå in på — herr Svensson i Ljungkile har ju läst upp största delen av vad proposi-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
tionen innehåller i den vägen — borde i huvudsak kompensera även dessa. De, som skulle bli lidande på det, äro sådana, som ha mycket ojämna kvantiteter mjölk. Nu är det emellertid att märka, att det blir faktiskt en förbättring i botten även för den som har en mycket ojämn kvantitet mjölk, d. v. s. en del av året så stor kvantitet, att han icke får tillgodonjuta producentbidraget, utan i stället såsom större producent gradvis blir avkopplad, och andra delar av året har för liten kvantitet mjölk för att kunna utnyttja möjligheterna att erhålla bidrag intill optimalgränsen, cirka 1,600 liter.

Det kan naturligtvis tagas under omprövning från Kungl. Maj:ts sida att återinföra efterregleringen, men saken har ju faktiskt två sidor. För flertalet torde icke det nya systemet innebära någon olägenhet. Det finns dock de som skulle bli ytterligare hjälpta, om efterreglering återinfördes, men man får där- emot också väga folkförsörjningssynpunkten. Efterregleringssystemet innebär ju, att producenten icke har någon press över sig att, när han har små kvantiteter mjölk, se till, att dessa kvantiteter mjölk komma fram till mejerierna, då de bäst behövas, alltså under lågproduktion, då vi få skicka mjölk från Skåne och hela Småland o. s. v. uppåt landet för att fylla t. ex. Stockholms mjölkbehov. Han har ingen press på sig, därför att det kan vara bekvämare att behålla mjölkkvantiteten hemma och använda den till uppfödning av gödkalvar för att under den andra årstiden, då icke bara han utan hela landet har gott om mjölk få tillgodonjuta det mjölkbidrag, som han icke tidigare kunnat utnyttja. Det finns också andra olägheter ur folkförsörjningssynpunkt förknippade med efterregleringssystemet. Det har sagts här, vilket är alldeles riktigt, att man även med detta nya system kan ordna efterreglering. Det är emellertid åtskilligt besvärligare. Man kan göra det något förenklat med intervaller på fem kronor, men det innebär under alla omständigheter en betydande tunga för mejerierna, som de helst se att de slippa.

Jag återkommer till de 8.6 miljoner kronor, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle finnas disponibla för oförutsedda händelser eller, som det heter, för differentieringsbidrag till av missväxt eller andra ogynnsamma omständigheter drabbade områden. Det är klart, att det är relativt enkelt att säga, att av de pengarna kunna vi taga så eller så mycket för att tillgodose den eller den gruppen, men jag tror icke man bör förbise vad som i själva verket har dikterat detta förslag, d. v. s. erfarenheterna från senare år, då man funnit, att sedan en prisreglering beslutats för en viss tidrymd framåt, i de fall det här gäller för ett år, ha emellertid situationer uppkommit, då man sagt sig, att nu vore det behövt att ha *något* disponibelt för att kunna möta de eller de förhållandena. Detta har måhända haft mindre betydelse, då prisregleringen i själva verket inte har beslutats förrän fram i november eller december, alltså när man inte haft mer än 8—9 månader framåt på det löpande året och redan lämnat 3—4 månader bakom sig. Det är emellertid så mycket allvarigare att befinna sig i den situationen, att man inte har några medel disponibla för oförutsedda händelser, när man fattar beslut om prisregleringsförfarande ett och ett halvt år innan detta förfarande avslutats. Vi ha emellertid upplevat ett år, då vi efter långvariga ingående överläggningar med regeringen, vartill tillfälle bereddes oss, fingo 20 miljoner disponibla för dylikt ändamål. Detta gällde budgetåret 1941/42, och det visade sig, att dessa 20 miljoner ingalunda voro ett för stort belopp med hänsyn till förhållandena det året, snarare tvärtom. Vi fingo i vintras på grund av mycket påfrestande förhållanden för ganska betydande producentgrupper i norra delarna av landet 3½ miljoner kronor, och detta fingo vi nöja oss med, emedan det helt enkelt inte fanns mer att få. Men ingen skall inbilla sig, att detta belopp i och för sig var av sådan storleksordning, att man med lätthet kunde avverka de uppkomna

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

problemen och kompensera de svårigheter, som hade uppstått. Men när vi inför ett år, varom man ännu så länge känner relativt litet, lyckats att från dessa 44 miljoner plocka ett belopp på 8 och 9 miljoner kronor — märk väl utan att göra det sämre för någon, utom för dem, som över huvud taget icke skola ha del av dessa pengar, utan tvärtom faktiskt åstadkommit en förbättring i stor sett för de minsta jordbrukarna, även om denna förbättring inte tillfredsställer herr Svensson i Ljungkile — då säga vi oss, att detta får man försöka reda sig med. Men var och en bör förstå, att de, som skola ha dessa angelägenheter om hand i praktiken, inte funnit detta belopp i och för sig vara överdrivet stort utan snarast i knappaste laget.

Vilka äro då de, ärade kammarledamöter, som skola stå för dessa regleringsåtgärder i fortsättningen? Det är kamrarna, som fatta beslut, men det är jordbrukarna, som sedan för ett år framåt, från 1 september 1943 till 31 augusti 1944, ha skrivit under, om inte bokstavligen så dock moraliskt, en förbindelse att stå som en man bakom den sålunda fastställda regleringen. Och vilka företräda i detta fall producenterna? Ja, jag vet för min del ingen som kan anses närmare företräda producenterna än Svenska mejeriernas riksförening med sin medlemsstock på enligt vad jag vill minnas cirka 230,000 medlemmar och omfattande praktiskt taget alla jordbrukare, som ha mjölk till avsalu. Nu kan herr Svensson i Ljungkile underkänna både Svenska mejeriernas riksförenings och i synnerhet dess styrelses förmåga att handlägga dylika problem. Men detta får väl inte hindra denna förening att ändå söka fullfölja sina uppgifter, i synnerhet som ingen annan organisation finnes, som kan övertaga dem, såvida inte herr Svensson i Ljungkile möjligen skulle kunna göra det. Svenska mejeriernas riksförening har icke bara fått tillfälle att taga del av fördelningen av dessa producentbidrag och för sin del godkänt desamma utan har därtill under utskottsbehandlingen av frågan delgivit utskottet ett protokollsutdrag, vari Svenska mejeriernas riksförening på det allvarligaste varnar för att minska dessa disponibla belopp. Man skulle dock kunna tänka sig — vilket jag likväl inte tror — att riksdagen skulle ändra på dessa av organisationen godkända förslag. När organisationen sedan skall föra regleringsåtgärderna ut till jordbrukarna, är den föga hjälpt med att förklara, att den iklätt sig borgen för detta system, om jordbrukarna svara: må så vara, men riksdagen har ändrat förutsättningarna för detta system. Jag tror inte det vore lyckligt med hänsyn till de eventuella framtida konsekvenserna, om man i detta fall bortsåge från förhistorien till det nu föreliggande förslaget och handlade som om de överläggningar, överenskommelser och åtaganden, som förekommit, inte hade existerat.

Det har uttalats i utskottsutlåtandet, att utskottet visserligen kan tänka sig, att Kungl. Maj:t disponerar en del av dessa 8.6 miljoner på ett eller annat sätt, det vill säga minskar detta belopp, och nämner för denna minskning en gräns på cirka 3 miljoner, varefter nominellt 5.6 miljoner skulle återstå för lokala differentieringsbidrag. Var och en förstår, att vare sig man räknar med 8.6 miljoner kronor eller 5.6 miljoner kronor, rör det sig om relativt fiktiva teoretiska belopp, emedan man helt enkelt inte kan beräkna dessa belopp exakt. Hela beräkningen innebär en prognos. Men samtidigt uttalar utskottet, att utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t tar definitiv ställning till den ifrågasatta minskningen, då situationen bättre kan överblickas. Detta har herr Svensson i Ljungkile mycket svårt att förstå. Han säger: jag har aldrig varit med om annat än att producentbidraget har beslutats för ett år framåt från och med 1 juli, och eftersom nu Kungl. Maj:t har föreslagit, att regleringen skall träda i kraft 1 juli, förstår jag inte, hur man skall kunna göra något slags ändring därefter, d. v. s. hur man skall kunna skjuta på avgörandet, tills man bättre kan över-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

blicka läget. Om man inte skulle kunna tänka sig, att såväl Kungl. Maj:t som livsmedelskommissionen möjligen skulle kunna hitta på någonting på egen hand och praktiskt utforma en åtgärd utan att det, som herr Svensson sade, står någonting skrivet därom vare sig i propositionen eller i utskottsutlåtandet, ja, då är jag rädd för att riksdagen skulle behöva behandla dessa ärenden inte bara som i kväll 3 eller 4 timmar utan minst lika många dagar för att vara viss om att inte Kungl. Maj:t eller livsmedelskommissionen eller de andra organ, som ha dessa angelägenheter om hand, helt plötsligt efter riksdagens avslutande skulle vara i den pinsamma situationen, att de måste säga, att här har varken utskottet eller riksdagen eller herr Svensson i Ljungskile eller någon annan talat om för oss vad vi skola göra. Hur i herrans namn skola vi förfara? — Jag har för min del ett ganska gott förtroende till att de skola kunna klara av en sådan sak. Jag vill inte ge mig in på att lämna några råd i den vägen. Men om Kungl. Maj:t beslutar att producentbidraget i enlighet med propositionen skall utgå från 1 juli men Kungl. Maj:t till äventyrs 1 oktober befinner sig på ett definitivt sätt kunna disponera över de 8.6 miljonerna antingen i form av differentieringsbidrag till vissa landsdelar eller i form av generell ökning i en eller annan form av grundbeloppet eller i form av en efterreglering, kan jag inte finna annat än att detta är en av de utvägar, som står Kungl. Maj:t öppen för att under alla förhållanden låta dessa pengar, som man nu så gärna vill förbruka redan i förväg, komma verkligt behövande jordbrukare till del.

Hela talet om att man tar ifrån de behövande är ju fullkomligt... — jag skall inte använda det ord, som närmast skulle falla mig på läppen; det skulle kanske vara litet mindre finkänsligt mot andra människors uppfattning — men jag kan i alla händelser inte dela den uppfattningen eller ens anse den ha något som helst fog för sig. Vare sig Kungl. Maj:t finner sig böra så småningom disponera 3 miljoner av de 8.6 miljonerna eller senare ta hela detta belopp i anspråk, därför att det inte behövs för något speciellt område, kan man naturligtvis öka på grundbeloppet. Man kan låta de 4 örena i producentbidrag utgå på större kvantiteter, och man kan naturligtvis också göra en efterreglering. Denna har beräknats kosta någonting på $2\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Det gäller att välja endera vägen, ty i fråga om de första 3 miljonerna står den ena eller den andra utvägen öppen, men inte båda. Det får väl bli Kungl. Maj:ts uppgift att avgöra den saken. Meningarna äro nämligen delade om vilket som är att föredraga. Jag medger naturligtvis att det — såsom herr Gustafson i Vimmerby framhöll — inte är någon lätt uppgift för Kungl. Maj:t. Det var heller ingen lätt uppgift att fördela de 20 miljonerna för budgetåret 1941/42, men de överlämnades med det direktivet, att fördelningen borde beslutas av livsmedelskommissionen efter samråd med Svenska mejeriernas riksförening, vilket även gick att genomföra. Jag kan inte förstå, att det finns någon annan myndighet än Kungl. Maj:t, som framåt sensommaren eller hösten kan ha den överblick, som erfordras för att kunna träffa ett avgörande härvidlag.

Herr Svensson i Ljungskile har skjutit mycket hårt till måls på det system, som Kungl. Maj:t har föreslagit, ett system, som en gång utarbetats av livsmedelskommissionen, passerat 27-mannakommittén, jordbrukets ekonomiska föreningar och även dess fackliga organisation och därefter gått tillbaka till livsmedelskommissionen för att slutligen accepteras av Kungl. Maj:t. Jag tror att herr Svensson i Ljungskile i utskottet fått mycket goda vittnesbörd om att man inte alls har ansett det av honom föreslagna systemet och tekniska förfarandet vara mindervärdigt eller att det inte skulle tas under övervägande. Utskottet har tvärtom skrivit i utlåtandet, att utskottet lämnar vägen öppen

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

för Kungl. Maj:t att antingen förfara i enlighet med Kungl. Maj:ts eget förslag eller möjligen jämka systemet något, om man därmed kan uppnå enklare och mera praktiska arbetsformer. Om utskottet inte har gått så långt, att utskottet har sagt, att herr Svenssons i Ljungskile system är det enda möjliga, får nog herr Svensson i Ljungskile finna sig i att sådant inte händer motionärer bara en gång utan det inträffar nog flera gånger. När jag hörde herr Svenssons anförande var jag ganska glad åt att jag inte varit motionär denna gång. Jag har haft så mycket med de förberedande överläggningarna om saken att göra, att jag inte haft anledning att motionera. När jag hör en motionär med sådan iver och sådan trosvisshet gå in för ett förfäktande av den egna lilla kära motionens synpunkter som det enda riktiga och det enda för jordbruket och småbruket förmånliga, medan allting annat underkännes, kan jag inte neka till, att jag känner en smula tacksamhet över att inte själv ha en motion, som möjligen skulle kunna föranleda mig till liknande tankegångar.

Bland de olika recept för regleringsanordningar, som man har kommit med, har det rekommenderats att man skulle ta åtminstone en del av det allmänna mjölkpristillägget på 28 öre per kilogram mjölkfett för p-mjök — mjölkpristillägget utgår ju med 42 öre per kilogram för k-mjök och med 28 öre för p-mjök — likaväl som man skulle ta av förmalningsersättningen och vad det nu var allt. Ja, även om man genom att rekommendera dylika medel skulle kunna åstadkomma en parlamentarisk seger för sin motion, tror jag inte att man därmed skulle kunna åstadkomma de penningbelopp, som fordras för att tillgodose de i motionerna uppställda kraven. Jag tror faktiskt inte, att det svenska jordbruket och de svenska jordbrukarna skulle ha någon anledning att tacka motionärerna för att riksdagen har beslutat att sänka den allmänna generella prisnivån för jordbrukets produkter. Jag tror att det för småbrukarna eller de mindre jordbrukarna eller de jordbrukare, som överhuvud taget kunna komma i åtnjutande av producentbidraget, icke kan vara en ekonomisk fördel att visserligen få 4 öre i producentbidrag för så och så många hundra kilogram i månaden eller så och så många tusen om året, om man summerar ihop det, men samtidigt få priset på vartenda kilogram sänkt med så och så många tiondels ören eller kanske till och med så och så många ören över lag. Det har rätt en enhällig mening inom jordbrukets såväl ekonomiska som fackliga organisationer, att det icke kan innebära någonting annat än en nackdel för hela det svenska jordbruket, att av de generella prisregleringsmedlen taga belopp för att tillgodose de mera socialt betonade stödåtgärderna.

Jag skall be att få säga några ord om dessa stödåtgärder av social karaktär. Producentbidraget har tidigare utgjort maximalt 234 kronor per år. Detta är dock inte så litet, även om det naturligtvis inte räcker för att fylla ut bristerna i många hushålls och familjers budget. Det nu föreliggande förslaget innebär, märk väl, ett maximalt producentbidrag av 312 kronor per år. Det är emellertid alldeles givet, att detta är att beteckna som en socialt betingad stödåtgärd. Man kommer i detta sammanhang in på problemet småbruket och småbrukets förhållande till jordbrukets generella prisnivå. Vad är då ett småbruk? Ja, mina damer och herrar, därom tvista inte bara menige man inom jordbruket och jordbrukets experter utan därom tvista även de lärde. Ty det finns ingen exakt gräns, som anger, att det och det är ett småbruk och det och det är någonting annat. Vi ha likväl ungefär klart för oss vad som menas därmed, och i allmänhet menar man väl numera små ofullständiga jordbruk, d. v. s. jordbruk, som inte kunna bereda tillräcklig sysselsättning och skäligen försörjning åt en familj. Men gränserna äro trots allt kolossalt flytande, ty det finns många småbruk, som i själva verket äro stödjordbruk. Det är i verkligheten på det

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

sättet, att ett visst stöd kan innebära, att ett stödjordbruk övergår till att bli ett ofullständigt jordbruk samtidigt som bristen på stöd kan åstadkomma, att ett s. k. ofullständigt jordbruk tvingas att bli ett stödjordbruk, där andra arbetsförtjänster och utkomstmöjligheter stå till buds. Den svåraste ställningen ha i själva verket de jordbrukare, som ha ett ofullständigt jordbruk, vilket de icke kunna fullständiga, och som samtidigt icke kunna övergå till att bli innehavare av stödjordbruk, d. v. s. inte kunna skaffa sig utkomstmöjligheter vid sidan av sitt småbruk.

Vilken uppfattning vi än må ha om var gränsdragningen skall ske, ha vi givetvis alla klart för oss, att det i landet finnes ett eller annat hundratusental jordbrukare som kunna komma i fråga härvidlag. Man må ha vilken uppfattning man vill om hur jordbrukets framtid skall gestalta sig, hur rationaliseringen, arronderingen av bruksdelarna, de tekniska förbättringarna etc. skola ske; kvar står likväl det faktum, att vi ha ett mycket stort antal jordbruk, som inte är av tillfredsställande struktur och som helt enkelt inte utan vidare kan lämnas åt sitt öde. Här måste ett stöd till. Vid alla de överläggningar och diskussioner, som jag överhuvud taget har varit med om i detta sammanhang, ha vi haft den saken lika klar för oss som vi samtidigt varit på det klara med, att det stöd som bör givas icke får vara av den karaktären, att det konserverar icke livsdugliga jordbruk. Det kan icke vara riktigt ur jordbrukets synpunkt och icke heller ur de människors synpunkt, som inneha sådana jordbruk, att man genom halvmesyrier konserverar jordbruk, som sakna förutsättningar att bli i egentlig mening livskraftiga. Med andra ord: det är en mycket svår sak att avväga hur starkt och effektivt stödet skall vara och var gränsen skall gå, då stödet ifrån att ha varit ett nödvändigt stöd övergår till att bli till skada genom ett oriktigt hämmande av den anpassning, rationalisering och utveckling, som är nödvändig för jordbruket i stort sett. Att jordbrukets allmänna prisnivå svårligen kan anpassas efter vad ofullständiga och icke väl funtade jordbruk kräva för att få sina produktionskostnader täckta, förefaller mig ganska tydligt. I närvarande stund arbeta vi med en prisnivå, som helt enkelt ansluter sig till prisnivån före kriget och jordbrukets inkomst- och utgiftskalkyler då. Men vi måste en gång i tiden komma fram till ett annat beräkningssätt. Jag kan inte förstå annat än att man måste försöka komma fram till ett medeltal, som är baserat på vad jordbruk av olika kategorier och storleksordningar inom olika landsdelar med olika jordmån och produktionsförhållanden kräva för sin lönsamhet. Men förutsättningen måste givetvis vara, att dessa jordbruk äro någorlunda livskraftiga, d. v. s. så konstruerade som ett jordbruk bör vara. Jag tror inte att det svenska folkhushållet i en framtid vill påtaga sig ännu högre kostnader för sina livsmedel. Om prisnivån vore avpassad efter, om jag så får säga, de icke rationella bruksdelarna — härvid är väl att märka, att det kan finnas rationella bruksdelar även bland de små jordbruken och inte bara bland de stora — skulle inte bara de medelstora utan även de stora jordbruken få en prisnivå, som icke vore dikterad av deras produktionskostnader, utan som låge därutöver. Vi måste alltså räkna med detta *socialt* betingade jordbruksstöd inte bara för i dag utan för en ganska lång övergångsperiod.

Men om alla äro fullkomligt överens om detta, förefaller det mig vara att skjuta oerhört över målet, när man säger, att denna avvägning, vare sig den är riktig eller icke riktig, är betingad av huruvida man följer herr Svenssons i Ljungskile system i fråga om producentbidragets fördelning eller huruvida man tager 3 eller 5 miljoner av de 8.6 miljonerna. Jag tror knappast, att kammaren är riktigt med på den galoppen. Det kan ju hända, att det kan göra sig på ett eller annat håll ute i landet att framföra dylika uppfattningar, men

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

jag tror inte mycket på den saken heller. Jordbrukarna ha i allmänhet haft för slitsamt arbete och för mycket bekymmer att tänka på — vilket de i stor utsträckning ha allt fortfarande — för att hinna studera vare sig de allmänna ekonomiska eller de teoretiska förutsättningarna för jordbruket. Men det förhåller sig faktiskt på det viset, att insikten om dessa sammanhang börjar breda ut sig mer och mer, och det går nog inte att inbilla dem riktigt *vad som helst!* Jag skall alltså be att få ge uttryck åt den meningen, att utskottet i sitt för riksdagen framlagda förslag till avvägning mellan den generella prissättningen och det socialt betingade stöd, som via producentbidraget kommer de minst bärkraftiga jordbrukarna till del, tagit så stor hänsyn åt båda hållen, som praktiskt taget är möjligt.

Till detta utlåtande är emellertid fogad även en annan reservation, nämligen den, för vilken herr Gustafson i Vimmerby står. Det är som kammaren torde finna ingen partireservation. Herr Gustafsons partikamrat i utskottet har inte kunnat ansluta sig till densamma. Men genom att anföra detta vill jag inte förringa vare sig reservantens eller reservationens betydelse. Jag understryker detta förhållande närmast därför, att utskottets arbete faktiskt har utformats på partipolitisk fri grund, på grundval av Kungl. Maj:ts föreliggande förslag. Jag tror att herr Gustafson i Vimmerby och jag och för övrigt hela utskottet äro fullkomligt ense om att rättvisesynpunkter tala för en likvärdig levnads- och inkomststandard för jordbrukets folk, för jordbrukarna själva såväl som för deras arbetare och därmed jämförliga folkgrupper. Jag har den uppfattningen, att utskottet har givit ett ovanligt klart och otvetydigt uttryck åt denna sin mening. Det har för mig varit utomordenligt glädjande, att vi inom utskottet ha kunnat enas om detta uttalande. Jag har emellertid under den debatt som förekommit i utskottet sagt till herr Gustafson i Vimmerby, att vad han här kommer med delvis är ett slag i tomma luften. Det är visserligen en sak som icke kan förverkligas i år, menar herr Gustafsson, men avsikten med ett sådant uttalande från utskottets sida skulle vara, att det skulle vara vägledande för framtida förhandlingar ett annat år. Ja, herr Gustafson i Vimmerby, vi ha nog alla inom utskottet förbehållit oss frihet att söka arbeta för ett förverkligande av dessa önskemål för framtiden, men vi ha därför inte ansett att vi behövt reservera oss. *Vi ha talat om situationen i år.* Jag måste därvidlag upprepa en sak, som redan har sagts, jag tror det var av utskottets vice ordförande och kanske flera. Om man nämligen säger, att lönenivån för jordbrukets arbetare, vilken enligt gällande beräkningssystem är liktydig med inkomstnivån för samtliga inom jordbruket arbetande människor, för instundande år skall höjas med låt oss säga 20 öre i timmen — jag vill minnas att motionärerna i denna fråga röra sig med något sådant belopp — då kräver också konsekvensen att man ser till, att en ökad inkomst på 134 miljoner kronor kommer jordbruket till del under detta år. Man kan helt enkelt icke godkänna principerna för vår prissättning och för hur prisbildningen skall ske, när man utgår från status quo med vissa regleringar uppåt eller nedåt i vissa lägen, och samtidigt säga, att för det snart instundande budgetåret skola vi kräva en lönesättning för jordbrukets arbetare och en inkomstnivå för jordbrukets befolkning, som de facto kräver ungefär 134 miljoner kronor mera på inkomstsidan för jordbruket. Därmed är nog sagt om detta. Om herr Gustafson i Vimmerby med sin reservation har avsett att säga ifrån, att han för ett kommande år förbehåller sig rätt att söka finna medel för att förverkliga detta av oss alla omfattade mål, tror jag inte att herr Gustafson i Vimmerby hade behövt reservera sig, utan då hade vi väl kunnat inskriva detta i utskottets utlåtande, i den mån icke det uttalande i detta avseende som redan står där är tillräckligt. Det heter nämligen i utskottsutlåtandet »Utskottet

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

hyser för sin del den uppfattningen att reallönen för jordbruksarbetarna bör vara jämställd med reallönen för andra grovarbetare å landsbygden.» Hävdar man å andra sidan den uppfattningen, att pris- och lönestoppet och hela den ekonomiska politik, som bedrives för närvarande, skall negligeras och inte få utgöra ett hinder för förverkligandet i dag av dessa krav, då bör man också dra de fulla konsekvenserna av en dylik uppfattning!

Det har sagts, att det är ingenting som hindrar, att riksdagen nu ändrar på dessa ting. Visserligen ha jordbrukets ekonomiska och fackliga organisationer varit överens om principerna, men jag kan gärna säga, att när vi slutligen blevo överens om detta, var det icke allt vad vi hade önskat oss. Herr Gustafson i Vimmerby vet lika väl som jag, att vi inom 27-mannakommittén framförde önskemål, som gingo utöver detta. Men det är ju i regel så här i världen, att skall man åstadkomma något får man jämka på båda hållen; det är dock inte bara vi som jämkat, utan de som haft en annan uppfattning. Riksdagen är givetvis oförhindrad att säga, att den kostnadsram för jordbrukets inkomster och utgifter, som detta system baserar sig på, kan riksdagen ändra. Riksdagen kan säga: ni kunna få 134 miljoner ytterligare, eller företa någon annan åtgärd i den vägen, t. ex. ändra 4-procentregeln till jordbrukets favör, om grödan skulle bli bra, eller någonting annat som skulle möjliggöra en sådan ändring. Ja, det är klart, att det i och för sig kan te sig som mycket tilltalande för en jordbrukare, att sedan alla möjliga olika intressenter lyckats att åstadkomma en överenskommelse, som knästs och blivit grundläggande för Kungl. Maj:ts beslut, riksdagen skulle komma och vara ytterligare välvillig mot jordbruket. Jag säger mig emellertid å andra sidan: kan det vara riktigt klokt att ta en sådan chans, även om den finnes? Vad innebär då detta? Det innebär att alla förberedelser och samråd med i sista hand ansvariga organ och institutioner, alla överläggningar och åtaganden komma att ganska mycket sakna värde för framtiden. *Ty det är ju inte säkert, att riksdagen alltid skulle komma att ändra en sådan sak till det bättre.* Det är mycket tänkbart, att sedan man efter mycken vända och mycket besvär har lyckats att åstadkomma enighet om jordbrukets problem i ett annat läge än dagens, riksdagen skulle komma och säga, att vad de där organisationerna och institutionerna ha åstadkommit i samråd med de statliga myndigheterna är någonting som vi ge så mycket som flyger och far. Ty likaväl som vi ändrade uppåt 1943, så anse vi oss fria att ändra nedåt med 134 miljoner kronor i dagens läge; det passar oss bättre! Jag tror inte att det vore precis så välbetänkt, om den uppfattningen skulle bli rådande, att de myndigheter och organisationer, som stå bakom det nuvarande systemet, ha så liten betydelse.

Herr talman! Jag har med vad jag anfört sökt, kanske med ett för långt ianspråktagande av kammarens uppmärksamhet, klargöra min uppfattning om hithörande problem. Jag behöver kanske inte ta upp ett sådant yrkande som det om producentbidrag på fläsk, vilket inte ens herr Svensson i Ljungkile framförde i sitt anförande. Utskottets vice ordförande har ju utförligt klargjort hur ojämnt och orättvist ett sådant bidrag skulle komma att verka. Jag vill bara säga, att för dem som i likhet med herr Svensson i Ljungkile beskylla Kungl. Maj:ten och chefen för jordbruksdepartementet i synnerhet för brist på intresse för småbruket och småbrukets problem underkänna Svenska mejeriernas riksförening och dess styrelse etc. — jag är glad åt att Svenska mejeriernas riksförenings styrelse befinner sig i så gott sällskap — för dem bör det också föreligga en viss skyldighet att inte bara komma med kritik utan också framföra positiva förslag.

Ty skall jag ingå på de förslag som framförts, innebära de, såvitt jag har kunnat fatta dem, att man skall gå med på herr Svenssons i Ljungkile *system*

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

för producentbidraget. Det är möjligt att man kan göra detta. Men jag kan å andra sidan icke finna, att hela frågan hänger på *den* saken i fullt så hög grad, som herr Svensson här söker göra gällande. Herr Svensson har ju velat ha producentbidrag på fläsk, ehuru han funnit omöjligt att i närvarande stund föra fram det kravet. Herr Svensson ville vidare för att öka producentbidraget taga i anspråk en del av förmåningersättningen. Men frågan om förmåningersättningen behandlas ju icke av jordbruksutskottet utan av statsutskottet, som jordbruksutskottet icke har något inflytande över. Herr Svensson i Ljungkile var även beredd att taga i anspråk sådana medel, som ligga till grund för jordbrukets allmänna prisnivå, t. ex. mjölkfettsbidraget, för att tillgodose sina önskemål. Jag kan inte finna, att något av dessa förslag innebär någon verkligt framkomlig väg; i själva verket innebära de ett steg bakåt i stället för ett steg framåt, inte bara för småbrukarna utan för hela det svenska jordbruket. Jag har dessutom mycket svårt att förstå, hur man här kan ställa sig upp och bara se dessa frågor ur en enda kategori jordbrukares synvinkel. Jag vet ju inte hur långt herr Svensson i Ljungkile sträcker sina pretentioner att vara talesman för jordbrukarna, men jag förmodar att han anser sig vara talesman för flera än medlemmarna i småbrukarförbundet. Jag kan emellertid inte finna annat än att vi måste försöka se dessa frågor ur *hela* det svenska jordbrukets synpunkt och söka jämka samman de intresse motsättningar, som kunna finnas mellan jordbruk av olika storleksordningar — och märk väl, mina damer och herrar — i ännu högre grad mellan jordbruk i olika landsdelar. Jämföra vi ett jordbruk på Söderslätt i Skåne, som är 10 tunnland stort, med ett annat jordbruk där, som omfattar 100 tunnland, vilka båda odla vete och sockerbeter, finna vi, att de praktiskt taget ha samma intressen. Det kan till och med hända, att 10-tunnlandsjordbruket har en intensivare odling och därmed skapar arbets- och förtjänstmöjligheter på sin mindre areal, som kunna vara ganska jämförliga med dem som finnas på den större arealen. Det kan alltså råda mycket större gemenskap mellan stora och små jordbruk i Skåne än det givetvis kan råda med motsvarande kategorier i t. ex. Norrland. Men vi få, som sagt, försöka att jämka ihop dessa olika intressen. Jag kan inte förstå, att man överhuvud taget kan lösa jordbrukets problem i stort sett på någon annan väg. Skulle man överhuvud taget rubba den nuvarande ekonomiska politiken med pris- och lönestoppen, som förvisso drabba jordbrukets löntagare och företagare — flertalet jordbrukare äro sina egna arbetare — hårdare än kanske många andra, få vi komma ihåg, att då ha vi satt klotet i rullning. Detta föranleder då att »taket» nås i fråga om index, och nås detta innebär det ökade löner över hela linjen. Anledningen till att jag för min del är en obetingad anhängare av de strävanden, som äro ägnade att stabilisera penningvärdet och hindra inflation är inte bara inflationens förödande inverkan, särskilt för jordbrukarna men även för många andra, utan det är också min förvissning, att den sålunda stegrade prisnivån i dagens läge måste komma att i någon form återkrävas av jordbruket. Den nominella förbättring, som jordbruket i dag skulle kunna vinna på den vägen, kommer att i mycket hög grad återkrävas av jordbruket självt i form av över hela linjen fördyrade förnödenheter, varor och tjänster.

Jag har den uppfattningen, herr talman, att utskottet i det föreliggande utskottsutlåtandet har försökt att behandla dessa frågor realistiskt. Utskottet har försökt att jämka så gott sig göra låtit, och där det blivande förfarandet icke i dag kan anges med hänsyn till ovissheten om grödans utfall, dess volym och kvalitet, där har utskottet måst gå den vägen, att utskottet med angivande av de allmänna riktlinjerna har överlämnat detta till Kungl. Maj:ts bedöman-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

de. Detta ha vi från jordbrukarnas sida gjort så mycket hellre som vi veta av erfarenhet, att Kungl. Maj:t brukar överlåta åt livsmedelskommissionen att föra dessa ting ut i verkligheten och att livsmedelskommissionen icke å sin sida brukar underlåta att träda i kontakt med jordbruket, när det gäller de slutliga avgörandena.

Det nu knäsatte systemet innebär också, att det med jordbruket skall tagas upp överläggningar, huruvida prisnivån skall fixeras den 1 september eller om man skall göra efterjusteringar den 1 januari, den 1 april etc., och eftersom vi här röra oss med fakta, som i närvarande stund äro till stor del okända, kan jag icke finna, att man kan förfara väsentligt annorlunda. Den, som vill läsa utskottets utlåtande noggrant, skall nog finna, att man inom utskottet har sökt att gå även herr Svensson i Ljungskile tillmötes så mycket som man funnit vara sakligt berättigat.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gustafson** i Vimmerby erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! I anledning av herr Liedbergs utläggning rörande min reservation, vilken han ansåg i viss mån hänga i luften, nödgas jag upprepa vad jag förut sagt i debatten i kväll. Jag har liksom utskottet godtagit den vårprissättning vi gått in för i år. Jag har ingen erinran att göra mot den. Jag har heller icke ifrågasatt, att man skall kunna redan för det år, för vilket vi nu reglerat, åstadkomma någon förändring i vare sig jordbrukets inkomster eller lönesättningen för den i jordbruket arbetande befolkningen. Men jag har i min reservation velat ge uttryck för en annan mening än den utskottsmajoriteten hyser, när den visserligen ger sitt erkännande åt vad vi krävt i motionen men å andra sidan säger, att det på grund av rådande prisstopp icke lär vara möjligt att få till stånd en förändring i motionens syfte. Om den saken har jag sagt, att jag icke anser att det rådande prisstoppet bör lägga hinder i vägen för en förbättrad löneställning och förbättring av jordbrukarnas inkomster redan medan prisstoppet och de nuvarande förhållandena råda.

Till detta vill jag slutligen lägga, att jag icke förstår, hur den del av svenskt jordbruk, som i sin tjänst sysselsätter exempelvis ogifta drängar i husbondens kost och som hänföras till den rörliga arbetskraften, skall kunna i nuvarande läge och om förhållandena bli desamma ytterligare några år framåt klara problemen, när det gäller anskaffande av tillräcklig arbetskraft.

Herr **Svensson** i Ljungskile, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Om jag undantager den lilla repetitionskurs av sitt anförande, som herr Liedberg hade på slutet och som var av mera retorisk art, har jag icke så mycket att genmäla. Vi ha olika uppfattning, men i det fallet får ju varje anförande tala för sig självt. Det är dock ett par tre saker, som jag skulle vilja svara på.

Herr Liedberg säger, att jag underkänner Svenska mejeriernas riksförening och dess förmåga att handlägga problemen. Jag har icke gjort det och tänker heller icke göra det. Men jag har sagt, att man icke är så brinnande i anden när det gäller en småbrukarfråga som producentbidraget, och det uttalandet står jag för. Min uppfattning kan styrkas med att man t. ex. ett par tre år motsatte sig årsreglering under det gamla systemet därför att det skulle vara tekniskt omöjligt!

Sedan säger herr Liedberg gentemot vad jag sagt om att man icke bestämt, när Kungl. Maj:t skall börja tillämpa det nya systemet, att fastän den saken icke har behandlats, Kungl. Maj:t och livsmedelskommissionen väl kunna klara det ändå. Ja, det tror jag visst Kungl. Maj:t och livsmedelskommissionen

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

kunde klara alltsammans utan att vända sig till riksdagen. Men det är dock så, att för att få de 12 miljoner kronor frigjorda, som nu gå till de större jordbruken, så måste man börja tillämpa systemet den 1 juli. Därför tycker jag, att det hela verkar en aning trassligt.

Vidare försäkrar herr Liedberg, att jordbrukarna i allmänhet icke skulle vara tacksamma, om vi höjde det allmänna mjölkpristillägget och därmed det allmänna mjölkpriset.

Herr Liedberg erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill fortfarande understryka, att herr Gustafson och jag äro överens om målet. Men när herr Gustafson nu söker förklara sin reservation och vad han menat med den, må det tillåtas mig att läsa upp, hur reservationen lyder i den del den skiljer sig från utskottets utlåtande: »Det av regeringen beslutade prisstoppet synes icke böra utgöra avgörande hinder för att den i jordbruket sysselsatta arbetskraften i lönehänseende redan i nuvarande läge beredes en bättre ställning. Prisstoppet bör så mycket mindre förhindra en skälig höjning av lönenivån för jordbruksbefolkningen, som det vid införandet av prisstoppet ansågs att detta icke borde förhindra en förbättring av löneläget för de i inkomsthänseende sämst ställda medborgargrupperna.» Jag förstår icke, hur man kan advocera fram, att detta är ett yrkande för nästkommande år!

Beträffande herr Svensson i Ljungskile har jag icke mycket att säga, när han, så välvilligt som han gjort, har behandlat mitt inlägg och mina synpunkter. Vi tyckas ju egentligen vara tämligen överens, herr Svensson i Ljungskile och jag, även om jag icke trodde att det var fallet, när han talade först. Sedan jag haft ordet, tycks det vara på det sättet. Emellertid vill jag säga, att herr Svensson i Ljungskile ställde sig fullständigt oförstående, så vitt jag förstår — protokollet får väl utvisa, om jag har rätt i det fallet — till hur man skulle kunna klara producentbidragets utanordning i olika etapper. Det var det jag menade att Kungl. Maj:t skulle kunna klara utan att det stod skrivet.

Herr Svensson i Ljungskile erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Nej, herr Liedberg, vi äro oense om mycket. Men i den mån herr Liedberg icke bestritt mina fakta, har jag icke anledning att upprepa vad jag sade förut.

Det var endast en sak jag ville tillägga. Herr Liedberg sade, att det kunde röra sig om några tiondelar eller eventuellt ett helt öre av det allmänna mjölkpristillägget. Vad jag satt i fråga kan icke röra sig om mer än omkring $\frac{1}{10}$, och jag tror, att de jordbrukare, som förlora $\frac{1}{10}$ och vinna $\frac{2}{10}$ eller $\frac{3}{10}$, icke ha någonting emot en sådan anordning. Ena gången gällde saken alltså så mycket. Litet senare sade herr Liedberg, att de 2 miljoner eller 3 miljoner, som vi kämpa om, icke kunna vara avgörande för den svenska jordbruksregleringens avvägning. Nej, det är 2 å 3 miljoner, men det är lika mycket åt båda hållen. Ingen förlorar mer än den andre vinner, och i det fallet kämpa vi om precis lika mycket.

När det gäller producentbidraget för fläsk har jag yrkat bifall till min reservation, och jag ber att få hänvisa herr Liedberg till den.

Vad slutligen beträffar vem jag här talar för, så hör jag ju, att herr Liedberg talar för jordbruket. Jag får väl i första hand nöja mig med att tala för mina väljare, men jag har därvid skyldighet att taga hänsyn till frågornas allmänna karaktär, och jag tycker icke, att jag på något sätt varit upp-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
rorisk, när jag här har hållit mig inom uppgörelsens ram och bett att få en detalj justerad i den riktning jag ansett vara den rätta.

Herr **Liedberg**, som jämväl på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag kan icke annat än med tillfredsställelse höra, att herr Svensson i Ljungskile nu tillmäter sina ändringsyrkanden så blygsamma proportioner. Herr Svensson i Ljungskile säger, att jag icke bestritt hans fakta. Jag har tyvärr fått ägna alltför lång tid till att göra det. Men om herr Svensson med de fakta, som jag icke bestritt, menar citaten ur propositionen, redogörelsen för tabellerna, redogörelsen för de olika systemens verkningar etc., måste jag säga, att antingen han lämnade dem ur minnet eller läste dem innantill, redogjorde han för dessa saker fullt korrekt. Dessa fakta har jag icke haft anledning att bestrida.

Härefter yttrade:

Herr **Sandberg**: Herr talman! När det gäller de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, är man i det mesta överens. Även om de frågor, vari meningarna dock gå isär, icke utgöra några huvuddelar av problemet, kunna de ändå ha sin stora betydelse. De böra icke för mycket förringas, vilket jag tyckte att herr Liedberg gjorde i sitt första anförande. Dessa tvistefrågor beröra dock det mycket viktiga problemet om stöd åt det mindre jordbruket. De som nu förfakta den mening, som är uttryckt i reservationen av herrar Näslund och Svensson i Ljungskile, anse, att vad man där rekommenderar är en anordning, som kan tjäna just till vad herr Liedberg också tycktes anse vara riktigt, nämligen en utjämning till större rättvisa mellan jordbruk av olika storlek och mellan jordbruk i olika landsdelar.

Efter dessa inledande ord vill jag gärna understryka ett uttalande, som utskottet åberopar rörande en sak, där man är fullt enig. Utskottet framhåller, att om på grund av 4 %-regeln en viss sänkning skulle behöva komma till stånd av jordbrukspriserna, skulle denna sänkning icke i första hand gå ut över mjölkpriset, vilket måste så mycket som möjligt skyddas, och att om det skulle bli en prisrörelse i motsatt riktning, bör man i första hand tillgodose mjölkpriset. Jag vill som sagt understryka detta uttalande, som också departementschefen gjort och som utskottet åberopar. Jag tror, att det är mycket viktigt, att man när det gäller mjölkpriset följer denna linje. En eventuell jämkning av jordbrukspriserna nedåt bör icke få gå ut över mjölkpriset. Mjolkproduktionen har också en dominerande betydelse för det mindre jordbruket, och att stödja mjolkproduktionen är i stor utsträckning att stödja det mindre jordbruket. I Norrland, där det mindre jordbruket är den helt förhärskande brukningsformen, är mjölkförsäljningen av avgörande betydelse för jordbrukets ekonomi, och ett tillfredsställande mjölkpris är där en av de viktigaste förutsättningarna för att jordbrukarna skola kunna få en någorlunda dräglig bärning.

Då jag här betonar förhållandena i Norrland och uttalar vissa önskemål i detta sammanhang får det icke fattas, som om jag ville göra gällande någon motsatsställning mellan jordbruket i olika landsdelar. Men vi få försöka att jämka åtgärderna så långt det är möjligt, så att största möjliga rättvisa skipas mellan jordens brukare i olika landsdelar.

Som det för närvarande är, kan man näppeligen säga, att mjölkpriset är tillfredsställande för Norrlands vidkommande. En utredning, som gjorts inom de norrländska hushållningssällskapen, har givit till resultat, att produktionskostnaderna per liter mjölk skulle utgöra i Norrbotten 38.2 öre, i Väster-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

botten omkring 33 öre, i Jämtland 34.1 öre. Även om det är mycket svårt att göra sådana kalkyler, torde ändå dessa i huvudsak visa, hur det förhåller sig med mjölkproduktionens ekonomi i denna landsdel. Produktionskostnaderna ligga betydligt över det avräkningspris, som mejerierna betala även med inräknande av olika nu utgående bidrag. Givetvis ställa sig emellertid produktionskostnaderna högre i Norrland än i andra delar av landet, bl. a. på grund av de klimatiska förhållandena. Det är därför mycket naturligt, att vi särskilt från denna landsdel med mycket stort intresse följa frågan om mjölkpriset och frågan om fördelningen av den samlade jordbruksinkomsten överhuvud taget, och vi mena, som jag sagt förut, att den fördelningen måste ske så att största möjliga rättvisa sker det mindre jordbruket och så att lönsamheten för det mindre jordbruket så långt möjligt är förbättras.

Nu skall det ju erkännas, att det göres åtskilligt inom regleringens ram för att tillgodose Norrlandsintressena. Vi ha ju utom det ordinarie mjölkpristillägget ett extra mjölkpristillägg. Vi ha differentieringsbidraget, vilket beslöts i fjol höstas och vilket också enligt förslaget här skall utgå i fortsättningen. Detta förhållande, att vi ha differentieringsbidraget, behöver dock icke utesluta, att man söker göra det bästa möjliga av den anordning vi nyss diskuterat, nämligen producentbidraget. Detta producentbidrag är ju det enda sätt på vilket man lämnar ett direkt stöd åt det mindre jordbruket. Jag har för min del litet svårt att förstå, varför just de pengar, som gått till producentbidraget hittills, nu skola till viss del användas för lokala differentieringsbidrag. Om man nu anser, att de medel som bli över till dylika differentieringsbidrag bli otillräckliga, ifall man följer den linje, som föreslås i reservationen av herrar Näslund och Svensson i Ljungskile, tror jag ändå icke det skall vara omöjligt att finna på någon utväg för genomförande av reservationens förslag. Den frågan har nu diskuterats av flera talare, och man har opponerat mot tanken på att taga någon del av det allmänna prisutjämningsbidraget till lokala differentieringsbidrag. Jag kan ju nöja mig med att hänvisa till vad som yttrats av herr Svensson i Ljungskile i detta avseende, och jag vill tillägga, att det icke kan bli frågan om att man tager en mindre del av det allmänna prisutjämningsbidraget till nämnda ändamål, detta kan verka såsom en allmän sänkning av mjölkprisnivån. Det komme istället att bli så, att slutresultatet för de flesta av mjölkleverantörerna bleve ett högre pris. I alla händelser kan det icke innebära annat än en viss omfördelning av den totala inkomsten för mjölken mellan jordbruk av olika storleksordning.

Jag måste säga, att propositionens förslag till omläggning av producentbidraget icke är tillfredsställande, särskilt i det avseendet, att den s. k. årsutjämnningen tagits bort. Nu har bl. a. herr Liedberg anfört, att det förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t, genomgått alla instansers skärself, att de ekonomiska organisationerna ha ställt sig bakom såsom garantier och att förslaget är så bra som det överhuvud taget kan vara. Jag är icke alldeles övertygad om den saken. Jag undrar, hur det skulle ha ställt sig, om vederbörande hade haft tillfälle att pröva även ett förslag utformat på det sätt som framförts i den omnämnda reservationen. Man bör väl ändå icke vara utan vidare bunden vid ett visst förslag, därför att det gått igenom en viss procedur, utan fördomsfritt och sakligt bedöma förslagen i jämförelse med varandra. Jag måste verkligen säga, att jag finner det mycket egendomligt, att då utskottet haft möjlighet att pröva olika förslag — och jag tror att man kan säga också ett mycket gott förslag — man icke tagit ställning i frågan utan i stället överlämnat allting till Kungl. Maj:t.

Jag kan för övrigt i denna fråga nöja mig med att instämma i vad som anförts särskilt i det första anförandet av herr Svensson i Ljungskile. Emeller-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
tid vill jag bara peka på en sak. Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framhöll, att det skulle bli mycket besvärligt, om man skulle införa årsutjämnning. Ja, det är nog sant, om det gäller att applicera den anordningen på Kungl. Maj:ts förslag. Om man däremot gör det på det förslag, som inrymmer i den nämnda reservationen, blir saken mycket enkel, och man behöver icke alls ha några vidlyftiga tabeller för uträkningen. Det är emellertid mycket viktigt, att en årsutjämnning kommer till stånd. Att detta är ett mycket starkt och berättigat önskemål framgår bl. a. av att saken framförts i så många motioner. Och vill man nu åstadkomma denna rättvisa årsutjämnning, bör man se till, att man gör den i anslutning till ett förslag, som medger en sådan anordning utan alltför mycket onödigt arbete för mejerierna. Slutsatsen blir att man bör taga det förslag, som den av mig åberopade reservationen innehåller.

Beträffande den andra formen av producentbidrag, som föreslås i reservationen, nämligen producentbidrag på fläsk, har man särskilt från utskottets vice ordförande satt i fråga, huruvida detta vore någonting att eftersträva för t. ex. Norrlands vidkommande. Han trodde icke, att ett sådant bidrag skulle få någon betydelse såsom stimulans av fläskproduktionen i den landsändan. Jag vill hävda en annan mening. Jag tror, att det skall få sådan betydelse, och att det är nödvändigt att göra vad man kan för att stimulera svinuppfödningen i Norrland. Denna sida av jordbruksproduktionen har tyvärr varit alltför mycket försummad. Kommer man in på den linjen, leder den naturligtvis fram till en ökad fodersädsproduktion, och vad beträffar bekymret för att man icke skulle ha djurstallar för en viss utvidgning av svinuppfödningen, så är det icke så farligt med den saken. Man kan nog klara en betydande ökning av svinstammen utan att behöva bygga nya djurstallar.

Till detta vill jag blott lägga ytterligare ett par ord. Det speciella bidrag som går till särskilda åtgärder till stöd åt jordbruket i Norrland föreslås nu i likhet med föregående år skola utgå med 900,000 kronor. Det är tacknämligt att så skett. Jag tror, att detta anslag gör mycket stor nytta. I detta sammanhang skulle jag emellertid vilja erinra om att, när det gäller åtgärder för främjande av jordbruket och näringslivet överhuvud taget i Norrland, vänta vi allt fortfarande på vissa utredningsresultat. 1941 — tror jag det var — började den s. k. Norrlandsutredningen, vars förberedande del nu är slutförd, men någonting vidare har icke skett. Jag vill erinra om att jag för min del, då denna utredning beslöts, uttalade vissa betänkligheter för att åtskilliga reformer vilka voro möjliga och angelägna skulle komma att stoppas upp på grund av utredningen. Jag vill betona detta, därför att det finns saker, som man gärna skulle se genomförda, och som skulle vara ägnade att bl. a. bidra till en nödvändig rationalisering av jordbruket, men där det torde vara svårt att göra någonting, så länge en pågående utredning finns. Jag vill därför till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet rikta en vädjan, att han måtte se till att denna Norrlandsutredning snarast möjligt fortsätter och påskyndas på det att resultat må ernås.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till den av herrar Näslund och Svensson i Ljungkile vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Jonsson** i Fjåle: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet, därför att jag undertecknat en av de motioner som föranletts av den föreliggande propositionen. Det gäller den motion som framförts av herr Andersson i Tungelsta m. fl. i denna kammare och av herr Alfred Andersson m. fl. i första kammaren.

Denna motion tar sikte på att den grundkvantitet på vilken dessa 4 öre

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

per kilogram skola utgå skall höjas till 300 kilogram mjölk per månad. När man emellertid kom till utskottet och fick förslaget uträknat, befanns det, att hela den summa som skall avsättas som reserv skulle gå åt. Man fick därför intaga en annan ståndpunkt. När jag i utskottet gått med på detta, vill jag motivera det på följande sätt. Det förhåller sig nämligen så, att utskottet säger i sitt utlåtande att »utskottet finner det för sin del angeläget att en sådan omläggning av producentbidragssystemet genomföres, att det mindre jordbruket erhåller ett bättre stöd än enligt nuvarande system». Vidare tillägger utskottet: »Likaså finner utskottet det naturligt, att härvidlag en sådan teknisk justering av bidragssystemet genomföres, att bidrag icke vidare kommer att utgå till större mjölkleverantörer.» Härigenom har jag ansett, att den princip som jag varit med om och som framförts i motionen kommer att bli tillgodosedd, även om man överlåter åt Kungl. Maj:t att utforma det slutliga tekniska förfarandet därvidlag. Jag ser saken så, att det är en social hjälp, som tillkommit för att hjälpa de mindre jordbrukarna, och som icke bör överflyttas och användas såsom ett utjämningsförfarande vid jordbruksregleringen överhuvud taget. Med det skrivsätt som utskottet har tror jag icke, att Kungl. Maj:t kommer att använda det på annat sätt än som det är förutsatt i denna motion. Jag har därför kunnat ansluta mig till utskottets förslag.

Jag vill sedan begagna tillfället att uttala min och troligen också många tillfredsställelse över att det satts in ett nytt trappsteg, då det gäller det särskilda bidrag som tidigare utgått till Norrland. Vi veta, att sådant särskilt bidrag utgått till Norrbotten och Västerbotten med 60 öre per kilogram mjölkfett samt med 40 öre per kilogram till övriga delar av Norrland med undantag av Gästrikland. Nu har man satt in ett trappsteg till, där bidraget utgår med 20 öre och gäller för Gästrikland, vissa delar av Uppland, Västmanland, Dalarna och en del mellansvenska orter. Jag tror, att detta har betydelse, därför att det var nästan ett för stort trappsteg från 40 öre och till det bidragsbelopp som i allmänhet utgått, alltså omkring 1½ öre. Den utjämnings som nu skett kommer att få en viss betydelse för jordbruket i de berörda orterna. Det betyder något över 0.72 öre per kilogram mjölk.

Det förhållandet att det differentierade bidrag som nu enligt propositionen utgår — en sak som utskottet anslutit sig till — skall under kommande produktionsår för Norrlands vidkommande utgå även för sommarmånaderna, kommer att innebära en viss förbättring för det norrländska jordbruket. Med hänsyn härtill kan knappast för närvarande det norrländska jordbruket trots det nuvarande läget göra anspråk på att komma längre i fråga om mjölkpriset än vad som här skett.

I detta sammanhang vill jag framhålla en sak som herr Svensson i Ljungkile var inne på. Han påpekade, att när det gällde faderskapet för de idéer som framkommit särskilt när det gäller det mindre jordbruket, var det knappast någon annan än folkpartiet som därvidlag skulle komma i fråga. Detta förvånade mig, efter som jag är prenumerant på Småbrukarnas tidning, där herr Svensson i Ljungkile är redaktör. Ganska ofta får man där höra, att liknande saker hade Sveriges småbrukarförbund som ursprung och att detta stått som fader för desamma. Nu säger herr Svensson att det är endast folkpartiet som står som fader för de förslag som syfta till att hjälpa det mindre jordbruket.

Till sist vill jag säga ett par ord beträffande en fråga som också herr Sandberg något berört, och därvid tillåter jag mig att göra några reflexioner. Det gäller det särskilda bidraget till Norrlands jordbruk. Vi veta, att det på sin tid kom till år 1937 såsom en kompensation åt Norrlands jord-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

brukare på grund av de svåra produktionsförhållanden som de hade där uppe. Det har nu utgått med 900,000 kronor i flera år. Nu föreligger en motion från kommunistiskt håll, där det föreslås ett anslag på 10 miljoner kronor. I denna motion säger man bl. a., att det behövs en jordbrukspolitik på lång sikt för att komma tillrätta med produktionsförhållandena i Norrland, och att det icke är tillräckligt, för att de norrländska jordbrukarnas försörjningsproblem skall kunna lösas, enbart med prisförbättrande åtgärder, utan det behövs också en breddning av försörjningsunderlaget. Jag vill också framhålla, att såsom förhållandena äro uppe i Norrland med små bruksdelar och alla andra besvärligheter som vi ha att brottas med är det nödvändigt, att man försöker att på ett mera tillfredsställande och rationellt sätt än hittills varit fallet ordna den statliga stödverksamheten.

Jag vill också framhålla nödvändigheten av att företaga en ordentlig rationalisering icke blott av jordbruksproduktionen i Norrland utan även av den statliga bidragsverksamheten på detta område. Det norrländska näringslivet är tämligen enkelriktat och är därför mycket känsligt för konjunktursvängningarna. Jag tror därför, att man särskilt måste tänka på att bredda försörjningsgrunden, när det gäller jordbruket i Norrland, och att därvidlag engagera staten i större utsträckning än hittills varit fallet. Den försörjningsgrund som den norrländska befolkningen med mindre jordbrukare och skogsarbetare har att lita till är rätt så smal. Det finns ingen marginal att vid en konjunkturförsämring falla tillbaka på, och därför menar jag, att man bör söka komma till en sådan ordning, att man kan bredda denna marginal och därmed skapa ökad trygghet åt Norrlands jordbrukare och Norrlandsbefolkningen överhuvud taget.

När en sådan undersökning skall företagas, vill jag fästa uppmärksamheten på att just *fastighetsbildningen och skogstilldelningen till jordbruket* äro mycket betydelsefulla problem. Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att i dagarna har det i Härnösand hållits Härnömässan, där landshövding Lindeberg hållit ett tal, varvid han framhållit: »Alla skäl tala för att den ursprungliga planen att igångsätta Norrlandsutredningen fullföljes. I denna skall en kommitté tillsättas i vilken Norrlands intressen bli allsidigt representerade.» Han tillägger: »Kommitténs uppgift bör vara att anknyta till den pågående utredningen om Norrland. Vidare skall föranstaltas om en eventuellt ny utredning på detta område som avser att belysa den rådande situationen på grundval av en allsidig och ingående kännedom om Norrland samt sedan successivt lägga fram förslag.»

Jag tror, att landshövding Lindeberg har fullkomligt rätt i det hänseendet, och när man kan befara, att då freden inträder det blir arbetslöshet har det sin stora betydelse, att man har ett beredskapsprogram färdigt. Jag räknar med att en sådan utredning skulle för Norrlands vidkommande bl. a. kunna bidraga till att framskapa ett sådant beredskapsprogram. Jag tror, att den utredning som industriens utredningsinstitut företagit är av stor betydelse, men jag hävdar den uppfattningen, att det är väl ändå icke riktigt, om detta institut ensamt skall ha hand om denna utredning, utan att statsmakterna också skulle kopplas in för att åstadkomma den nödvändiga avvägningen för att skapa åt det norrländska jordbruket en självständig ställning.

I förhoppning om att denna utredning kan komma till stånd och få det åsyftade resultatet ber jag, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Herr Norup: Herr talman! I den proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område som här föreligger har den förändringen skett,

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

att priset på produkterna i huvudsak fastställs redan på våren. Därmed har en från många jordbrukare eftersökt önskan blivit tillfredsställd. Även om fördelen av denna sak i diskussionen blivit något överdriven, vill jag dock uttala min tillfredsställelse över att saken gått att ordna, väl vetande, att vi ingalunda äro förbi de svårigheter som konsekvensen av detta förslag innebär. De ljusa utsikter till en god skörd som det tidiga vårvädret och vårsådden siade om ha på grund av köld och torka åtskilligt förmörkats, och mycket talar för att jordbruket i år får bära avigsidan av 4 %-regelns medalj. Detta äro vi jordbrukare enligt min mening skyldiga att göra i överensstämmelse med den överenskommelse som träffats, och jordbruket skulle gjort det med full tillfredsställelse, om vi haft samma möjlighet till att få del av nationalinkomsten som en del av de andra näringsgrupperna. Tyvärr är så ingalunda förhållandet. Det skall icke förnekas, att priset på jordbrukets produkter tillåtits stiga till och med mer än vad vi skola köpa, men det har icke gått att få jordbrukspri- serna så avvägda, att den som äger ett familjejordbruk har möjlighet att av detta få den genomsnittsinkomst som en industriarbetare har. Med andra ord jordbruket kan icke med det prisförslag som propositionen innebär och vilket tillstyrkts av jordbruksutskottets majoritet betala dem i jordbruket sysselsatta samma lön som grovarbetare på landet, ännu mindre vad en industriarbetare får. Detta kan föra med sig konsekvenser som jag icke kan underlåta att understryka. Det är ganska märkligt, att i en tid då produktionen av livsmedel behöver öka och därmed också jordbruksbefolkningen, bibehåller man ett system som enligt all statistik och erfarenhet pekar på att landsbygden avfolkas.

Dessa synpunkter ha utvecklats av bondeförbundet i motionen nr 274 i denna kammare, och jag skulle gärna sett, att utskottet uttalat sig ännu mera positivt i denna sak. Jag förstår de svårigheter ur prisstoppssynpunkt som en förändring i denna sak innebär, men jag är fullt övertygad om att, om krisen varar, kan man icke i fortsättningen avvisa dessa synpunkter.

När det gäller prissättningen på de olika produkterna, är det med tillfredsställelse man konstaterar, att mjölken kommit ännu mer i centrum, och att väl en prisjustering uppåt men icke nedåt får taga sig uttryck i priset på mjölk.

Förslaget till omläggning av grunderna för producentbidraget avser ju att giva ökat stöd åt det mindre jordbruket. Enligt förslaget skall den ökning av producentbidraget som kan komma det mindre jordbruket till del tagas från storjordbruket, och det är enligt min mening fullkomligt rättvist. Storjordbruket har flera strängar på sin båge och har möjlighet att bättre anpassa sig till vegetabilieproduktion än småbruket, vilket i betydligt större utsträckning är hänvisat till animalieproduktionen. Herr talman, jag vill därför helt instämma i departementschefens och utskottets uttalanden, att de för sin del finna det angeläget, att en sådan omläggning av producentbidraget genomföres, att det mindre jordbruket erhåller ett bättre stöd än enligt nuvarande system.

Detta har väl också kommit till synes i de många förslag som framförts i de olika motionerna, vilka dock i de flesta fall icke ta hänsyn till frågan i hela dess vidd utan stanna vid grundkvantiteter och olika örestillägg på dessa. Jag vill för min del understryka nödvändigheten av att de medel, 12,300,000 kronor, som inbesparas genom borttagande av producentbidraget för de större jordbruket jämte de 3,500,000 kronor, som tidigare anvisats för lokal clearing, i fortsättningen stå till förfogande att stödja det svagare jordbruket. Vid fördelning till detta svagare jordbruk tror jag för min del, att det är rätt att, som utskottet föreslår, nedre Norrland, vissa skogsbygder i södra Norrland och Mellansverige få ett extra stöd. Jag skulle gärna sett, att de magra skogsbygderna i södra Sverige också kunde fått någon del av detta. Det är ofta så, att man på grund av de klimatiska förhållandena gärna överskattar jordbrukets möj-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
ligheter i dessa skogsbygder. Att man av de 15,800,000 avför 7,580,000 kronor till de svagare orterna i Norrland och Svealand har man varit helt enig om. Annorlunda är det ju med de återstående 8,600,000 kronorna.

Jag vill i detta sammanhang gärna erkänna, att av de framförda förslagen är det intet som ger småbruket mera än som är berättigat, men då vi enligt den gjorda överenskommelsen ha begränsade summor att röra oss med, måste en viss begränsning ske. Genom minskning av dessa 8,600,000 kronor kunna ökade medel för producentbidrag till småbruken erhållas. Jag vill dock på det bestämdaste varna för att av denna summa ta något ytterligare. Den behövs alldeles säkert, för att man därmed skall kunna åstadkomma en utjämning som kan vara behövlig på grund av en eventuellt svag skörd. De gångna årens erfarenheter visa, att det är nödvändigt att ha en viss möjlighet till extra bidrag till de trakter, vilka särskilt hårt drabbats av missväxt. I detta fall har såväl Kungl. Maj:t i propositionen som utskottet i utlåtandet en bred folkmening bakom sig, då såväl jordbruksorganisationen som jordbrukets representant i livsmedelskommissionens råd enhälligt förordat, att vi måste ha icke så litet pengar över att fördela till dessa områden.

Man har från utskottets sida ansett, att Kungl. Maj:t bör ha hand om fördelningen av dessa medel. Här har från herr Waldemar Svenssons sida framförts allt för stark kritik häremot, och den kritiken har utmynnat i att han gjort det uttalandet, att Kungl. Maj:t vid handläggningen av ärendet tidigare icke tagit tillräcklig hänsyn till småbruket. Det är vissa påståenden som här gjorts och som jag med några ord vill bemöta.

Jag är av den meningen, att det icke bara är storjordbruket utan även småbruket som under det sista årtiondet fått en åtskilligt förbättrad ställning, och det har jag varit just från den tid, då nuvarande jordbruksministern började handlägga dessa ärenden. Jag måste säga, att det påstående som herr Svensson gjorde, att småbruket vid åtskilliga tillfällen fått en försämring, är ett något kraftigt påstående. Jag tror mig kunna säga, att herr Svensson icke har alla bakom sig, när han gör ett sådant uttalande. Jag har erfarenhet av att man t. o. m. i de bygder där herr Svensson hör hemma har från småbrukarnas sida fått ganska bestämda uttalanden om att nuvarande Kungl. Maj:t har varit oerhört förstående för småbruket. Då jag tillhörde 1938 års jordbruksutredning, företogo vi en resa just i herr Svenssons trakter, där vi resonerade med några småbrukare. Det var några som helt spontant kommo fram och sade, att det var den politik som jordbruksminister Bramstorp fört som gett dem möjlighet att klara sig på sina småbruk. Följaktligen är det icke bara storbruket som fått det bättre utan även småbruket, och jag tror, att man i detta fall icke skall göra så bestämda uttalanden som herr Svensson gjorde. Jag tror, att man kan se det ur litet andra synpunkter än ur enbart de synpunkter som herr Svensson framhöll.

För min del vill jag tillstyrka utskottets förslag, att Kungl. Maj:t skulle få rätt att besluta i fråga om dessa 8,600,000 kronor, så mycket mer som de då komma att fördelas vid en tidpunkt, då man har bättre möjligheter att överblicka förhållandena efter skördeutfallet. Angående bibehållandet av efterreglering har det nog ur vissa synpunkter ett visst berättigande, men jag är icke övertygad om att bibehållandet av detta manar fram den största produktionen. I det fallet tar Kungl. Maj:ts förslag mera hänsyn till det aktuella försörjningsläget.

Angående förslag om prissättningen på brödspannmålen har förslaget om omläggning från normalpris till garantipris väckt en viss uppmärksamhet. Genom förslaget om prisorters införande är det så lätt, att om dessa ligga för långt åtskilda, jordbrukarna icke få det utlovade priset utan genom frakt-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

avdrag i realiteten få ett betydligt reducerat pris, såsom de under föregående år fingo på grund av de då rådande förhållandena. Det är därför nödvändigt, att departementschefens uttalande i likhet med utskottets kraftigt understrykes och beaktas vid den praktiska handläggningen, så att producenter inom avlägset belägna trakter kunna vinna avsättning för sin spannmål utan att behöva belastas med alltför höga transportkostnader.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag ber att få fästa herr Norups uppmärksamhet på att det yttrande, som jag fällt och som han vände sig emot, rörde jordbruksministerns inställning till producentbidraget. Med anledning av herr Norups yttrande får jag väl lämna ett belägg för att även förslag till förminskning av detsamma förekommit. Vid urtima riksdagen 1939 föreslog jordbruksministern en sådan anordning, att det då utgående mycket anspråkslösa produktionsbidraget i realiteten skulle minskas till hälften. Att det i stället ökades till nära det dubbla, berodde på riksdagens ingripande.

Vidare yttrade:

Herr **Andersson** i Tungalsta: Herr förste vice talman! Efter den mycket utförliga debatt, som här förts, särskilt från utskottets sida, kan jag för min del ställa mig till efterrättelse den önskan, som jag tror är ganska allmän här i kammaren nämligen att de återstående talarna måtte fatta sig kort. Jag kan i huvudsak inskränka mig till att avge en deklaration.

Jag vill emellertid först säga, att den deklaration till förmån för mer effektiva åtgärder från statsmakternas sida för förbättrande av de små jordbrukarnas villkor, som i början av denna debatt gjordes av herr andre vice talmannen, har man även från socialdemokratiskt håll all anledning att hälsa med stor tillfredsställelse. Jag hoppas, att de allmänna talesätt, som herr andre vice talmannen här använde, icke innebära annat än att man kan räkna med folkpartiets medverkan för att nå detta mål, även om det, vilket säkerligen kommer att bli fallet, skall visa sig nödvändigt att man för att förbättra de många små jordbruken tar i anspråk jord från de större brukningsdelarna och för detta ändamål tillgriper särskild lagstiftning.

Att utskottet inte gjort något särskilt yrkande beträffande detta stora problem beror på att det, såsom redan tidigare framhållits i debatten, redan är föremål för utredning. Jag hoppas för min del att detta utredningsarbete skall bedrivas på sådant sätt, att resultatet kan föreligga inom överskådlig tid.

Den fråga, som såväl inom utskottet som här i kammaren tilldragit sig det största intresset, är ju den särskilda hjälp till det mindre jordbruket, som representeras av producentbidraget på mjölk. I sak råda därvid praktiskt taget inte några delade meningar. Alla äro ense om att det mindre jordbruket måste tillgodoses bättre än som varit fallet med det system, som nu tillämpas. Förslag om en sådan förbättring innefattas ju också i den kungl. propositionen.

Enligt denna skulle, sedan den särskilda Norrlandshjälpen frånräknats, återstå i runt tal 8.6 miljoner kronor till s. k. lokala prisdifferentieringsbidrag. I den motion, som jag tillsammans med några kamrater i denna kammare väckt, yrka vi att den grundkvantitet, på vilken högsta producentbidrag, alltså 4 öre per liter, skall utgå, måtte höjas från, såsom Kungl. Maj:t före-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
slagit, 200 liter i månaden till 300 liter. Vid en uträkning, som inom utskottet verkställts beträffande de kostnader, som de olika systemen draga, har det visat sig att ett bifall till vår motion skulle innebära, att praktiskt taget hela det belopp, som här står till förfogande, alltså 8.6 milj. kronor, skulle tagas i anspråk. Även jag anser det emellertid önskvärt att ett visst belopp står till Kungl. Maj:ts förfogande för lokala prisdifferentieringsbidrag, och jag kan därför ansluta mig till den motivering, som utskottet här förebragt och där det heter, att av dessa 8.6 miljoner kronor skulle 3 miljoner kronor disponeras för producentbidrag. Jag ber att få erinra om vad utskottet på denna punkt säger: »Även dessa bidrag, som torde böra disponeras för producentbidrag, äro nämligen främst avsedda för mindre mjölkproducenter och närmast sådana som till följd av fetslagen skörd eller andra orsaker äro i särskilt hög grad i behov av stöd.» Jag tolkar för min del detta uttalande på det sättet, att därest det skulle visa sig att lokala prisdifferentieringsbidrag inte behöva utgå, skall hela detta belopp, 8.6 miljoner kronor, tillgodogöras det mindre jordbruket i form av producentbidrag.

Om Kungl. Maj:t därvid vill använda det system, som herr Svensson i Ljungkile här rekommenderat, torde det inte vara någon ifrån utskottsmajoritetens sida, som har något att invända däremot. Huvudsaken för oss är, att de pengar, som det här gäller, komma de mindre jordbrukarna och mjölkproducenterna till godo och att de användas på ett sätt, som för dessa är mest gynnsamt och mest gagneligt.

Jag tror att riksdagen kan överlämna till Kungl. Maj:t att avgöra, på vad sätt detta skall ske, i all synnerhet som utskottet här för sin del bestämt sagt ifrån, hur man anser att pengarna böra användas.

Jag vill, herr förste vice talman, med dessa få ord instämma i yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Eftersom jag och några andra ledamöter av denna kammare väckt en motion i denna fråga, skall jag be att få säga några ord. Jag skall därvid lova att icke vara långgrandig. Jag ämnar nämligen icke gå in på någon vittutsvävande orientering, såsom många andra talare här gjort, utan endast helt kort och gott hålla mig till vad vi framhållit i vår motion.

I fråga om de förbättrade stödåtgärder i prisreglerande syfte som Kungl. Maj:t har föreslagit i avseende å mjölkproduktionen vill jag säga, att när vi studerade propositionen, kunde vi icke vara ense med departementschefen om den uppläggning av frågan som han gjort. När vi läste innehållet i propositionen, kunde vi emellertid med tillfredsställelse konstatera, att där framhållles angelägenheten av att livsmedelsproduktionen i möjligaste mån upprätthålles och om möjligt även utvidgas. Vidare framgick det av propositionen, att den huvudsakliga orsaken till justeringen av mjölk- och matfettregleringen var, att man ville åstadkomma ett bättre och rättvisare stöd åt familj jordbruket och det mindre jordbruket i övrigt. Så långt är allt gott och väl.

Vi ha icke ansett, att det kan bli någon nämnvärd förbättring för det mindre jordbruket, om man helt avskriver den s. k. efterregleringen. Man påstår, att ett slopande av efterregleringen skall komma att medverka till en jämnare mjölkproduktion. Det är ett påstående som jag inte vill motsäga, men om det varit en viss ojämnhet i fråga om tillgången från det mindre jordbruket, så är det en omständighet som småbrukarna med sina små besättningar icke ha så lätt att bemästra, enär antalet mjölkande kor är så litet. Under varje tid på året måste de ju också själva behålla någon mjölk för familjens behov, och därför blir det överskott de kunna överlämna till mejerierna tidvis av mindre

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

omfattning. Att medelst prisstöd åt mjölken indirekt tvinga dessa småbrukare till jämnare leverans synes icke möjligt och ej heller rättvist.

Att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, utan efterreglering åstadkomma en förbättring förefaller oss motionärer icke vara möjligt. Vi ha därför i en motion föreslagit den ändringen i Kungl. Maj:ts förslag, att efterregleringen bibehållas. Vi tro, att därigenom den förstärkning som är avsedd för det mindre jordbruket skulle i viss mån kunna komma det till del. Det har under behandlingen i utskottet förklarats, att det också skulle vara möjligt att åstadkomma detta. Man behövde härför icke taga mer än två å tre miljoner av de medel som man nu vill erhålla för att ge hjälp åt de trakter av landet som möjligtvis kunna visa sig i större behov av ett bättre stöd. Om så inte sker, blir det knappast den förbättring för familj jordbruket och småjordbruket i övrigt som man tänkt sig i den kungl. propositionen. Vad särskilt gäller familj jordbruket synes det av beräkningarna framgå, att det för detta knappast blir någon förbättring alls, och det synes mig vara orättvist, att detta jordbruksstöd lägges så, att det i verkligheten icke blir till nytta för dem som det just är avsett för. Denna enkla åtgärd som det synes möjligt att åstadkomma anser jag också stå i god överensstämmelse med vad utskottet sagt i sitt utlåtande, ehuru det är ganska vagt och på intet sätt positivt uttalat utan man överlämnat avgörandet till Kungl. Maj:t. Denna åtgärd skulle alltså icke möta något hinder från de synpunkter som framhållas i utskottsutlåtandet.

Här finnes till utlåtandet fogad en reservation, avgiven av herr Gabrielsson i första kammaren, och däri yrkas just på att efterregleringen skall upprätthållas beträffande producentbidraget för mjölk under instundande regleringsår. Denna reservation överensstämmer också fullständigt med den motion som jag avlämnat i förevarande fråga.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till herr Gabrielssons reservation.

Herr Falk: Herr förste vice talman! Det var inte utan att jag kände en viss besvikelse över det förslag som nu föreligger, därför att jag i flera år har varit på det klara med att småbrukarna här i landet äro en synnerligen betryckt näringsidkargrupp, och jag har tyckt mig finna en rörande enighet från alla grupperns sida att speciellt hjälpa denna grupp. Jag blev då förvånad, när jag fick se, att de organ som närmast ha att tillvarata deras intressen och bland dem R. L. F., som är den starkaste, med Kungl. Maj:t gjort en uppgörelse där småbrukarna praktiskt taget icke få någonting.

Rent teoretiskt skulle man här kunna resonera sig till en förbättring för de mindre mjölkproducenterna med kronor 6:50 i månaden. Men denna förbättring är helt beroende på om vederbörande kunna producera precis det antal liter mjölk som fordras härför. Man skall slopa det hittills tillämpade systemet med efterreglering per år räknat, och följden blir givetvis, att i stället för att de få dessa 6:50, som de rent teoretiskt skulle erhålla, kommer förbättringen att stanna vid 3 å 4 kronor i vissa fall. Då frågar jag mig: när alltså småbrukarna därmed få sin ställning förbättrad, skulle de då inte vara nöjda? De måste väl det, eftersom deras organisationer godkänt detta. Talet om småbrukarnas betryckta läge måste då icke vara allvarligt menat från deras organisationers sida. Det måste vara mot bättre vetande som man går till väga på detta sätt, eller man har med berätt mod sålt småbrukarna för låt oss säga 3:50 i månaden.

Jag kan inte finna, att den reservation som är avgiven av herr Svensson i Ljungskile ger något nämnvärt, men den ger i varje fall mer än utskottets förslag. Den ger en förbättring med kronor 6:50 per månad mot vad nuvarande

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
system ger, och det är ändå något. Jag tror, att hela denna fråga om hjälp till småbruket har dragits ner till en politisk dragkamp mellan de olika partierna, en utveckling som jag för min del anser olycklig ur småbrukarnas synpunkt.

Jag skall icke närmare utveckla dessa synpunkter. Jag kan instämma med herr Andersson i Löbbo, när han säger, att frågan om hjälp till småbrukarna inte bara är en fråga om priset på produkterna, utan att det fordras långt mera radikala ingripanden i fråga om hjälp till dem, om man skall komma till en lösning av detta stora problem. Men när nu debatten under flera år nästan uteslutande sysslat med småbrukarproblemet och det framhållits nödvändigheten av att de i första hand erhålla en förbättring och då vi även, sedan vi genomfört prisdifferentieringen, framhärdat i denna vår åsikt, då tycker jag, att det är futtigt, att man bjuder dem, som Kungl. Maj:t gör — i allra lyckligaste fall — 6:50 per månad. Då de väl behöva den ytterligare hjälp, som det finns möjlighet att lämna dem, anser jag, att hjälpen bör ökas, och jag anser, att det kan göras genom att man slopar den reserv som man anser bör läggas upp till stöd för mjölkproduktionen. Jag är icke någon principiell motståndare till uppläggnngen av en sådan reserv. Jag skulle tvärtom med tillfredsställelse hälsa, att det lades upp en hela jordbrukets stödfond, som kunde användas till stöd för olika produktionsgrenar. Men jag tror icke, att det är lyckligt med denna fond för stöd åt mjölkproduktionen, till vilken det nu skall reserveras medel, därför att vi alldeles säkert komma att inom den närmaste tiden få massmöten ute i landet, där man avfattar resolutioner och går in till regeringen och begär att få medel från denna stödfond. Det kommer att bli en oerhörd tävlan från olika landsändar och olika lokalavdelningar av R. L. F., en tävlan i framställningar om bidrag och ökade bidrag med hänvisning till denna fond. Jag tror, att småbrukarna därigenom komma att egentligen få mycket litet från densamma, och jag tror, att småbrukarna på det sättet komma att i själva verket icke få de medel som Kungl. Maj:t utlovat.

Det finns här en reservation som är avlämnad av herrar Alfred Andersson och Svedberg. Deras yrkande går ut på att bidraget med 4 öre skall utgå på en grundkvantitet upp till 275 kilogram för månad. Det ger inte mycket, men om man härvidlag tillämpar årsreglering, så kommer man dock upp till ett belopp för månad av 29 kronor, och det betyder en förbättring på nära 10 kronor i jämförelse med nuvarande bidrag, och det är det bästa av de förslag som föreligga.

Jag ber, att med hänvisning till vad jag nu sagt få hemställa, att utskottets yttrande måtte erhålla följande lydelse: »Vad föredragande — — — (lika med utskottet) — — — bilaga 2 till detta utlåtande. Utskottet får för sin del uttala sig för sådan ändring av de i propositionen föreslagna grunderna för producentbidraget för mjölk, att den grundkvantitet, för vilken 4 öre per kilogram mjölk skall utgå, bestämmes till 275 kilogram för månad samt att den s. k. efterregleringsrätten beträffande producentbidraget bibehålles. Kostnaderna för mjölkpristillägg — — — (lika med utskottet) — — — till erinran däremot.»

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Det förslag, som här framlagts av Kungl. Maj:t och som är utarbetat av 27-mannakommittén och livsmedelskommissionen, innebär ju ett mycket invecklat system. Det förhållandet att det föreligger en massa motioner — jag tror att det är sjutton — visar också, att man i allmänhet inte är tillfredsställd med detta system.

Jag måste också säga, att när man tar del av förslaget, så tycker man att det är underligt att det skall behövas ett så invecklat system för att små-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

brukarna skola kunna få en förbättring. Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framhöll, att livsmedelskommissionen sagt, att en efterprisreglering för helår skulle kosta 2 miljoner kronor, men jag är säker på att räknar man samman alla de kostnader, som mejerierna åsamkas till följd av detta invecklade system, skall man finna att det är fråga om åtskilliga miljoner. Vad vinner man då på att införa ett system, som bara tar en massa arbetskraft i anspråk, vilken i dessa arbetskraftsbristens tider skulle kunna användas bättre och ändamålsenligare?

När man hör talarna här, den ena efter den andra, så verkar det som om det fattas pengar för att hjälpa jordbrukarna, och alla säga ju att de gärna vilja göra något och särskilt för småbrukarna, men inom den givna ramen finns inte pengar därtill. Man må emellertid vända på frågan, hur man vill. Jag har många gånger undrat, varför vi inte skulle kunna gå en mer radikal väg. Jag har hört mig för hos svenska mejeriernas riksförening, hur mycket mjölk som konsumeras per person och år, och man har uppgivit att det är i medeltal 260—270 liter. En höjning av mjölkpriset med ett öre skulle alltså innebära en utgift per person och år av 2:60 kronor. För inte länge sedan höjde man Aftonbladet och Allehanda och Aftontidningen med 5 öre, och jag har räknat ut att för en person, som köper en kvällstidning varje dag, medför denna höjning en utgift av 18:25 kronor per år. Det tycker man inte är så mycket, men så fort det blir fråga om mjölkpriset, blir det en annan lät. Då talar man genast om den där ramen, som man måste hålla sig inom, och om prisstoppet. Riksdagen reagerade inte heller alls kraftigt, när spriten höjdes med en krona. Men när det är fråga om mjölkpriset, blir det ett väldigt diskuterande, och då skola vi lägga upp ett invecklat system, som bara kostar pengar och inte medför någon verklig hjälp för småbrukarna. För en jordbrukare, som har en besättning på åtta kor, kan det nästan bli fråga om en minskning i förhållande till nuvarande producentbidrag.

Varför skulle man inte, även om man går en radikal väg, kunna behålla det enkla system, som jordbruksministern tidigare har infört, och fortfarande bevilja ett visst producentbidrag på en viss mängd mjölk? Det systemet är ju inarbetat, och det kräver bara enkla beräkningar. I stället skall man nu ha denna tabell, och när man studerar den, tycker man att det verkar, som om det bara vore fråga om att lura bönderna. Realiter ger inte det nya systemet jordbrukarna så mycket.

Jag har i en motion föreslagit, att det nuvarande producentbidraget skulle höjas med två öre. Det invändes då säkert, att det går an att säga att priset skall höjas med två öre, men var skall man ta pengarna? Jag visade ju nyss att en höjning med ett öre skulle göra 2:60 kronor per år och person, och det är således inte fråga om några avskräckande belopp. Vad som avskräcker, mina herrar, är att landsbygden avfolkas. Därvidlag kan man tala om avskräckande siffror, men en utgift av 2:60 kronor per år kan inte vara avskräckande. Det är ju inte ens vad en halv teaterbiljett kostar.

Jag hörde nyligen på en missionskonferens direktör Göransson hålla ett föredrag om de sociala problemen i Stockholm, och han framhöll att det är ett mycket sorgligt faktum, att särskilt de unga kvinnorna och männen från landsbygden flytta in till städerna. Detta gör att miljon efter miljon får anslås till bygghus i städerna. Men när det gäller sådana saker är man inte rädd för att anslå 50—60 miljoner. Jag nästan undrar, om det inte vore lika bra att rymma ut landsbygden på en gång, ty den vägen går det, mina vänner, om man är njugg på ettöringarna när det gäller mjölkpriset och inte vill betala mjölken vad den är värd. Professor Ingvar har ju sagt, att mjölken inte betalas i förhållande till sitt värde som livsmedel, och det bör ju vara en

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
riktig princip att så sker. Men jag hörde just en av talarna i första kammaren säga, att om det begäres ett öre mer per liter mjölk, så tycker folk att de utsättas för rånförsök och plundras in på bara benen. Sådan är inställningen till mjölkpriset och mjölkfrågan, och det är därför diskussionen i dag får föras på det sätt, som sker.

Jag kommer för min del att yrka bifall till min motion, fastän jag vet att den ju blir begravd omedelbart och således är ur räkningen, men Kungl. Maj:ts förslag kan jag inte gå med på.

Jag tycker att det är beklagligt, att vi på detta sätt bara skola hålla på och diskutera om sättet att hjälpa småbrukarna. Det står inte länge på, så finns det ingen som vill arbeta inom småbruket. De unga flytta till städerna, och det blir inte många kvar på landsbygden. En annan konsekvens av den s. k. sparsamhetspolitik, som man för gentemot landsbygden, blir att man får anslå miljoner till bostäder åt alla dem, som flytta in till städerna. Men varför skall man då låta operationen gå så här sakta? Vore det inte bättre att göra operationen raskt och avfolka landsbygden alldeles? Den vägen går det i alla fall, och det slutar nog med en katastrof för det svenska folket.

När vi alla äro ense om att mjölken har stort näringsvärde, varför har då inte livsmedelskommissionen och 27-mannakommittén kunnat komma med något annat förslag än ett system, som till sist inte ger någonting? Jag har däremot, såsom jag sagt förut, motionerat om att man skulle gå en radikal väg. Den motionen lämnade jag emellertid in redan under första motionstiden på statsverkspropositionen, och det är därför som den kanske inte riktigt anknyter till propositionen.

Jag kan inte låta bli att ännu en gång varna för den oförsiktiga politik, som man här för gentemot jordbruket. Man är kanske inte så rädd om pengarna i vanliga fall, men när det gäller livsmedel och särskilt mjölken, är man förfärligt sparsam och försiktig och håller på pengarna. Vi komma i alla fall förr eller senare att få lära oss, att även landsbygdens folk har rätt att få betalt för sitt arbete. De måste ju också kunna betala sina anställda, och det kan inte ske på annat sätt än att priserna på jordbrukets produkter hållas uppe. Man måste, mina herrar, få bort den där befängda föreställningen att det inte går att höja jordbrukspriserna, ty då stiga alla andra priser. Herr Liedberg var just inne på den tankegången. Han sade, att om man höjer jordbrukspriserna, så börjar rullvagnen gå, såsom han uttryckte sig. Ja, den började gå, redan när man höjde tidningspriset och spritpriset. Men då sade man, att det inte gjorde någonting; en höjning av spritpriset skulle inte inverka på index. Jag tror, att det skulle inverka ändå mindre på index, om man finge ett öre mer på litern för all mjölk, som produceras här i landet, men detta kan dock vara småbrukarna till hjälp. Höja vi producentbidraget till 5 öre för de först producerade 650 literna mjölk i månaden, blir bidraget 32:50 kronor i månaden. För jordbrukare, som ha 1,300 liter, blir beloppet detsamma, vilket betyder 2.5 öre per liter. Kommer man upp till 3,500 liter, blir producentbidraget bara 0.5 öre per liter eller också i detta fall 32:50 kronor i månaden o. s. v.

Jag tror således att man bör gå en annan väg än som föreslås i den kungl. propositionen. Vi skola också betänka, att det kommer att draga mycket stora kostnader för mejerierna att räkna ut alla dessa bråktal. Livsmedelskommissionen har visserligen lovat göra i ordning en s. k. lathund, som skall göra räknearbetet lättare, men tid är också pengar och de, som äro anställda vid mejerierna, skola ju ha betalt, och vem är det som i sista hand får betala dessa kostnader? Jo, det är producenterna. Så är det hela tiden. Nu kräves det mer betalt för mjölktransporterna, och det få bönderna betala. Vi få 21, 22 öre för

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

mjölken, och när vi skola leja arbetskraft, som skall ha ordentligt betalt, och betala för mjölktransporterna, så blir intet kvar för oss.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till min motion.

Herr Lundell: Herr talman! Jag skall icke av det stora frågekomplex, som debatteras i afton, taga upp något större antal punkter. Det är endast ett par, enligt mitt förmenande bland de viktigaste, som jag skall säga några ord om. Man finner, när man ser på de motioner som avgivits och ser utskottets utlåtande, att frågan om producentbidragets läggning har tillmätts mycket stort intresse och mycket stort utrymme. Jag vill därför först säga ett par ord om hur jag ser denna fråga från min synpunkt.

Jag har för egen del alltid varit ganska betänksam mot den där sortens differentering av priset på en vara. Det är väl egentligen ganska egendomligt, att en och samma vara skall ha olika pris per kilo, allt eftersom den är tillverkad låt oss säga i en större eller mindre verkstad. Det skulle naturligtvis aldrig gå att ha sådana prisbestämningar på varumarknaden, om icke denna avräkning sköttes genom mejeriorganisationerna.

Det är fråga, om icke denna reglering av producentbidraget borde flyttas över till femte huvudtiteln, där den hör närmare hemma än i jordbrukets prisreglering. Detta bidrag är ju avsett som en särskild hjälp åt småbrukare eller mindre jordbrukare. Jag undrar, om man dock icke överdriver den nytta, som dessa kunna ha av detta bidrag, och om man icke också överdriver det berättigade i själva saken. Det är nämligen så nu under kristiden, när lönerna undan för undan ha höjts för lantarbetarna, att en mycket markerad nytta av denna lönehöjning kommer just småbrukarna till del i den mån de icke använda någon avlönad arbetskraft eller endast använda sådan i ganska liten utsträckning. Det är en betydande fördel, såvitt jag kan finna, som på detta sätt har kommit den mindre jordbrukaren till del och som relativt måste inverka på hans inkomstförhållanden och resultatet av hans drift på ett helt annat sätt än det inverkar för den något större lantbrukaren.

Själva beräkningssättet för producentbidraget var ju förut jämförelsevis enkelt. Det beräkningssätt, som nu föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, är egentligen alltför inkrånglat — det kan man väl ej komma ifrån? Jag kan icke använda någon annan beteckning än kalla denna uträkning för kineseri. Men även om det vore fråga om att konstruera ett kineseri, kunde det konstrueras betydligt elegantare än det, som förekommer i propositionen.

Ser man på det belopp, som här skall tillföras småbrukarna, är det ju i bästa fall — ett fall som aldrig uppnås annat än teoretiskt — 12×26 kronor, d. v. s. 312 kronor om året. Det innebär en förbättring i teorien på 78 kronor i förhållande till det förutvarande systemet. Kan det vara värt att för att få denna lilla förbättring ställa upp ett så invecklat beräkningssystem, som alltid måste innebära en hel del extra arbete för dem, som å mejerikontoren äro sysselsatta med att räkna ut mejerilikviderna? Kan man överhuvud taget säga, att det har så stor glädje med sig för någon småbrukare att, om han anpassar sin mjölkproduktion riktigt så att han får den optimala nyttan av bidraget, kunna få 312 kronor, d. v. s. ungefär en krona per arbetsdag om året? Det väger ändå icke så tungt i en småbrukares rörelse, åtminstone icke för de allra flesta.

Sedan få vi ej glömma bort, att dessa ganska många miljoner, som nu användas för detta ändamål, ju skulle kunna användas för det allmänna mjölkpristillägget och giva en viss höjning jämnt om för all mjölk. Man kan alltså icke räkna dessa 312 kronor som rent netto för småbrukaren. Han skulle kanske, om det ginge att använda detta till det allmänna mjölkpristillägget, i alla fall

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
få 50 å 100 kronor av dessa 312 och kanske mera, beroende på hur stor hans produktion är.

I motionerna har ägnats stort utrymme åt frågan, om man skall göra en årsutjämnning mellan de olika månadsresultaten. Tre motioner begära detta. Här har varit flera talare från Norrland, herrar Sandberg och Hansson i Vännäsby och kanske ytterligare någon, som framhållit betydelsen av att man får behålla den årsutjämnning eller efterreglering, som nu förekommer. Här finns också en reservation, som begär, att årsutjämnningen skall fortsätta även efter det nya systemet.

Nu mistänker jag, att de herrar, som begärt att det skall vara årsutjämnning, icke räknat igenom saken så noga, ty gör man det, finner man, att det i vissa fall blir en sänkning för vederbörande jordbrukare, som han får utjämnat lika på alla tolv månaderna. Det är väl ingen jordbrukare som blir så glad åt ett sådant resultat av efterregleringen.

Det blir nämligen så, om man ser på det sammanlagda producentbidraget och ritar upp en kroklinje, som visar hur det växer och faller när den månatliga invägningen ökas, att man finner, att denna kroklinje går upp tämligen brant och så faller den ned lika brant, men sedan blir det en krök åt högra sidan. Detta inverkar på det sättet, när man jämnar ut mellan olika månader, att så snart det ligger någon punkt av månadsresultaten på höger sida om kröken, kan man icke vara säker på, att det blir någon förbättring för jordbrukarna genom denna årsutjämnning.

När nu utskottet föreslår en fullmakt åt departementschefen att förfara med denna utjämnning i huvudsak som han kan finna för gott, så hoppas jag, att han ej tar sig för att anbringa en årsutjämnning på den övriga uträkning, som är föreslagen i den kungl. propositionen. Då kan det hända, att vissa lantbrukare finna, att de ha fått så och så mycket per månad, och sedan, när de komma till årets slut och tro, att de skola få en slant mera genom årsutjämnningen, visar det sig, att de i stället skola betala tillbaka en slant. Sådana fall kunna inträffa.

I fråga om den stora principen i lantbrukets prisbestämning, alltså detta uppställande av en omfattande vinst- och förlusträkning för hela lantbruksnäringen, skulle jag vilja säga här som jag sagt i en motion, som väcktes i början på året, att det är nog åtskilliga av kostnadsposterna, som äro litet tvivelaktiga.

Den där tankegången, som man har haft i flera år, att antalet arbetstimmar skulle minskas med en procent för varje nytt beräkningsår på grund av den fortgående mekaniseringen av näringen, tror jag icke är hållbar. Nu under kriget har ju mekaniseringen i vissa avseenden gått baklänges på grund av brist på lastbilar och traktorer, brännolja, gummi och en hel del andra saker. Det är nog sannolikt att antalet timverken, utförda av anställd arbetskraft, minskats med en procent och kanske mera, men då har lantbrukaren själv och hans familj fått sätta till åtskilliga timverken i stället för dem, som de mist från den lejda arbetskraftens sida.

En annan kostnadspost, som jag icke tror är beräknad på sätt som vore önskvärt, är kostnaderna för byggnader. De äro ganska säkert för lågt beräknade, om man tar hänsyn till att lantbrukets gamla byggnadsbestånd undan för undan måste förnyas till helt andra och högre byggnadskostnader.

Det viktigaste, som jag har anmärkt på i fråga om denna samlade prisberäkning för jordbruket, är emellertid den så kallade fyraprocentsregeln. Jag skall icke här gå igenom anmärkningens innehåll och belysa den, ty det skulle taga en kvart eller 20 minuter extra, om det skulle göras så tydligt och klart, att var och en skulle inse, hur befogad min anmärkning är. Men den, som är intresserad, kan läsa den motion, nr 273, som jag avgav i början på riksdagen,

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

och vidare den motion, nr 420, som jag lämnade i anledning av jordbrukspropositionen.

Jag skall bara läsa upp ett litet stycke ur den sista motionen för att giva en schematisk belysning av hur denna fyraprocentsregel verkar. Det heter: »Den påbjudna 4 %-regeln kan i korthet och med någon schematisering sägas innebära följande: Antag att normskörden för svenskt lantbruk såsom en helhet beräknats till 2,500 skördeenheter per har. Då ha lantbrukarna ett samfällt intresse att få upp den med ytterligare 100 skördeenheter eller till 2,600 skördeenheter men ej vidare. Allt som produceras över dessa 2,600 skördeenheter tillfaller nämligen konsumenterna helt och hållet genom att precis motsvarande prissänkningar genomförs vid de successiva revisionerna.»

Det är alltså en schematisk framställning av fyraprocentsregeln. Højningen från 2,500 till 2,600 är ju en højning med fyra procent. Det gäller egentligen hela lantbrukets saluvolum, medan jag för enkelhetens skull här bara talat om antalet skördeenheter.

På samma sätt är det nedåt. Schematiskt uttolkat innebär det, »att lantbruksnäringen kollektivt själv får bära en nedgång av skörden till 2,400 skördeenheter, men om skörden skulle sjunka ytterligare till 2,300, 2,200 eller 2,000 skördeenheter eller ännu lägre, så har näringen ingen nackdel därav». Denna nackdel drabbar i stället helt och enbart konsumenterna.

Jag tror ej, att sådana regleringsmetoder för en närings villkor kunna vara hälsosamma. Jag vet, att de ha ett demoraliserande inflytande, i den mån lantbrukarna få klart för sig de villkor, under vilka de äro satta att arbeta.

Herr talman! Jag ber efter det sagda att ändock få yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall bara nämna vad det står i propositionen. Jag fick av herr Waldemar Svensson ett ganska lågt betyg för skrivsättet. På sid. 78 framhålles, att man räknat med att 1942 års skörd var god och att det knappast är tänkbart att årets skörd blir bättre. Därför säges det: »Såsom 1942 års jordbrukskommitté i sitt utlåtande framhållit torde kunna förväntas, att jordbrukarna genom tillämpningen av dessa grunder för prissättningen skola bliva särskilt intresserade av att nå ett så högt produktionsresultat som möjligt, eftersom sådana förbättringar av produktionsresultaten, som kunna åstadkommas genom jordbrukarnas egna ansträngningar, icke gärna kunna komma att föranleda någon sänkning av priserna.»

Nu säger herr Waldemar Svensson, att om det genom dessa åtgärder blir 3.6 procents förbättring och om det genom bättre väderlek skulle bli ytterligare 0.4 procents förbättring, så ha icke jordbrukarna någon glädje av det. Men då är det ju 4 procents förbättring. Det blir alltså ingen förändring. Om däremot väderleken skulle giva ytterligare 0.4 procents förbättring, skulle ju den förändring, som denna förbättring innebär, bli 0.4 procent. Följaktligen kan jag icke förstå något annat än att det är riktigt i detta sammanhang. Men det kan hända, att herr Svensson kan skriva det på annat sätt.

Det är på samma sätt beträffande värvetepriserna. Det säges ifrån, att ett tillägg på två kronor utöver det grundpris, som utgick förra året, skall förekomma. Därav är en krona extra stimulans för ökad odling. Det står uttryckligen skrivet här.

Sedan vill jag bara till sist säga, att om man icke redan förut haft klart för sig, att det finns många småbrukare i vårt land, så ha vi likväl fått det klart för oss i kväll, då dels en mängd småbrukare uppträtt i diskussionen, dels

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
och framför allt herr Waldemar Svensson sökt på allt sätt misstänkliggöra mig för att jag icke alls skulle taga hänsyn till småbrukarnas intressen. Det bekymrar mig icke alls, vad herr Waldemar Svensson i det avseendet tänker eller tycker om mig. Jag överlåter åt småbrukarna att bedöma mitt handlings-sätt.

Herr Sandberg gjorde en fråga, som flera återkommit till, nämligen varför producentbidragen skulle användas till differentiering. Det är icke riktigt att säga på det viset. Det är ju icke fråga om det producentbidrag, som nu utgår till småbrukarna. Genom att gränsen dragits vid en viss högsta areal, kan man använda en del av producentbidraget för att åstadkomma en utjämning och hjälpa dem, som drabbats av en relativt dålig skörd. Att möjliggöra för småbrukare, som fått en dålig skörd, att erhålla hjälp, är väl att taga hänsyn till småbrukarnas intressen.

För att ytterligare misstänkliggöra min goda vilja att hjälpa småbrukarna hänvisade herr Waldemar Svensson till förslaget till 1939 års urtima riksdag. Förslaget framlades efter initiativ av den dåvarande mjölk nämnden, som föreslagit, att de, som lämnade sin mjölk till mejeri, skulle erhålla ett tillägg på 1 öre per liter. Förslaget motiverades med de förhållanden, som inträtt efter krigsutbrottet. Genom att medgiva ett extra bidrag ville man försöka åstadkomma, att mjölk levererades till mejerierna. Riksdagen höjde tillägget. Protokollen ådagalägga icke, att jag på något sätt skulle motarbetat förslaget.

Sedan nämnde herr Svensson något om en motion om lantbruksundervisningen av folkpatriet, herr Svensson eller någon annan, jag vet icke vem det var, som väckte motionen eller vad den innehöll. Jag vet inte, om den har kommit bort på något sätt, men den omnämnes icke ens i herr Svenssons egen reservation. En reform av lantbruksundervisningen har ju redan beslutats. Det gäller att förverkliga reformen. Vad som föreslås i motionen är väl en kopia av vad som redan genomförts. Detsamma gäller vad som säges om kompletteringen av mindre jordbruk. En sådan komplettering har redan beslutats i och med att man genomfört egnahemsreformen. Vad som sagts om hänsynstagande och tillgodoseende av det mindre jordbruket blir ju en kopia av direktiven för 1942 års jordbruksutredning. Vi kunna naturligtvis diskutera, om vi böra dela faderskapet till dessa idéer. Var och en är kär i sina barn, men jag har ingen särskild önskan att ha några barn tillsammans med herr Svensson i Ljungkile.

Herr Svensson i Ljungkile: Herr talman! Jag kan icke fatta, att statsrådets yttrande, när det gäller formuleringen, vederlägger någonting av vad jag förut sagt. I fall man antager en 4-procentsregel eller en 70-miljonersregel och säger till jordbrukarna, att om skörden överstiger denna gräns blir det prissänkning, så kan man väl icke rimligen sedan komma och säga, att därmed är det klart, att jordbrukarnas egna ansträngningar icke kunna föranleda prissänkning. Detta är ju vad som står skrivet, såvitt jag kan läsa rätt innantill, och här diskutera vi, vad som är skrivet. I sitt stilla sinne kan man ju tänka, att det inte blir mer än 4 procents skördeökning, men då är ju hela resonemanget meningslöst, eller skall man följa den teoretiska framställningen, så är det väl rimligtvis så, att om god väderlek ökar skörden med 3.7 procent och jordbrukarna genom egna ansträngningar öka den med ytterligare 0.5 procent, så är det ju jordbrukarnas egna ansträngningar, som medfört prissänkningen. Det är fullständigt meningslöst att försöka uppmuntra jordbrukarna genom en sådan formulering.

Även beträffande värvetepriiset sade jag, då jag första gången hade ordet,

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

att vad som står om den saken icke är osant. Formellt sett är vad som skrivits riktigt, men man har skrivit på ett sådant sätt, att nästan varje människa, som läser det så som man i allmänhet läser, får en felaktig uppfattning om verkliga förhållandet. Varför skall man skriva om ett öres prishöjning, så att folk tror, att det är fråga om två öres prishöjning. Det återstår nog för herr statsrådet att förklara den saken.

Vad sedan gäller statsrådets förslag till 1939 års urtima riksdag, så säger statsrådet, att det var en utredande myndighet, mjölk nämnden, som kom med förslaget. Ja, varje förslag har ju sin förhistoria. Det konstitutionella ansvaret åvilar dock statsrådet. Det åligger statsrådet att pröva, om ett förslag kan godtagas, och skall man vid en parlamentarisk debatt rikta kritik emot någon eller berömma någon, så blir det väl vederbörande statsråd, som får stå för saken, varifrån sedan tanken än kommit.

Vad angår övriga saker, som statsrådet berört, så var det sådant som jag omnämnt närmast i en liten polemik emot socialdemokraterna, så att det behöver ju knappast tagas upp igen i detta sammanhang. Statsrådet sade, att frågan om lantbruksundervisningen och upplysningsverksamheten är löst. Jag har en annan uppfattning. Frågan är löst till en viss grad, men det återstår ännu ganska mycket att göra.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag drager mig icke undan ansvaret. Det är klart, att jag bedömde det framkomna förslaget. Att jag lade fram förslaget för riksdagen berodde på en önskan att få så mycket mjölk som möjligt levererad till mejerierna, men herr Svensson i Ljungskile framställer saken så, som om det varit fråga om en försämring, en minskning av den hjälp, som tidigare hade utgått. Så var emellertid icke fallet.

Vad sedan beträffar lantbruksundervisningen, så är det klart, att allt beror på hur man vill ordna det i de olika orterna. Vill man icke tillämpa något av systemen, såsom de skola och böra tillämpas, så gör det detsamma, om utredningar och förslag komma fram eller icke. Precis samma sak gäller beträffande egnahemsorganisationen. Om jag icke missminner mig, är herr Svensson i Ljungskile ledamot eller rentav ordförande i sitt läns egnahemsnämnd. Det beror naturligtvis på det verkställande organet, som är satt att tillämpa bestämmelserna, hur bestämmelserna komma att tillämpas.

Medan jag har ordet, skulle jag vilja säga, att herr Svensson, när han redogjorde för hur det utföll vid olika mjölkkvantiteter, utgick från att man hade 3.3 miljoner kronor att röra sig med vid jämförelsetal av upptill 1,100—2,000 liter, men i propositionen utgick man ifrån att det är 8.6 miljoner kronor, som skulle återstå för en reglering i händelse skörden bleve dålig. Om vi skulle vara nog lyckliga att icke få en dålig skörd, kunna ju de 8.6 miljonerna i vanlig ordning användas till producentbidrag och på så sätt komma alla till del.

Herr **Hansson** i Vännäsby: Herr talman! Då mitt första yrkande icke kan bli föremål för proposition, ber jag att få återtaga yrkandet. Jag hemställer, att utskottets yttrande måtte erhålla följande lydelse: »Vad föredragande — = utskottet — kommer att genomföras. Utskottet vill i anslutning till vad som yrkats i motionerna I: 292 och II: 411 uttala sig för att den s. k. efterregleringsrätten beträffande producentbidraget för mjölk bibehållas under instående regleringsår.

Kostnaderna för mjölkpristillägg — = utskottet — erinran däremot.»

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Jag återtager mitt första yrkande och hemställer därför, att utskottets yttrande måtte erhålla följande lydelse: »Vad föredragande — = utskottet — bilaga 2 till detta utlåtande.

Utskottet tillstyrker det i motionen nr II: 139 gjorda yrkandet, att producentbidraget på mjölk höjes från nuvarande 3 öre per kilogram å sammanlagt 7,800 kilogram per år till 5 öre för samma mängd och år.

Kostnaderna för mjölkpristillägg — = utskottet — till erinran däremot.»

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Vad gäller egnahemsfrågan i den omfattning, som den beröres i den nu beslutade egnahemsformen, har jag här i kväll icke fört den på tal. Jag har således icke kritiserat någonting i det avseendet. Varför statsrådet har svarat mig på frågor, som jag icke framställt, förstår jag inte.

Beträffande 1939 års förslag tycks det bli nödvändigt att erinra om fakta. Inom 1938 års jordbruksutredning föreslogs, att man skulle ha ett producentbidrag av 2 öre på 450 kilogram mjölk. När detta system hade tillämpats i fyra månader, så kom kriget, och i propositionen nr 66 till urtima riksdagen heter det på följande sätt: »Vid årets riksdag tillförsäkrades särskilt småbrukarna vissa förhöjda mjölkpriser genom anordningen med mjölkpristillägg, motsvarande mjölkavgiftens belopp för intill 450 kilogram mjölk per månad och producent. Denna anordning bör bibehållas. I anslutning till vad nämnden föreslagit, förordar jag dock, att den jämkning vidtages, att pristillägget för mejerileverantörerna bestämmes till lägst 1 öre per kilogram.» Men man skall lägga märke till att i samma proposition förutsättes mjölkavgiftens avveckling, och inom ett år var mjölkavgiften också nere i 1 öre. Förslagets reella innebörd var, att småbrukarnas hjälp skulle minska från 2 öre till 1 öre, fastän skrivsättet även i det fallet är en aning dunkelt.

Vad sedan gäller jämförelsen mellan reservationen och Kungl. Maj:ts förslag, så är det ju riktigt, att reservanterna vilja taga i anspråk mera medel, men detta har också framhållits i min framställning. Striden rör sig om, huruvida småbrukarna och familj jordbrukarna skola få något högre mjölkpris netto.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På av herr förste vice talmannen därå given proposition blev till en början utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande utskottets motivering i sista stycket å sid. 22 i det tryckta utlåtandet propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herr Gustafson i Vimmerby avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets berörda yttrande av kammaren godkänt.

Slutligen gav herr förste vice talmannen i fråga om de delar av utskottets motivering, i vilka kammaren icke redan fattat beslut, propositioner på 1:o) godkännande av utskottets yttrande; 2:o) godkännande av det yttrande, som föreslagits i den av herrar Näslund och Svensson i Ljungskile avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) godkännande av det yttrande, som under överläggningen föreslagits av herr Falk; 4:o) godkännande av det yttrande, som under överläggningen föreslagits av herr Hansson i Vännäsby; samt 5:o) godkännande av det yttrande, som under överläggningen föreslagits av herr Hansson i Skediga; och blev utskottets yttrande i berörda delar av kammaren godkänt.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 2.

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att förordna om uttagande av viss tilläggstull å druv- och stärkelsesocker m. m.; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 3.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras i följande ordning, nämligen först jordbruksutskottets utlåtanden nr 55—62, där-efter statsutskottets utlåtanden nr 197—202 och 206—210, bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 48—51, första lagutskottets utlåtanden nr 45—48, andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 46, 48—52, 55, 45, 47 och 57 samt slutligen övriga ärenden i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets memorial, nr 1, angående ersättning till dess tjänstemän; statsutskottets utlåtanden:

nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Göta pansarlivgardes förläggning m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utländska pressbesök;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till täckning av vissa engångsutgifter för försvarsstaben, m. m.;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning m. m.;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till prisrabatter på vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till försöksodling av gummiförande växter;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 m. m., i vad avser folkhus-hållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till förbättrande av bostadsförhållandena jämte i ämnet väckta motioner;

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd m. m.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., i vad avser anslag till stipendier för blivande distriktstandläkare m, fl.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till medicinalstyrelsen och statens farmaceutiska laboratorium, m. m.;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till kostnader för överflyttning av arbetskraft, m. m.;

nr 226, i anledning av väckta motioner om beredande av krishjälp åt behövande barn;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lokaler för vissa vägförvaltningar m. m.;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; och

nr 53, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken om medel för överflyttande av riksbankens mynt- och medaljsamling till förvaring hos statens myntkabinett; och

nr 69, i anledning av framställning om ändrad tjänstebenenämning å befattningen såsom sekreterare vid justitieombudsmansexpeditionen;

första lagutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock en i ämnet väckt motion; och

nr 62, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om

fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet, dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets memorial, nr 63, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

första särskilda utskottets memorial nr 5, angående ersättning till sekreteraren hos första särskilda utskottet; samt

andra särskilda utskottets memorial, nr 4, angående ersättning åt av andra särskilda utskottet anlitat biträde.

§ 5.

Anmälades och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 349, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vägar m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga vägorganisationen samt vissa vägväsendet berörande anslagsfrågor jämte i ämnet väckta motioner.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.48 på natten.

In fidem
Sune Norrman.
